

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ★FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ATIL KENT MEKANININ GEÇİCİ KULLANIM YAKLAŞIMI İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökşen Ezgi BOZ

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

HAZİRAN 2016

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ★FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ATIL KENT MEKANININ GEÇİCİ KULLANIM YAKLAŞIMI İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Gökşen Ezgi BOZ
(519101024)**

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER

HAZİRAN 2016

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 519101024 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Gökşen Ezgi BOZ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “ATIL KENT MEKANININ GEÇİCİ KULLANIM YAKLAŞIMI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı :   **Yrd. Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER**   .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri :   **Doç. Dr. Yasin Çağatay SEÇKİN**   .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri :   **Doç. Dr. Ervin GARİP**   .....
İstanbul Kültür Üniversitesi

Teslim Tarihi   : 2 Mayıs 2016
Savunma Tarihi   : 21 Haziran 2016

Sevgili aileme,

ÖNSÖZ

İlk olarak, tez sürecindeki şansızlıklarla beklemediğim kadar uzayan yüksek lisans eğitim hayatımda, olumsuzların arkasından güzel şeylerinde olabileceğini bir kez daha görmemi sağlayan, tanıma şansına ulaştığım için çok mutlu olduğum, harika bir tez süreci ile ondan çok şey öğrendiğim sevgili danışmanım Ebru Erbaş GÜRLER'e,

Hayatım boyunca her türlü koşulda yanımda olan ve destekleyen, varlıklarıyla ne kadar şanslı olduğumu her zaman hissettiğim güzel ailem Esra, Mehmet ve Ece BOZ'a,

Mesleğe olan inancımı yeniden tazeleyen, birikim edinmemde büyük katkıları olan, her türlü durumda ilgi ve yardımlarını esirgemeyen sevgili Cey Peyzaj Ailesi'nden Eda EKİM ve Ceyda ÖZBİLEN'e,

Yeldeğirmeni ile ilgili alan çalışmamda ilgisini eksik etmeyen, Tasarım Atölyesi Kadıköy'den sevgili Merve ÖZHAN'a ve ÇEKÜL Vakfı'ndan sayın Alp Arısoy'a,

Türkiye ve dünyanın farklı şehirlerinden kalplerimizin bir olduğu, destekleriyle her zaman yanımda olduklarını hissettiğim canım dostlarıma, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2016

Gökşen Ezgi Boz

Peyzaj Mimarı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xix
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu ve Tezin Amacı.....	2
1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi.....	3
2. KENTSEL MEKANIN DEĞİŞİMİ VE ATILLAŞAN KENT MEKANI.....	7
2.1 Kentsel Mekan Tipolojileri	7
2.2 Değişen Kentsel Mekan ve Atıl Kent Mekanı	10
2.3 Atıl Alan Kavramı Üzerine Farklı Tanımlar	15
2.4 Atıl Alan Tipolojileri.....	22
3. KENTSEL ATIL ALANIN YENİDEN KULLANIMI VE STRATEJİLER .	25
3.1 Atıl Alanların Potansiyelleri	26
3.2 Atıl Kent Mekanının Değerlendirilmesi Üzerine Stratejiler	27
3.2.1 Geçici kullanımlar	30
3.2.1.1 Geçici kullanımlarda farklı stratejiler	33
3.2.1.2 Geçici kullanımın potansiyelleri	36
3.2.1.3 Geçici kullanımın türleri/tipolojileri	38
3.2.1.4 Atıl alanlarda uygulanmış geçici kullanım proje örnekleri.....	45
3.2.2 Geçici kullanımın aktörleri	61
4. ÇALIŞMA ALANI YELDEĞİRMENİ SEMTİ.....	65
4.1 Çalışma Alanının Konumu.....	66
4.2 Yeldeğirmeni'nin Tarihçesi	67
4.3 Yeldeğirmeni'nin Mevcut Yapısı.....	71
4.4 Yeldeğirmeni'nde Kentsel Mekanın Değişimi	76
4.5 Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme ve Canlandırma Projesi	79
4.6 Tasarım Atölyesi Kadıköy, Kıyı Köşe Programı	88
4.7 Yeldeğirmeni'nin Atıl Alanlar Açısından Ele Alınması.....	91
4.7.1 Yeldeğirmeni atıl alan tipolojileri	97
4.7.2 Yeldeğirmeni'nde atıl alanların oluşum nedenleri.....	100
4.8 Yeldeğirmeni için Geçici Kullanım Tipolojileri ve Türlerinin Belirlenmesi.	102
4.9 Yeldeğirmeni Atıl Alan Varlığının Geçici Kullanımlar Üzerinden Değerlendirilmesi	105
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	117
KAYNAKLAR	125
EKLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR

ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
ÉPASE	: l'Etablissement Public d'Aménagement de Saint Etienne
İBB	: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
LLDC	: London Legacy Development Corporation
PHS	: Pennsylvania Horticultural Society
RMIT	: Royal Melbourne Institute of Technology
SLOAP	: Space Left Over After Planning
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAK	: Tasarım Atölyesi Kadıköy
TDK	: Türk Dil Kurumu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UK NLUD	: United Kingdom, National Land Use Database

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1: Atıl alan tanımları.....	16
Çizelge 2.2: Farklı araştırmacılar tarafından tanımlanan atıl alan kavramları	18
Çizelge 3.1: Atıl alanların sunduğu fırsatlar	26
Çizelge 3.2: Geçici kullanımlarda benzer yaklaşımlar	34
Çizelge 3.3: İncelenen örnek proje künyeleri	60

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Yöntem şeması	4
Şekil 2.1: Kentsel mekan türleri	7
Şekil 2.2: Kentsel dış mekan türleri.....	9
Şekil 2.3: Kent mekanının atılma süreçleri ve farklı atıl alan tanımları	20
Şekil 2.4: Kentsel atıl alan tipolojileri	22
Şekil 3.1: Aldo Van Eyck tarafından tasarlanan atıl alanda konumlandırılmış çocuk oyun alanı, Amsterdam.....	29
Şekil 3.2: 1960’larda New York’ta yapılan bir cep park	30
Şekil 3.3: Tiergarten’da yapılan geçici tarım uygulamaları	31
Şekil 3.4: Lollard Macera Parkı, Londra	32
Şekil 3.5: Eski fonksiyon ve planlanan yeni fonksiyon arasındaki zaman diliminde gerçekleşen geçici kullanım	33
Şekil 3.6: Geçici ve kalıcı kullanımlar	37
Şekil 3.7: Geçici kullanım tipolojileri.....	40
Şekil 3.8: 2015 Helksinki Tasarım Haftası etkinlikleri, Kaapelitehdas Fabrikası.....	42
Şekil 3.9: Taksim Gezi Parkı protestoları.....	44
Şekil 3.10: Gezi Parkı protestolarında alandaki geçici kullanımlar	44
Şekil 3.11: Lent Space projesi genel görünüm	46
Şekil 3.12: Lent Space hareketli ahşap panelleri.....	46
Şekil 3.13: Lent Space proje alanının açık, yarı açık ve kapalı olma durumları.	47
Şekil 3.14: A'beckett urban square proje alanının öncesi ve sonrası.....	48
Şekil 3.15: A'beckett urban square etkinlik alanları.....	48
Şekil 3.16: Place au Changement proje alanı önceki ve çalışma sonrası genel görünümü	49
Şekil 3.17: Organizasyon kapsamında yapılan bahçe/peyzaj atölyesi ve proje alanında gerçekleşen bir etkinlik gecesi.....	50
Şekil 3.18: Place au Changement projesinin 2011 ve 2013 yılı konsept çalışmaları.....	50
Şekil 3.19: Place au Changement projesi çalışmaları, 2013.....	51
Şekil 3.20: Place au Changement projesi, 2016	51
Şekil 3.21: Folly for a Flyover proje alanı önce ve uygulama sonrası durumu.....	52
Şekil 3.22: Folly for a Flyover proje alanı uygulama öncesi ve sonrası kanal karşısından görünümü	52
Şekil 3.23: Folly for a Flyover konsept projesi.....	53
Şekil 3.24: Folly for a Flyover kafe kullanımı ve etkinlikler kapsamında yapılan sinema gösterimi	53
Şekil 3.25: Prensesler bahçesi proje öncesi ve sonrası atıl alanın durumu.....	54
Şekil 3.26: Prenses Bahçeleri proje kullanım alanları ve geçici kullanım tipleri.....	54
Şekil 3.27: Prensesler Bahçeleri dikim alanları	55
Şekil 3.28: Prensesler Bahçeleri’nde hafta sonu giyim ve yeme-içme etkinlikleri ..	55
Şekil 3.29: Estonoesunsolar projesi kapsamında ilk uygulama, geçici kent bahçesi.....	56

Şekil 3.30: Estonesunsolar projesi kapsamında sınırlı erişime sahip ikinci uygulama alanı.	57
Şekil 3.31: Estonesunsolar projesi için Alzheimer hastaları ve çocuklar için tasarlanmış kent parkı.....	58
Şekil 3.32: Estonesunsolar projesi kapsamında geçici kullanımlarla değerlendirilen farklı noktalardaki alanlar	59
Şekil 3.33: Atıl alanlarının değerlendirilmesinde geçici kullanım paydaşlarının sürece katılımı	64
Şekil 4.1: Kadıköy İlçesi sınırları ve çalışma alanı konumu.	66
Şekil 4.2: Çalışma alanı sınırları ve yakın çevresi.	67
Şekil 4.3: Yeldeğirmeni kentsel gelişim süreci	68
Şekil 4.4: E-5 ve Hardarpaşa ek liman çalışmaları sırasında Kadıköy,1955.	70
Şekil 4.5: Yeldeğirmeni'nin kentle kurduğu ilişki.....	71
Şekil 4.6: Yeldeğirmeni üst ölçek ulaşım ilişkileri.	72
Şekil 4.7: Yeldeğirmeni ulaşım ilişkileri	73
Şekil 4.8: Ali İsmail Korkmaz Parkı.....	74
Şekil 4.9: Yeldeğirmeni yapı kullanım karakteri.	75
Şekil 4.10: Yeldeğirmeni kentsel sit sınırları ve yakın çevresindeki sit alanları.	75
Şekil 4.11: Yeldeğirmeni tescilli yapıları	76
Şekil 4.12: Yeldeğirmeni ve yakın çevresindeki değişim.....	77
Şekil 4.13: 1950'lerde Kadıköy rihtim, kıyı çizgisi ve yeşil alanların durumu.	78
Şekil 4.14: Yeldeğirmeni ve yakın çevresinde kıyı çizgisinin değişimi.....	78
Şekil 4.15: Yeldeğirmeni ve yakın çevresi yeşil alanların değişimi.....	79
Şekil 4.16: Parçadan bütüne eylem türleri	82
Şekil 4.17: Canlandırma koridorları	83
Şekil 4.18: Sokak nişleri ve kamusal sanat uygulamaları.....	84
Şekil 4.19: Ortak alanlar	85
Şekil 4.20: Kır Kahvesi Sokak'ta bulunan oyun alanı uygulama öncesi ve sonrası durumu.....	86
Şekil 4.21: Tak Kıyı Köşe Programı 2014 yılı etkilik çağrısı	89
Şekil 4.22: TAK Kıyı Köşe Programı 2014, Yeldeğirmeni Dua Tepe Sokak için ödüle layık görülen proje.....	90
Şekil 4.23: Kır Kahvesi Sokak'taki atıl alan ve Şok Kıyı Köşe Programı çerçevesinde yapılan çalışmalar	91
Şekil 4.24: Tescilli yapı sonrası araçlar tarafından işgal edilen kent boşlukları, Yandex harita sokak görüntüsü ve güncel durumu	93
Şekil 4.25: Tescilli yapıların yerinde konumlanmış ticari ve şahıs otoparkları.....	93
Şekil 4.26: Yeldeğirmeni atıl alanlarına dair tespitler	95
Şekil 4.27: Yeldeğirmeni atıl alan haritası.....	96
Şekil 4.28: Yeldeğirmeni atıl alan tipolojilerine ait şema	97
Şekil 4.29: Yeldeğirmeni atıl alan tipolojileri	98
Şekil 4.30: Yeldeğirmeni tipolojik atıl alan haritası.	100
Şekil 4.31: Atıl alanların oluşum nedenleri ve kentsel mekan türleri bağlamında sınıflandırılması.	101
Şekil 4.32: Yeldeğirmeni için potansiyel geçici kullanım türleri	103
Şekil 4.33: Atıl alanlar için potansiyel geçici kullanım türleri	107
Şekil 4.34: Yeldeğirmeni alan kullanım haritaları.	108
Şekil 4.35: Yeldeğirmeni atıl alanları için potansiyel geçici kullanım deseni haritası.	110
Şekil 4.36: Yeldeğirmeni atıl alanları için öneri tasarım alanları	110

Şekil 4.37: Yeldeğirmeni, Elmalı Çeşme Sokak, çocuk oyun alanı	111
Şekil 4.38: Yeldeğirmeni, Taşlı Bayır Sokak, kütüphane	112
Şekil 4.39: Yeldeğirmeni, İskele Sokak, etkinlik alanı	114
Şekil 4.40: Yeldeğirmeni, Ayrılık Çeşme Sokak, kent bahçesi.....	115
Şekil 5.1: Yeldeğirmeni atıl alanları için potansiyel geçici kullanım paydaşları	121
Şekil 5.2: Yeldeğirmeni atıl alanlarının geçici kullanımı için öneri işleyiş süreci..	124

ATIL KENT MEKANININ GEÇİCİ KULLANIM YAKLAŞIMI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIKÖY, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Küresel bir dünya da politik, ekonomik pek çok dinamiğin etkisiyle günümüz kenti, hızlı kentleşme ekseninde toplumun bir araya gelebildiği açık kamusal alanları baskı altında, iletişimin daha çok teknoloji esaretinde yapıldığı ve kamusal alan kavramının farklı eksenlere kaydığı sorunlu bir tabloyu tariflemektedir. Sorunlu yapı içerisinde kent kurgusu değişirken, kent mekanının tarifiyenme durumu da değişmekte, belirli dinamiklerin etkisiyle atıllaşmaktadır. Kentte, farklı nedenlerle meydana gelen atıl alanlar ise alışlagelmiş bir bakış açısı ile sorunlu bir yapı ya da yerin kendine özgü nitelikleriyle tam tersi bir bakışla rant kaynağı olarak görülmektedir. Genel kanının aksine artan bir görüş birliği ile günümüzde atıl alanlar potansiyelleriyle pek çok araştırmacı tarafından kent ve kentliler için katkı sağlayacak alanlar olarak kabul görmeye başlamıştır. Özellikle son yıllarda, sunacağı fırsatların klasikleşmiş planlama pratiği dışında farklı süreçlerle değerlendirilmesi konusu dikkat çekmektedir.

Bu çalışma ile hızlı değişim olgusu içerisinde kamusal canlılığın sağlanabilmesi için atıllaşan kent mekanlarının yeniden değerlendirilerek kente kazandırılmaları gerekliliği, sorunların çözümüne yönelik alternatif bir yol olabileceği düşünülen geçici kullanımlar üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada atıl alanların sahip olduğu geniş kapsam nedeniyle çalışmanın sınırları kentsel alanların yapılaşmamış kısmı olarak tarif edilen "kentsel dış mekanlar/açık alanlar" üzerinden, yapı adası bazında bir ölçek yaklaşımı ile yürütülmüştür.

Kentleşmenin ağır sonuçlarının yaşandığı bir metropol olan İstanbul'da, değişime açık yapısıyla kent mekanlarında atıllaşma süreçlerinin değerlendirilebileceği düşüncesi, Kadıköy İlçesi'nde bulunan Yeldeğirmeni Sementi'nde yürütülen alan çalışmasıyla ele alınmıştır. Çalışmanın temelinde, semtin kamusal açık alanların azlığı sorununa yönelik, atıl kent mekanlarının sınırlı hareket imkanı içerisinde rezerv ve çözüm alanı olarak değerlendirilebileceği düşüncesi bulunmaktadır. Kamusal iletişimin ve canlılığın artırılabilmesi için bu alanların, geçici kullanımlar üzerinden ele alınarak, mevcut sorunlara yere özgü sistematik bir öneri getirmek amaçlanmıştır.

Çalışma genel olarak dört aşamada yürütülmüştür. Giriş, amaç, kapsam ve yöntem bölümünün ardından çalışmanın ikinci bölümünde, kent mekanlarının değişimi ile birlikte atıllaşma süreçleri ortaya konmuş ve geniş bir tanım havuzuna sahip atıl alan kavramına ait literatür bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, kentsel atıl alanların değerlendirilmeleri düşüncesi üzerinde durulmuştur. Atıl kent mekanlarının yeniden kullanımı, çalışmanın diğer ana konusunu oluşturan geçici kullanım stratejisi ve potansiyelleri üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla iki kavramın birlikte değerlendirildiği örnek çalışmalar incelenmiştir.

Tamamlanan literatür araştırmalarının ardından dördüncü bölümde, yere özgü çıkarımlar yapabilmek için Yeldeğirmeni Senti'nin çalışma alanı olarak seçimi, sistematik bir yaklaşım dahilinde değerlendirilen atıl alan varlığının tespiti ve tipolojileştirilmesi, açık alanlara dair ihtiyaç programı üzerinden geçici kullanımların belirlenmesi çalışmaları yapılmıştır. Oluşturulan her iki tipoloji çakıştırılarak, atıl alanların potansiyelleri ortaya konmuş, veriler harita üzerine işlenerek Yeldeğirmeni atıl alanları için potansiyel kullanım haritası elde edilmiş ve seçilen dört alanın geçici kullanıma yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın son bölümünü elde edilen tüm tespitlerin harmanlanarak yapılan değerlendirmeler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler ışığında, çalışmanın getireceği avantaj ve dezavantajları tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Genel bir değerlendirme yapılacak olunursa, atıl alanların geçici kullanımlarla değerlendirilmesi ile elde edilecek deneysel ve katılımcı ortam, kamusal alan oluşturulması, canlandırılması ve sahiplenilmesi adına önemli fırsatlar sunabileceği görülmüştür. Atıl alanların geçici kullanımlarla değerlendirilmesinin kar amacı gütmeyen kuruluşların öncülüğünde, yerel yönetim işbirliği/desteğı ve katılımcı süreçlerle beslenerek kamusal alan adına sunacağı katkıların, yapılacak uygulamalarla deneyimlenmesi önemlidir. Türkiye'de yasal düzenlemeler henüz bulunmamakla birlikte, bu çalışmalar için kamusal çıkarlar ön planda tutularak, fırsatlar yaratabilecek yenilikçi bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

AN EVALUATION OF URBAN VACANT SPACE THROUGH THE TEMPORARY USE APPROACH: A CASE STUDY OF KADIKÖY, YELDEĞİRMENİ

SUMMARY

In the globalized world, due to several dynamics, open public spaces of today's urban area depict a suppressed and problematic picture due to the rapid and unplanned urbanization, where the communication is mainly conducted through the technological means and the understanding of the public area shifted to different directions. In the urban texture ,where integrity is lost, human is left with an environment where the connection to the nature and between the city's units have been effected and torn.

As the urban structure develops within this problematic picture, the description of the urban areas evolve and these areas become vacant. Vacant spaces that occur due to various reasons are seen as problematic areas from a traditional point of view or could be seen as a source of income depending on the individual character of the area. Even though the vacant spaces are often seen in a questionable picture, the potentials they possess are starting to be acknowledged by many researchers and they are considered as places to be valued for the city, the urbanists and the public benefits. Particularly in the recent years, the potential opportunities they offer are discussed by taking planning approaches other than the classical practice into account.

This study investigates the possibility revaluing and the necessity of regaining the vacant spaces by temporary uses which could be an alternative solution to the problematic environment by replenishing for the urban liveliness in these areas. At this point, due to the vast scope of the vacant spaces, the investigation is concentrated on the urban open/outer spaces, which falls into the non-constructed territory category, through approaching it at an urban block level.

A field study is conducted in Yeldeğirmeni neighborhood of Kadikoy district in Istanbul, which is a Metropolis where heavy consequences of urbanization are encountered, due to its openness to the alteration and the occurrence of vacant spaces with the notion of revaluing the possible incidents of vacancies. The study lies on the idea of gaining the vacant spaces as a reserve and resolution of the problems within the narrow and suppressing structure of the urban area. It is aimed to bring a systematic solution to the existing problems of the mentioned neighborhood by exploring the potentials of temporary uses and to increase the public communication and the urban liveliness.

The general outline of the study is structured in four steps. The first step constitutes the literature research for the urban vacant spaces and the temporary uses and the case studies where these two concepts are evaluated together. Following the literature research, the second step is the selection of Yeldeğirmeni neighborhood as

a case study area and the typological categorization of the available vacant spaces for temporary uses with a systematical approach. The third phase discusses the existence of the vacant spaces for temporary uses and at last, the discussions on the literature research, the example case studies and the conclusions on the conducted case study are presented and proposals are made.

In detail, the second part of the study contains the occurrence processes of the vacant spaces through the urban transformations, deindustrialization, modern planning and shrinking cities. During the literature research, various terminologies of the same process are encountered, i.e. lost space, vacant land/lot, derelict land, terrain vague, loose space. In order to establish a thorough understanding of the subject, different descriptions of the process are chronologically sorted and listed. In the latter, a relatively recent study from 2013, “Claiming residual spaces in the heterogeneous city” of Eric Villagomez, is examined in detailed which in return formed a basis for the case study in Yeldeğirmeni neighborhood. Villagomez (2013)'s study concentrates on the North American cities and conveys a typological investigation at an urban block level. The similarities of the investigation method and the studied scale, a typological categorization for Yeldeğirmeni neighborhood is performed.

The third part of the study, which forms the continuation of the literature study, focuses on the notion of gaining the vacant spaces. The reuse of vacancies are communicated through temporary use strategy and their potentials. Temporary uses' potentials, advantages and disadvantages are studied with the benefiting units from this process. Finally, applied projects on the vacant spaces of global cities are examined in order to understand the application process and conclusions are made.

Today, globalization, political and economical processes influence the world's cities and the cities change under the overwhelming effects of these transformations. While Istanbul is also a metropolis which undergoes the global processes and its openness to transformation leads to a constantly evolving city. Due to rapid demolition and construction, quick transitions and evolutions the description of the space also changes. When the transformation of the urban areas to vacant spaces are examined, Istanbul exhibits high potential for the existence of the vacancies due to its fast evolving nature. The Yeldeğirmeni neighborhood, in which the case study is performed and presented in the fourth chapter, is a neighborhood where the historical texture could be observed, even though the transformation after 1950's could be seen heavily due to its location and the historical process it went through. With the emerging tall building trend, urban open spaces started to diminish and finally mostly disappeared. This neighborhood is chosen as a successful candidate for the case study since the transformations could be clearly observed, it contains the vacant space potential and this potential could be evaluated. In this chapter, the history of the area and the current situation is presented and then “Yeldeğirmeni/Rasimpaşa Neighborhood Reviving Project” is studied which is a cooperative work of Kadıköy municipality and CEKUL foundation started in 2010. This project is particularly important since it forms the basis for the field study.

The core and the main contribution of this study concentrates on the existence of the vacant space in this neighborhood and a typology for this specific area is constructed. At this point, the typology study of Villagomez (2013) for the vacant spaces serves as a basis due to the similar scales he used and the urban block approach he adopted. Making use of this study and considering the dynamics of the studied neighborhood, a specific typology is formed and a vacancy map of the Yeldeğirmeni is obtained by marking the types of the vacant spaces on the on hand plan of the neighborhood. At

the second section of the chapter, a necessity program is composed through evaluations of the urban vacant spaces of the neighborhood.

Last chapter brings the two descriptions of the typologies and evaluates them. By matching the typologies, the potentials of the area specific typologies is presented. The obtained potentials table is marked on the Yeldegirmeni vacancy map and considering the maps of green areas, education institutions, usages etc., and the studies in the frame of the reviving project, specific and experimental conclusions for the use of the vacant spaces to the area is made. The resulting concluding map could be treated as an experimental usage map where the vacant spaces' potentials are visible.

The last part of the study contains the combined evaluations of all the obtained results. In the light of the obtained data, the advantages and the disadvantages of the study are discussed and proposals are made.

Today, the lack of urban open spaces and the proceeding pressure on the urban spaces could still be observed when Yeldegirmeni's urban open spaces are examined. However, in contrast, a trend for increasing potential for urban vacancies and unused, dysfunctional, vacant lots are observed. An area specific instantiation of vacant spaces is detected when the reasons for the occurrence of the vacant spaces are inspected. This situation is a resultant of the decisions that are not taken on time for the registered buildings and zone planning processes. The amount of the registered buildings is seen as another reason for the instantiation of the vacant spaces. Second outcome is that each of the Yeldegirmeni's vacancy typologies exhibit a different potential.

In the light of the results, temporary uses for the vacant spaces are proposed as a solution to the lack of open spaces. As this solution can be integrating to the existing revival project by bringing it to a systematic basis, it helps to the existing planning and contributes to the sustainability of the existing revival project.

The solution proposals for the neighborhood are thought to: support reserve areas by creating public spaces within the suppressed spaces of the neighborhood, provide sustainability to the urban spaces by giving functionality, provide a possible solution to the security problems through maintenance, increase life and space quality in the neighborhood, support the users with participation in forming of the living environment and thus create a claimed public spaces and finally develop the social communication in the neighborhood, provide a testing ground for a more creative and experimental environment.

Finally, if a general assessment is to be made, it is observed that, the experimental and participating environment, which is encouraged through the usage of vacancies by temporary uses, could offer important opportunities for the generation, revival and claiming of the public space. It is important to experience the applications of temporary uses on vacant sites through cooperation and collaboration with the institutions without economical concerns and municipalities. Along with the lack of legal regulations in Turkey at the moment, it is necessary to establish an innovative point of view, while keeping the public interest as a priority.

1. GİRİŞ

"İyi bir kent; topluma ve bireylere çeşitli aktivite imkanları yaratan, toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına göre şekillenmiş, herkes tarafından erişilebilir açık kamusal mekan yaşantısı sunan fiziksel ortamlar olarak nitelendirilmektedir" (Erdönmez, 2005, s. 1).

Oysaki günümüz kentleri teknolojinin önü görülemez gelişimi ve küreselleşme çerçevesinde şekillenmekte ve beklenenden daha hızlı büyümektedir. Bunun neticesinde "mekansal parçalanmalar" meydana gelirken, bir yandan da sosyal anlamda bir parçalanma yaşanmaktadır. Kent mekanları bütüncül kent yapısını kaybederek herkesin bir araya geldiği ve paylaştığı bir yer olmak yerine, kamusal alan olgusu zedelenmiş fiziksel ve soyut sınırların belirginleştiği yerleşimler haline gelmiştir (Birsel, 2009). Ayrıca teknolojik gelişmelerle sanal bir platforma kayan sosyal ortam ve beraberinde sekteye uğrayan yüz yüze iletişim, Tekel'in (2009). Aurigi ve Graham'ın görüşlerinden aktardığı gibi "soyut mekan anlayışını modern toplumun temel mekan anlayışı" (s. 144) olarak ön plana çıkarmıştır Dolayısıyla kent mekanı belirli noktalarda hem fiziksel olarak atılaşırken hem de kamusal alanın değişmeye başlayan anlamıyla birlikte ikinci bir köhneleşme daha yaşamaktadır.

Bu sorunlu yapı içerisinde etkilenen kentsel açık alanlarda bugün farklı oluşum nedenleriyle sayıları gittikçe artan ve işlevini yitirmiş, kullanılmayan alanlar bulunmaktadır (Bala, 2003). Özellikle son yıllarda bu alanların potansiyellerinin ortaya konması ve değerlendirilmeleri ile ekonomik, ekolojik ve kamusal canlılığı sağlaması için çalışmalar yapılmakta ve alışlagelen planlama pratiği içerisinde alternatif yollar aranmaktadır.

Ortaya konan pratiklerin her şeyin çok hızlı tüketildiği bir kent düzeninde, kamusal alanda sunulan programın bu duruma ayak uydurur ve değişken bir yapıda olması gerekmektedir. Bu noktada üretilen senaryolar içerisinde geçici kullanım kavramı kent mekanının değişen yapısına uyum sağlayabilen, aynı zamanda katılımcı

süreçleri destekleyen yapısı ile farklı ve yenilikçi bir değerlendirme yaklaşımı olarak ön plana çıkmaktadır.

1.1 Çalışmanın Konusu ve Tezin Amacı

Giriş bölümünde bahsedildiği gibi bütün kent mekanları aynı ölçüde işlevselliğe ya da kullanıma sahip değildir. Günümüz kentinde farklı nedenlerle atıl kalmış, kayıp mekanlar bulunmaktadır. Bu noktada kent, sorunun kaynağını oluştururken aynı zamanda çözümüne yönelik fırsatları da barındırmaktadır.

Çalışmanın ana eksenini, atıl kent mekanlarının geçici kullanımla değerlendirilmesi üzerine kurgulanmıştır. Bahsi geçen bu iki kavram, yani atıl alan ve geçici kullanım yaklaşımlarının bir arada ele alınması, çalışma alanı olan Kadıköy/Yeldeğirmeni üzerinden sistematik hale getirilerek değerlendirilmesi, bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmaya başlarken bazı sorular yönlendirici olmuş, literatür araştırması ve örnek çalışmalarla harmanlanan süreç ve yürütülen alan çalışması ile yanıtlar aranmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen sorular aşağıdaki gibidir:

- Atıl alanlar tekrar kent yaşamına nasıl kazandırılabilir ve bununla ilgili stratejiler nelerdir?
- Geçici kullanımlar atıl alanların kente dahil edilmesi için alternatif bir strateji olabilir mi?
- Geçici kullanım yaklaşımı ile, İstanbul gibi kent mekanının hızla değişikliğe uğradığı bir kentte atıl kentsel mekanların kente kazandırılması konusunda nasıl faydalanılabilir?
- Bu kullanımlar, yere özgü ve sistematik hale nasıl getirilebilir?

Sorulardan hareketle bu tez çalışmasıyla;

- Literatür çalışmaları ve dünyadaki uygulama örnekleri ele almak ve genel değerlendirme stratejilerinden çıkarımlar yapılarak süreçlerin nasıl işlediğini anlamaya çalışmak,
- Çalışma alanı için atıl kent mekanının değerlendirilmesi ile geçicilik yaklaşımı üzerinden stratejiler üretmek ve bunu sistematik hale getirmek,

- Mevcut sorunlara geçicilik üzerinden yere özgü bir çözüm önerisi ortaya koymak, amaçlanmıştır.

1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi

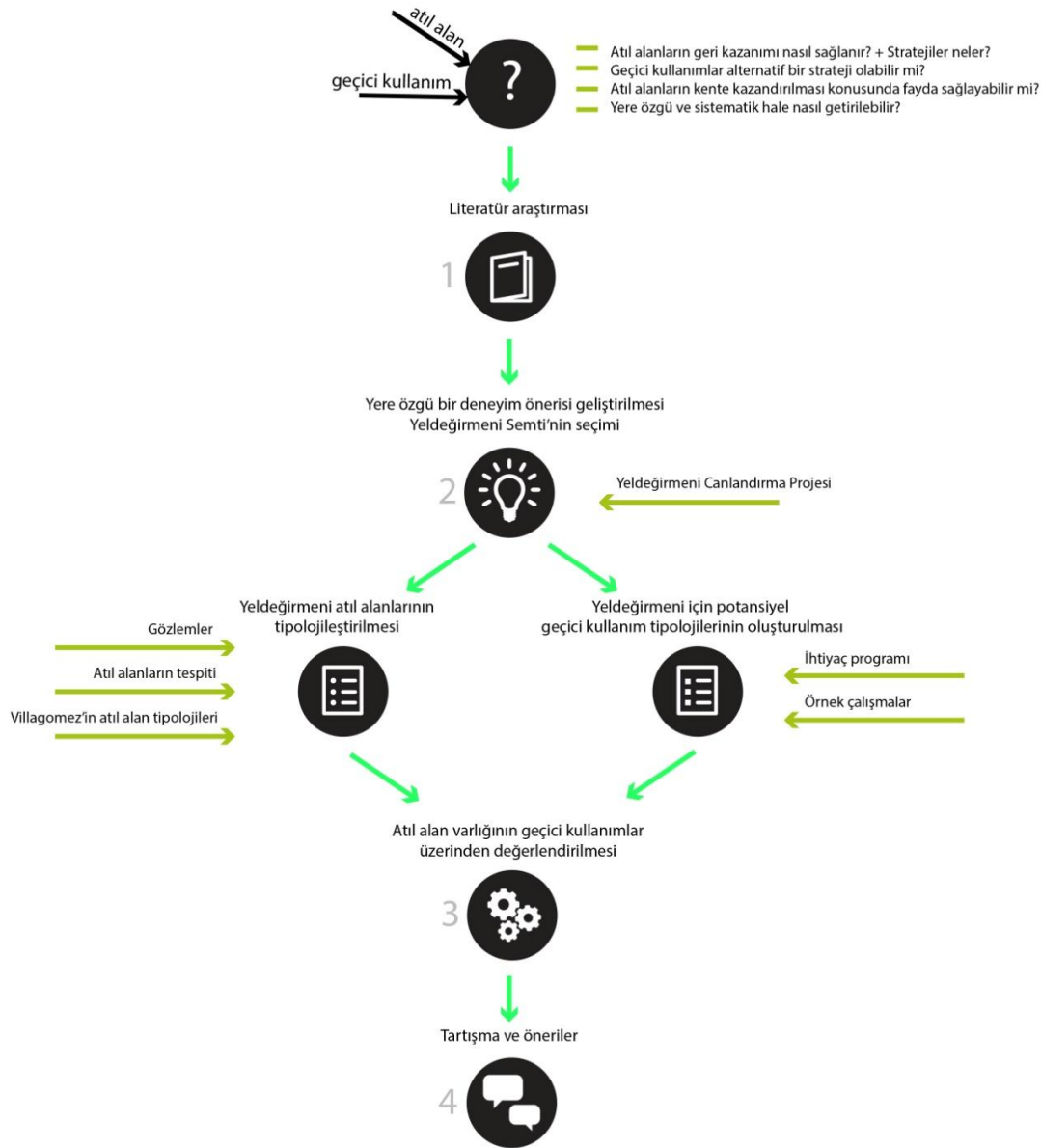
Atıl kentsel alanlar yere özgü nitelikler ya da sahip olduğu geniş ölçek nedeniyle, literatürde pek çok farklı isimle anılmaktadır. Kaynaklarda farklı isimlerle anılan kavram bu çalışma kapsamında genel bir tanımlama ile "atıl alan" ya da "atıl kentsel alan" şeklinde bahsedilecektir.

Atıllaşan kentsel mekanlar kentlerin kendilerine özgü dinamiklerinin de etkisiyle geniş bir çerçeveyi kapsamakta, tek bir yapıdan, yapı adasına ya da atıl hale gelmiş kıyı bölgesine kadar çok çeşitli ölçeklerde olabilmektedir. Bu geniş kapsam, araştırma odağının sınırlarını daha net belirginleştirmeyi gerektirmektedir. Çalışma kapsamında kentsel alanların yapılaşmamış kısmı olarak tarif edilen "kentsel dış mekanlar/açık alanlar" üzerinde yoğunlaşmış, kentsel yapı adası temelinde ele alınan bir ölçek yaklaşımı üzerinden alan çalışması yürütülmüştür.

Konu, Şekil 1.1’de görülebileceği üzere genel olarak dört adımda ele alınmıştır:

- Kentsel atıl alan ve geçici kullanımlarla ilgili literatür araştırması yapılması ve iki kavramın birlikte ele alındığı örnek çalışmaların incelenmesi,
- Yere özgü çıkarımlar yapabilmek için Yeldeğirmeni Senti’nin çalışma alanı olarak seçilmesi, alan çalışması kapsamında atıl alan ve geçici kullanımların yere özgü tipolojileştirilmesi. Bu noktada, Kadıköy Belediyesi ve ÇEKÜL işbirliğiyle yürütülen “Yeldeğirmeni/Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi” çalışma alanında yakın zamanda uygulamaları yapılmış geniş kapsamlı bir projedir. Bu projenin kamusal alan yaratma ve katılımcı yapıyı destekleyen yaklaşımı, bu tez çalışmasının atıl alan varlığının geçici kullanım ile değerlendirilmesi ve dolayısıyla kamusal alan yaratma düşüncesi ile örtüşmektedir. Bu nedenle tezin alan çalışması, sürdürülebilir bir süreç olmasına da katkı amacıyla Yeldeğirmeni özelinde canlandırma projesine eklemlendirilerek yürütülmüştür.
- Oluşturulan tipolojiler ile Yeldeğirmeni atıl alan varlığının geçici kullanım kavramı üzerinden ele alınması,

- Literatür, örnek projeler ve alan çalışmasıyla yapılan incelemelerin değerlendirilerek tartışılması ve öneriler getirilmesi şeklindedir.

Şekil 1.1: Yöntem şeması.

Daha detaylı açıklanacak olursa, literatür araştırmasını içeren birinci adımda; üzerine pek çok farklı tanımlama yapılan atıl alan kavramı tanımları kronolojik olarak bir araya getirilmeye ve genel hatları ile kentsel mekanların atıllaşma süreçleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ardından çalışma alanı için de altık oluşturan Villagomez (2013)'ün yapı adası bazında ele alınmış atıl alan tipoloji çalışması incelenmiştir.

Atıl kent mekanlarının yeniden kullanımı adına sunacağı potansiyelleri ve dünyadaki stratejileri anlamak adına yapılan incelemede, tezin ikinci dayanağını oluşturan

geçici kullanım kavramını değerlendirilmeye alınmıştır. Bu noktada geçici kullanımın potansiyelleri, sağlayacağı avantaj ve dezavantajlar ile geçici kullanım sürecinde katkı sağlayan paydaşlar incelenmiştir. Ardından atıl kentsel alanlarda geçici kullanım stratejisi ile dünyanın farklı kentlerinde yapılmış proje örnekleri, uygulama süreçleri anlamak adına ele alınarak çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

İkinci adımı, yer seçimi ve alan çalışmasıyla ilgili tipoloji ve haritalama çalışmalarından oluşturmaktadır. Yer seçiminde İstanbul Kadıköy İlçesi'nden Yeldeğirmeni Senti'nin seçilmesi ile ilgili nedenler aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Bugün küreselleşme, politik ve ekonomik vb. süreçlerin dünya kentlerinde etkili olmakta ve dönüşümün ağır etkileriyle kentler değişmektedir. Bu noktada İstanbul'un diğer dünya kentlerinde olduğu gibi küresel süreçlerinin etkilerinin yoğun yaşandığı bir metropol olması, dönüşüme açık yapısı ile sürekli değişim içindedir. Hızlı yık-yap, hızlı değişim ve dönüşüm sebebiyle mekanın tarifiyenme durumu çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Kent mekanlarının atılma süreçleri incelendiğinde İstanbul'un bu süreçlerin etkilerinin yaşandığı bir metropol olarak, dönüşüme açık yapısı ile atıl kent mekanı varlığı adına potansiyeller barındırmaktadır.

Yeldeğirmeni senti konumu ve geçirdiği tarihsel süreç sebebiyle özellikle 1950'lerden sonra kent dokusundaki değişimin yoğun yaşandığı günümüzde de tarihsel dokusunun yoğun gözlenebildiği bir semttir. 1980'lerden sonra apartmanlaşmanın hız kazanması ile mevcut kentsel açık alan varlığını yitirmeye başlamış, sonunda tamamen kaybetmiştir (Arisoy, 2014). Çalışma alanı olarak Yeldeğirmeni'nin seçilmesinin nedeni bugün yaşanan dönüşümün kent mekanlarında gözlenebileceği, atıl alan potansiyeline sahip ve bunun değerlendirilebileceği bir niteliğe sahip olmasındandır.

Yer seçiminin ardından literatür çalışmaları ve yapılan yerinde gözlemler ışığında öncelikle alan çalışması olan Yeldeğirmeni için bir atıl alan tipolojisi oluşturma denemesi yapılmıştır. Bu noktada Villagomez (2013)'ün oluşturduğu atıl alan tipolojisi çalışması benzer ölçek yaklaşımı ile yapı adası bazında ele alınan alan çalışması için bir altlık olmuştur. Bu altlık kullanılarak Yeldeğirmeni için yerleşimin dinamikleri göz önünde bulundurarak oraya özgü bir tipoloji çıkartılmıştır. Ardından bu tipler halihazır harita üzerine işlenerek Yeldeğirmeni atıl alan haritası elde edilmiştir.

İkinci adımın son kısmında literatür, örnekler ve Yeldeğirmeni için yapılmış Canlandırma Projesi'nden yapılan çıkarımlarla kentsel açık alanlara yönelik eksikler değerlendirilmiştir. Ardından Yeldeğirmeni'nin kamusal açık alan eksikliğinin ihtiyaç programı ışığında çözümüne yönelik öneri geçici kullanım tipleri oluşturulmuştur.

Üçüncü adım, ikinci aşamada her iki ana kavram için oluşturulan tipolojilerin bir araya getirilerek değerlendirilmesini kapsamaktadır. Tipolojiler eşleştirilerek yere özgü her bir atıl alan tipolojisinin potansiyelleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen potansiyeller tablosu yine ikinci adımda oluşturulan Yeldeğirmeni atıl alan haritası üzerine işlenmiş, yeşil alanlar, eğitim, kullanımlar vb. halihazır haritalar ayrıca canlandırma projesi kapsamında yapılan çalışmalar dikkate alınarak, atıl alanların kullanımına yönelik yere özgü bir deneysel bir sonuç elde edilmiştir. Ardından seçilen dört atıl alana geçici kullanım önerileri yapılmıştır.

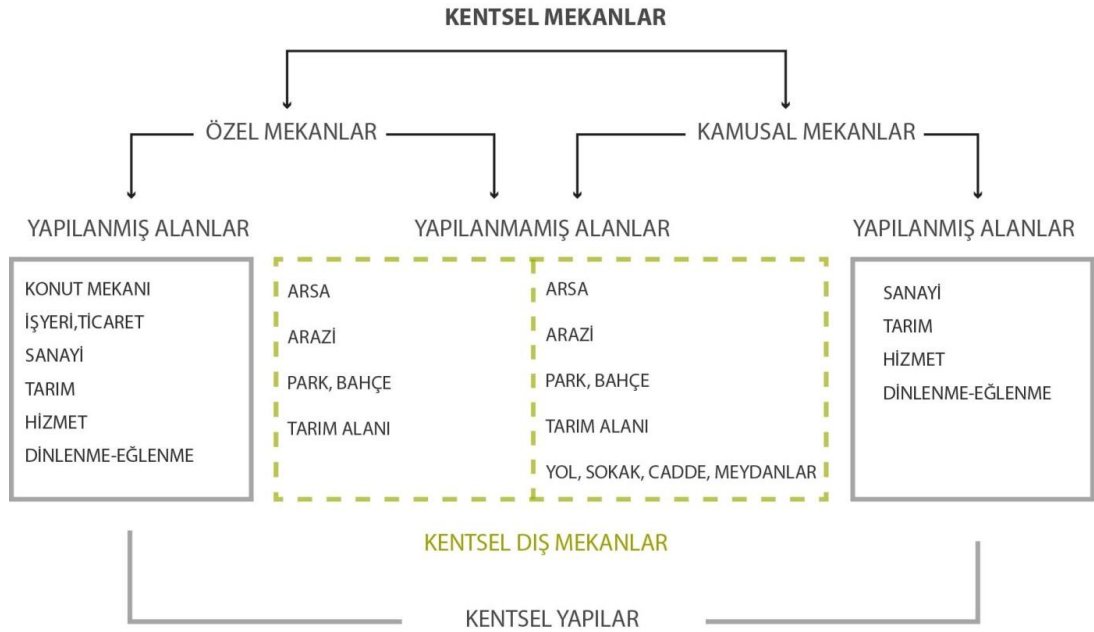
Dördüncü ve son adımda ise tüm bilgilerin harmanlanarak yapılan değerlendirmeleri içermektedir. Yapılan tespitler, çalışma ile elde edilen veriler ve bunların ışığında çalışmanın getireceği avantaj ve dezavantajları tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

2. KENTSEL MEKANIN DEĞİŞİMİ VE ATILLAŞAN KENT MEKANI

2.1 Kentsel Mekan Tipolojileri

"Kentler, toplumların ve bireylerin bir arada bulundukları ve sosyalleştikleri, her türlü sosyal ve kültürel sınıftan, farklı etnik gruplardan, birbirlerinden çok farklı özelliklere sahip insanların bir araya geldiği toplumun birbirlerinden başkalaşan kesimleri için bir buluşma alanı rolü üstlenen mekanlardır" (Akı ve Erdönmez, 2005, s. 67). Çubuk'a (1991) ise kent, yapılaşmış ve yapılaşmamış birimleri içeren, doluluk ve boşluklardan meydana gelmiş bir yapıdır.

Kent, mekanları vasıtasıyla var olmaktadır. Bu noktada Bakan ve Konuk (1987) kent mekanını, "çevrenin bir parçası olan, yapıların oluşturduğu, insanların yaşadığı ya da algıladığı tüm eylemlerin geçtiği, üç boyutlu bir alan olarak zaman faktörünü de barındıran birimler" (s. 14) şeklinde tanımlamıştır.

Şekil 2.1: Kentsel mekan türleri (Çubuk ve diğ., 1978).

Kentsel mekanlar için mülkiyet tipine göre bir ayrım yapılabilmektedir. Bu tip bir ayrım da en basit şekilde özel ya da kamusal mekan olarak ayrılan kentsel mekan (Şekil 2.1), alanların yapılaşmış ya da yapılaşmamış olmalarına göre daha detaylı

sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmanın dışında kentteki bu iki mekan türü her zaman kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamakta ve mekan kurgusu içinde, sadece özel ya da kamusal mekan şeklinde bulunmamaktadır. “Yarı kamusal” ve “yarı özel” mekanlar şeklinde tanımlanan ve kentte geçiş mekanları olarak da yer alabilmektedirler (Çubuk ve diğ., 1978).

Bu konuda Bakan ve Konuk (1987, s. 13) kent mekanını; kamusal, yarı kamusal ve yarı özel mekan olarak ayırmakta ve şu şekilde tanımlamaktadır:

Kamusal mekan; “herkesin, her kentlinin tartışmasız girebildiği, serbestçe hareket ettiği, kamuya ait mekanlardır (sokaklar, yollar, meydanlar vb.)”

Yarı kamusal mekan; “mülkiyeti bazen bir grup kentliye bazen kamusal yönetimlere ait mekanlardır (avlu, ortak bahçe, otopark vb.)”

Yarı özel mekan; “konuta ait olan dışarıdan görülebilen, kişi mülkiyetinde ancak tam istediği gibi kullanamayacağı mekanlardır (bahçeli konutlarda ön bahçe, balkon vb.)”

Özel mekanları ise Çubuk ve diğ. (1978), “özel mülkiyetteki bir çok iş yeri, yönetim yeri vb.” (s. 29) olarak belirtmişler ve “kişilerin denetimi altında bulunan mekanlar” (s. 32) olarak tanımlamışlardır.

Bu tanımlamaların dışında kentsel mekanlar daha basit bir yaklaşımla yapılmış ve yapılmamış alanlar olarak ayrılabilir. Bu noktada yapılmış alanların dışında kalan alanlar olan kentsel dış mekanlar (Çubuk ve diğ., 1978), tez çalışması kapsamında bu mekan türü üzerine yoğunlaşıldığı için konu hakkındaki literatürden kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

"Kentlerde binalar arasında kalan tüm mekanlar dış mekan ya da kentsel toplumsal mekan olarak değerlendirilmektedir" (Akı ve Erdönmez, 2005, s. 70). Mülkiyet odaklı bakıldığı zaman özel ya da kamusal niteliğe sahip olabilmektedirler (Çubuk ve diğ., 1978).

Küçükbaş ve Özkan' a (1999) göre kentsel dış mekanlar, “kent dokusu içinde yapılarla çevrelenmiş, tüm kentsel olayların ilişkilendiği, çoğu herkesin yararlanmasına açık ortak alanlardır” (s. 105). Kentsel mekan kurgusu içinde pek çok farklı işleve sahip bu mekanlar kent kalitesi ile ilgili de önemli bir göstergedir.

Bakan ve Konuk (1987) ise kentsel dış mekanı, “özel yaşamın aksine toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süregeldiği, her yaş, cins ve meslek grubunun yararlanmasına

açık kent strüktürü içerisinde yer alan mekanlar” (s. 12), “kent arasizinde yapıların dışında kalan, kentlilerin kullandığı ve kente dair olayların meydana geldiği alanların tümü” (s. 14) şeklinde tanımlamaktadır.

Kentsel dış mekanların çok çeşitli olması, mülkiyet, işlev vb. pek çok farklı bakış açısıyla ele alınmasına ve dolayısıyla farklı sınıflandırmalarının olmasına neden olmaktadır (Küçükerbaş ve Özkan, 1999). Bakan ve Konuk (1987) kentsel dış mekanları; düzenlenmiş yaya alanları, alışveriş alanları, geçiş bölgeleri ve bölgeler ana başlıkları altında toplamıştır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2: Kentsel dış mekan türleri (Bakan ve Konuk, 1978).

Küçükerbaş ve Özkan (1999, s. 105) ise herhangi bir sınıflandırma yapmayıp kentsel dış mekan çeşitlerini; “parklardan, alışveriş alanlarına, geçiş-toplanma dağılma alanlarından (cadde, sokak, otopark, meydan, istasyon), mezarlıklara, açık sergi ve fuar alanlarından, su yüzeyleri ve kıyılara, konut, hobi ve çatı bahçeleri ve geçici açık alanlara (boş parseller)” kadar geniş bir yelpazede sıralamış ve kentsel dış mekanların sahip olduğu çeşitliliği ortaya koymuştur.

Kentsel dış mekanlarla ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olunursa sahip olduğu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Bakan ve Konuk, 1987; Çubuk ve diğ., 1978; Küçükerbaş ve Özkan, 1999):

- Yapıların dışında kalan kent boşlukları olarak nitelendirilebilirler.
- Özel, kamusal, yarı-özel ya da yarı kamusal nitelikte olabilmekle birlikte, genellikle herkesin kullanabildiği yerlerdir.
- Pek çok farklı kullanıma imkan vermekle birlikte meteorolojik koşullar bu durumu etkileyen bir özellik olmaktadır.

- İnsanların bir araya geldiği ve toplumsal iletişimin sağlandığı yerlerdir. Farklı toplumsal grupların buluşmasına imkan veren yerler olmaları nedeniyle, sağlıklı bir kent yaşamı için önemli görülmektedirler.

2.2 Değişen Kentsel Mekan ve Atıl Kent Mekanı

Binalar arasındaki mekanlar nadiren tasarlandı. Tasarlanan mekanlar ise insanı ezen boyutlara erişti. Bu arada insan ve kültür anlamlarını yitirdi. Sokaklar ve meydanlar artık kentin toplanma alanları değildi. Bireyler kent meydanlarını kullanma yerine yavaş yavaş aktivitelerini kendi özel alanlarına kaydırdılar. Kişiler yaşamlarını kendi kontrollü alanlarında sınırlandırdılar. Toplu kullanım alanlarının yok oluşu kentlilerin birbirleriyle iletişimlerini de ortadan kaldırdı. İletişim yapay çevrede gelişmiş haberleşme teknolojileriyle yapılmaya başladı (Kılınçaslan, 1996, s. 158).

Kontrolsüzce gelişen ve gittikçe kalabalıklaşmaya başlayan günümüz kentlerinin bir çoğu, doluluk boşluk ilişkileri çerçevesinde kentsel mekanlarında ideal fiziki koşulları her zaman sunamamaktadır. Kentlerin karmaşık ve değişken yapısı ise pek çok faktörün etkisiyle bazen bu fiziki koşulları olumlu yönde etkileyerek "mekan ve yaşam kalitesinin" artmasına, bazense özellikle kentsel dış mekanı olumsuz etkileyerek ekonomik, toplumsal, çevresel yapısında bozulmalara sebep olmaktadır (Akı, Erdönmez, 2005; Akkar, 2006).

Kentlerde doluluk ve boşluklar arasındaki ilişkilerin iyi organize edilmesi önemlidir. Bu organizasyonun iyi yapılması bölgeyi oluşturan parçaların belli bir çerçevede ilişki kurmasına ve toplumu bir araya getirerek iletişime imkan sağlarken, iyi yapılamaması ise bütünü oluşturan birimlerin parçalanarak kullanımsız mekanlar oluşturmaktadır (Akı, Erdönmez, 2005).

Kent bütünü oluşturan doluluk-boşluk ilişkileri içerisinde boşluklar, dış mekan yaşantısı ve bu yaşamın zenginliği için kentin en önemli bileşenidir (Akarsu, 2002). Kamusal yaşamın var olduğu dış mekanlar bu tablo içinde çoğunlukla ikinci plana itilen yardımcı bir öğe olarak görülmektedir. Karaman'ın (1993) da ifade ettiği gibi kentte eskiden sosyal anlamlar içeren, kentsel bileşenleri bir arada tutan kamusal mekanlar, farklı bir anlam yüklenerek, otomobillere hizmet eder hale gelmiştir.

Kentler farklı özelliklere sahip toplulukların bir araya geldiği ve etkileşime girerek dönüştükleri, kent yaşamı ile birlikte "kamusal alanın" olduğu yerlerdir (Birsell, 2009). Fakat bugün pek çok büyük kentte nüfus artışı ve onu takip eden kentin

düzensiz büyümesi, kamusal mekanlar lehine bir durum yaratarak baskı altına kalmalarına ve azalan bir kamusal alan/kamusallık sonucunu doğurmaktadır (Korkmaz, 2007).

Korkmaz (2007) modernizm ve postmodernizm, teknolojinin gelişimi ve sermayeye bağlı gelişmelerle yaşanan süreçlerin kamusal mekanların değişen yapısı üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bu noktada sanayileşmeyle artan üretim, gelişen ekonomi, beraberinde değişen kent kurgusu ile toprak, daha önemli bir bileşen olarak öne çıkmış ve "kâr alanı" olarak görülmeye başlanmıştır (Meydan, 2013).

Vural ve Yücel (2006) bu konudaki görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır:

18. yüzyıla kadar genellikle baskın bir siyasi otoritenin egemenliğinde olan kent yaşamı, bu dönem sonrasında gelişen kapitalizmin etkileriyle çeşitli değişikliklere uğramıştır. 18. yüzyıldan itibaren sanayi kapitalizminin gelişmesi, yalnızca üretim-tüketim ilişkilerini düzenlemekle kalmamış; bunlara ek olarak kent yaşamındaki kamusal ilişki formlarını ve kamusal mekanları da etkilemiştir (Vural ve Yücel, 2006, s. 98).

Sermaye, kar sağlamak için kent dokusunu yeniden biçimlendirme yarışına girmiş ve kent mekanları dönüşüme uğramıştır (Karakurt, 2006). Kentte kar amaçlı uygun görülen alanlara yatırım yapılırken, kamu yararı bir nevi ikinci plana atılmıştır. Bu da özel ve kamusal alan ayrımını kuvvetlendirerek, toplumsal gruplar arası sınırları belirginleştirmiştir (Tekel, 2009). Birsal'ın (2009) belirttiği gibi, her topluluğun kendi özel alanına çekildiği bir ortam, ortak kullanım alanı ve buluşma noktası olan kamusal alanın parçalanmasına neden olmuştur. Toplumun tüm kesimlerinin bir araya getiren bu yapının değişimi ile kentler bütüncüğünü gittikçe yitirmektedir.

Birsal'ın (2009) belirttiği gibi kamusal alanların dönüşümüne diğer etkili olan durum ise teknolojik gelişmelerle birlikte bireylerin bir araya gelinen, iletişim kurdukları kamusal alanın sanal ortama kaymış olmasıdır. Ortaya çıkan bu yeni soyut ortam günümüzde, toplumsal iletişimin kalbi olan kamusal kent mekanlarının dönüşümünde pay sahibi olmuştur.

Buraya kadar aktarıldığı gibi kentsel mekan değişime uğramış, günümüzde de farklı boyutlarda değişmeye devam etmektedir. Fiziki anlamda yaşanan değişimin bir sonucu ise karşımıza kentsel mekanların atıllaşması olarak çıkmaktadır.

Atıl alanlar, her kentin kendine özgü yapısı ve dinamikleri olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında, farklı kentlerdeki oluşum süreçleri ve şekillerinde farklılıklar olmasını

beklemek yanlış değildir. Fakat bazı temel tarihsel süreçlerin kentlerin genelinde etkili olduğu ve kentsel mekanda değişiklere sebep olduğu görülmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası modernizmle birlikte devam eden gelişmelerin dünya kentlerinde mekana yansımalarının atıl alanların oluşum süreçlerinde etkili olduğunu söylenebilir. Kentsel mekanların atılma süreçleri genel olarak birbirine bağlı veya takip eden pek çok farklı faktörün etkisiyle gerçekleşmiş olabilmektedir. Bu konuda genel olarak bazı ana başlıklar etrafında süreçler ve kavramlar aktarılmaya çalışılacaktır.

Sanayi alanlarının terk edilmesi; sanayi devrimi ardından zamanla kent merkezlerindeki arazi kullanımlarına kalıplarının değişmesiyle başta sanayi alanları olmak üzere, çeşitli kullanımlar kent merkezleri dışına taşınmaya başlanmıştır (Otaner, Keskin, 2005).

Bu değişimle birlikte kent içinde kullanılmayarak boş hale gelen, “çöküntü bölgeleri” oluşmuştur (Kılınçaslan, 1996). Zamanla bu alanlar çevrelerinde mekan kalitesini olduğu kadar sosyal ve ekonomik olarak da etkileyen “kayıp” ve kullanılmayan alanlar meydana getirmiştir (Otaner ve Keskin (2005). Otaner ve Keskin (2005) ayrıca bu alanların bir çoğunun sanayiden geriye kalan alanlar olduğunu, ayrıca kent içinde kullanımsız kalan bazı ulaşımaya ait bazı tesislerinin de (demiryolu işletmeleri vb.) kayıp hale geldiğini belirtmektedir.

Modern planlama anlayışı etrafında şekillenen gelişmeler; Trancik (1986), çoğunlukla Amerikan kentlerinden yola çıkarak hazırladığı “Finding Lost Space: Theories of Urban Design” adlı çalışmasında bütün modern kentlerin kent merkezlerinde atıl durumda ya da kullanılmayan pek çok alana sahip olduğunu ve geçen yıllar içerisinde ekonomi, endüstri ve istihdam alanlarındaki köklü değişimlerin kent merkezlerindeki bu alan sorununu daha da kötü bir duruma getirdiğini söylemektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra Trancik’in (1986) "kayıp mekan" (lost space) terimi ile tanımladığı atıl alanların ortaya çıkmasında etkili olan etkenleri beş ana başlık altında toplamıştır:

- Otomobil, dolayısıyla karayollarına yüklenen anlam ve bağımlılığın artması,
- Modern anlayışın açık alanları algılayışı ve ona biçtiği değer,
- Bölgeleme çalışmalarının kenti parçalayan uygulamaları,

- Kent mekanlarının, özellikle kamusal alanların şekillenmesinde kurumların gerekli etkinlikte hareket etmemesi,
- Kent merkezlerinde bazı alanların kullanım dışı kalması.

Trancik (1986) ayrıca modernizmin kente bakışı ve teknolojik gelişmelerin kentsel yapının temelde değişmesine sebep olduğu kadar, geleneksel kentteki işlevleri birbirinden koparan bölgeleme yaklaşımının, bahçe kentler akımının, uydu kentlerin oluşumunun da kent merkezlerinin çöküş alanları haline gelmesine ve kent merkezlerinde kayıp alanların oluşmasına neden olduğunu ve 1960'larda başlayan kentlerin sağlıklılaştırılması hareketinin de bu süreci hızlandırdığını belirtmektedir (Otaner, Keskin, 2005). Berger (2006) "Wasting Land in Urban America" adlı kitabında Trancik'in görüşlerine benzer bir yaklaşım sergilemekte, modern kentin sosyal, teknolojik ve ekonomik dinamiklerinin atıl alanlara sebebiyet verdiğini belirtmektedir (Villagomez 2013).

Yıldırım'ın (1993) Klotz'un (1960) düşüncelerinden aktardığı gibi; modernizm kent mekanına yüklenen işlevleri yerine getirmesi gereken bir birim, daha kısa bir ifade ile amaç olmaktan çok araç olarak gördüğünü ve kent mekanına olumsuz bir anlam yüklediğini söylemektedir. Bozulan kentsel bütünlük ve beraberinde gelen "mekansal bütünlük" eksikliği ile birlikte kent bir nevi " kayıp mekanlardan oluşan birer işlevsel parçalar topluluğu haline gelmiştir" (s. 69). (Karaman, 1993).

Mekan organizasyonu yapılmamış, çevresiyle ve geçmişi ilişki kurmayan yapıların yer aldığı modern kent, açık-kapalı mekan ilişkileri, "sokak ve yapılardaki hareket", kentsel aktivitelerin bir bütün içerisinde birbiriyle uyumu yakalayamaması ve kentsel çevredeki kopukluklar vb. nedenlerle kimliksiz çevreleri oluşturmuştur (Kaplan, 1993). Modernist bakış açısı sanayi sonrası ortaya çıkan sorunlara kentlerde getirdiği öneriler ile çözüm bulduğu düşünülmüş fakat sorunlara biçimselci yaklaşım düşüncesi kentsel bütünlüğü sağlayamamış, birbiri ile bütünleşememiş kent parçaları ve işlevsiz kentsel mekanlarının oluşmasına neden olmuştur (Çakmaklı, 1993).

Kentlerde yapılara önem verildiği kadar yapılar arasında kalan alanlara aynı önemin verilmemesiyle öncesinde sorunsuz bölgeler olan alanlar problem alanı haline gelmiştir (Bala, 2003). İnsan ölçeğinin yitirilmesi, mekansal kurgu eksikliği, kimliksizlik, yüzyıllarca birikimle oluşan "kent kültürünü" zedelemiş, geriye morfolojisini yitirmiş bir kent kurgusu bırakmıştır (Karaman, 1993).

Bala'nın (2003, s 6) belirttiği gibi modern planlama anlayışı," yapı adaları ile bunlar arasındaki ulaşım ağını belirtmenin ötesine geçemeyen iki boyutlu düzenlemeler olarak" kentsel dış mekanı şekillendirmiş ve yapıların dışında kalan alanlar eski önemini kaybetmiştir. Kentsel açık alanların önemini yitirmesi ise toplumsal etkileşimi zedeleyerek sosyal ayrımı belirginleştirmiş, yabancılaştırmayı arttırmıştır (Url-1).

Kent keskin arazi kullanımları ile birbirinden ayrılan bir yapıya sahip olmuştur. Bölgeler teknolojinin de sağladığı imkanlarla karayolları ile birbirine bağlanmış, modernist yaklaşım, ulaşımı baz alarak yaptığı planlamalar ile kentte insan ölçeğinin kaybolmasına ve kentsel parçalanmayı hızlandıran nedenlerden biri olmuştur (Barışkın,1994; Karaman, 1993; Url-1). Bu bölgelerde yapılar dışında kalan alanlar kentsel bütünlük ve doluluk boşluk ilişkileri içinde kurgulanamadığı için kullanılmayan ve genel olarak tanımsız, bazense günün sadece belli zaman dilimlerinde aktif olan yerler haline gelmiştir (Barışkın, 1994).

Kaplan'nın (1993) Miller'ın (1970) Los Angeles Planlama Kurulu'nun bir raporundan yaptığı alıntıdan aktardığı gibi "Taşıt trafiğinin özgürce hareketine en büyük engel olarak yayalar kalmıştır" şeklinde ifadeleri modern yaklaşımın ifadesini özetler niteliktedir.

Küçülen kentler; kentsel mekanlardaki değişimin ve atıl kent mekanlarının oluşumuyla ilgili ortaya çıkan diğer bir kavram ise büzüşen/küçülen (shrinking cities) kentler kavramıdır.

Bu kavram kentte nüfus azalması ile birlikte potansiyel ve fiziksel durumunun küçülmesini anlatmaktadır. Küçülmenin nedenleri ise ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik açılardan çok boyutlu olarak ortaya çıkabilmektedir (Hayır 2012). Hayır (2012) bu durumun nedenlerini; kent merkezlerinden banliyölere göç, doğum/ölüm oranları arasındaki dengesizlikle nüfusun azalması ve son olarak daha geniş ölçekteki göçle yaşanan nüfusun azalması, sanayisizleşme olarak üç başlık altında aktarmaktadır. Bu noktada küçülen kentlerle birlikte terk edilen alanlar, geride atıl kent mekanları bırakmaktadır.

Kentlerin küçülmesi başka noktalarda doğal olarak diğer kentlerin büyümesi anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin 2014 Dünya Kentleşme Beklentileri Raporuna (World Urbanization Prospects) göre; 2014 itibariyle dünya nüfusunun

%54'ü kentlerde yaşamaktadır. Bu oran 1950'lerde %30 iken, 2050'de ise %66 olması beklenmektedir. Bu tabloya baktığımızda bazı alanların azalırken bazılarının ki artmakta, bu da terk edilen alanlarda geriye atıl kent mekanları kalmasına neden olurken diğer taraftan hızla büyüyen kentsel mekan ilişkileri iyi kurulamamış kentlerde yeni atıl alanların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Oswalt ve diğ.'nin (2013) ifade edildiği gibi kentlerdeki küçülme ve büyüme birbirine bağlı çalışmaktadır. Bazı kentler bir taraftan taşıyabileceğinden daha fazla gelişme göstermekte, bazı kentler ise tam tersi, nüfus ve yatırım kaybı yaşayarak küçülmektedir.

Ortaya konmaya çalışılan literatür ışığında genel olarak kent mekanlarının atıllaşması ile ilgili ön plana çıkan gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- Sanayisizleşme ve onu takip eden süreçlerle, endüstri alanlarının terk edilmesi,
- II. Dünya Savaşı sonrası, modern kent planlama anlayışı ile kentlerin yeniden inşası/ şekillenmesi,
- Küreselleşme, sermayenin kentler üzerindeki etkileri ile arz-talep doğrultusunda kentsel mekanların şekillenmesi. Kamusal, özel kentsel mekanlar arasındaki ayrımın belirginleşmesi,
- Küçülen kentler olgusuyla bağlantılı şekillenen gelişmeler.

2.3 Atıl Alan Kavramı Üzerine Farklı Tanımlar

Atıl alan kavramı; kaynaklarda farklı şekil ve isimlerde karşımıza çıkmakta ve farklı araştırmacılar tarafından kavramı karşılayan pek çok tanımlama yapılmaktadır. Literatür çalışmasında karşılaşılan tanımlamalardan bazıları; vacant land, terrain vague, urban wasteland, post industrial urban voids, derelict area, abandoned sites, ambiguous space, leftover spaces, blank space, liminal space, under-utilized space, dead zone vb. gibidir. Konuyla ilgili ülkemizde yapılan çalışmalarda ise bu kavram, "kayıp alan, atıl alan, etkinliğini yitirmiş mekan, yitik alan, " şeklinde geçmektedir.

Özeren (2012), kavramı karşılayan pek çok terim olmasını şu şekilde açıklamaktadır:

Kentsel atıl alan kavramının ülkeden ülkeye hatta kimi durumlarda bölgeden bölgeye değişen tanımları mevcuttur. Bunun sebebi, kentlerin kendilerine özgü dinamikleri olduğu gerçeğidir.

Yasa ve yönetmelikler, kent içi yapıları alanların kapladığı alanın kentin yüzölçümüne oranı, kentin nüfusu ve taşıma kapasitesi, modeli ve kentlilerin beklentileri gibi karmaşık örüntülerle açıklanabilecek bu dinamikler, kentsel atıl alan tanımını çeşitlendirmektedir (Özeren, 2012, s. 4).

Girolamo (2012) ise; atıl alan kavramının farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlandığını, bununla anlam karmaşasını doğurduğunu belirtmektedir. Çalışmasının bir bölümünde farklı tanımlanmış atıl alan kavramlarını kronolojik olarak bir araya getirmiştir (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1: Atıl alan tanımları (Girolamo, 2012).

Yayınlanma Yılı	Araştırmacı	Tanımlama
1974	Sommer	Tight Space, Hard Space
1986	Trancik	Lost Space
1996	Loukaitou-Sideris	Cracks in The City
1996	Sola Morales	Terrain Vague
2000	Pagano ve Bowman	Vacant Land
2001	Hajer veReijndorp	In Between Space
2002	Nielsen	Superflous Landscape
2003	La Varra	Post-it City
2005	Clement	Délaissés
2005	Groth ve Corjin	Indetermined Space
2007	Worpole ve Knox	Slack Space
2007	Frank ve Stevens	Loose Space

Farklı araştırmacılar tarafından yapılan atıl alan tanımları Çizelge 2.2’de yıllara göre bir araya getirilerek tablolştırılmıştır. Buradan da görülebileceği gibi 1950-1960’lardan itibaren tanımlanmaya başlanan atıl kent mekanına dair tanımlamalar yaklaşık elli yıllık süreç içerisinde farklı kent ve gelişmeler ekseninde tekrar tekrar tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları açıklamaları ile birlikte şu şekildedir:

Lost Space (Trancik, 1986): “Tasarlanma amaçlarına artık hizmet etmeyen ve bu sebeple yeniden tasarlanması ve inşası gereken, çevrelerine ve kullanıcılara olumlu katkı sunmayan, iyi tanımlanmamış ve ölçülebilir sınırları olmayan alanlar” (s. 3-4) olarak tanımlamıştır. Araştırmacı post modernist bakış açısı ile konuyu ele almıştır.

Waste Space (Lynch, 1991): Kevin Lynch ise konuyu “Wasting Away” adlı kitabında "waste space" terimi ile ölü, kullanılmayan, boş alanlar olarak ele almıştır. Bu artık alanların tekrar kullanımları konusunda potansiyeller taşıdığını belirtmektedir. Bu konuda mekanların esnek bir yapı ile her zaman dilimine cevap verecek şekilde kullanımlar getirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Cracks in the City (Loukaitou-Sideris, 1996): Araştırmacı "Crack" terimini Amerikan şehirlerinin fiziksel ve sosyal yapısında karşılaşılan parçalanmış devamsızlıkları tanımlamak için kullanmıştır. Bu alanlar arada kalmış, gerektiği kadar kullanılmayan ve kötüleşerek, fiziksel ve sosyal yapıyı parçalayan alanları ifade etmektedir.

Terrain Vague (Morales, 1995): Araştırmacı terrain vague terimiyle kavramı, çeşitli süreçlerle terk edilmiş, işlevsiz alanlar olarak açıklamakta ve daha çok endüstri sonrası alanlar üzerinde durmaktadır. Ekonomik katkı sunmayan ve kullanım dışı bırakılmış konut, sanayi ya da ulaşım ile ilgili alanlar bu kapsama girmektedir.

Kayıp Mekan (Kılınçaslan, 1996): “Yapılaşmanın olmadığı boş alanlar, çeşitli kullanımdaki alanlardan arta kalan ya da yol boyunca ölçsüz yapılmış kısımlar, terk edilmiş su kenarları, tren istasyonları vb., terk edilmiş, insan hareketinin uzağında kalmış meydanlar, otoparklar, bozulmuş parklar, terk edilmiş iskan bölgeleri, kısaca istenmeyen kent alanları” (s. 157) şeklinde tanımlamaktadır.

Kılınçaslan’a (1996) göre bu alanlar, kent mekanların bütünlüğünü ve devamlılığını bozmakta, kent yaşamını hem görsel hem de fiziksel olarak olumsuz etkilemektedir.

Vacant Land (Pagano ve Bowman, 2000): Boş/sahipsiz yer ya da arazi terimi; “sadece kamuya ya da özel mülkiyete ait kullanılmayan/terk edilmiş araziler veya önceden üzerinde yapı bulunduran fakat bunun yanında terk edilmiş, sahipsiz ya da kısmi olarak tahrip olmuş yapılar da bulundurabilen alanlar” (s. 2) olarak açıklamaktadır.

Dead Zones (Doron, 2000): Araştırmacı bu alanların ve boş ve hiçbir şekilde kullanımı olmayan alanlar olduğunu belirtmektedir.

Superfluous Landscape (Nielsen, 2002): Araştırmacı terk edilmiş alanları “lüzumsuz peyzajlar” terimiyle tanımlamıştır. Terk edilmiş bu alanların, tasarlananın arka yüzü olduğunu ve kamusal hayat için gerekli olduğunu belirtmektedir.

Post-it City (La Varra, 2003): Araştırmacı kentte belirli bir düzene bağlı olmadan, çok çeşitli aktivitelere olanak veren, geçici nitelikteki gayri resmi mekanlara vurgu yapmaktadır. Bu alanların genel kabul görmüş ve klasik anlayışın dışında yer alan kamusal alanlar olduğunu belirtmektedir.

Çizelge 2.2: Farklı araştırmacılar tarafından tanımlanan atıl alan kavramları (Field, 2005; Doron, 2007; Barron, 2014; Shaw ve Hudson, 2009; Giralamo, 2012; Hall, 2013).

Yayınlanma Yılı	Araştırmacı	Tanımlama
1946	UK NLUD	Derelict land
1961	Jane Jacobs	Border Vacuums
1969	Barr	Derelict Land
1974	Sommer	Tight Space, Hard Space
1977	Gemmell	Wasteland
1978	Guttenberg	Urban Desert
1982	Marshal Berman	Modern Wastelands
1984	Bernardo Secchi	Il vuoto - the void
1986	Roger Trancik	Lost Space
1988	William Whyte	Empty Space
1989	Dane Lanken	Dead Zone
1990	Kevin Lynch	Waste Space
1990	Kevin Lynch	Urban Wild, Urban Sinks
1992	Jakle ve Wilson	Derelict Landscapes
1993	Boeri, Lanzani ve Marini	New, nameless places
1994	Lerup	Dross
1995	David Sucher	Awkard Space
1996	Bill Hillier	Disurbanism
1996	Loukaitou-Sideris	Cracks in the city
1996	Sola Morales	Terrain Vague
1996	Papastergiadis ve Rogers	Parafunctional Space
1996	Greenberg and Schneider	Blight
1997	Jackson	Blank Space
1998	Ajay Garde	Marginal Space
2000	Annick Germain ve Damaris Rose	Dead Space
2000	Cheung	Urban void
2000	Larry Ford	Anonymous Space
2000	Lebbeus Woods	No man's land
2000	Gill Doron	Dead Zones, Transgressive Zones
2000	Øistein Endsjø	Liminal space
2000	Bowman and Pagano	Brown Fields
2001	Hajer ve Reijndorp	In Between Space
2001	Rachel Kallus	Negative Urban Space
2001	Mike Davis	Urban Deserts
2001	Boffet ve Rocca Serra	Free Space
2002	Nielsen	Superflous Landscape
2002	Cupers ve Miessen	Spaces of Uncertainty
2003	La Varra	Post-it City
2003	Clement	Les délaissés- The Third Landscape
2004	Hormigo and Morita	Gapscape
2004	Pagano ve Bowman	Vacant Land
2005	Tim Edensor	Industrial ruins
2005	Groth, Corjin	Indeterminate Space
2005	Giot	Landscapes of contempt
2006	Berger	Drosscape
2007	Worpole ve Knox	Slack Space
2007	Franck ve Stevens	Loose Space
2007	Jorgensen ve Tylecote	Ambivalent Landscapes
2007	Doron	SLOAP(space left over after planning)
2008	Tonnelat	Urban Interstices
2008	Lang	Actual territories
2011	Farley and Roberts	Edgeland

Indeterminate Spaces (Groth ve Corjin, 2005): Araştırmacı indetermined space (belirsiz alan) terimini, “kimseye ait olmayan planlanmamış ve kendiliğinden kentsel yaşamın oluşmasına imkan tanıyan alan” (s. 503) olarak tanımlamaktadır

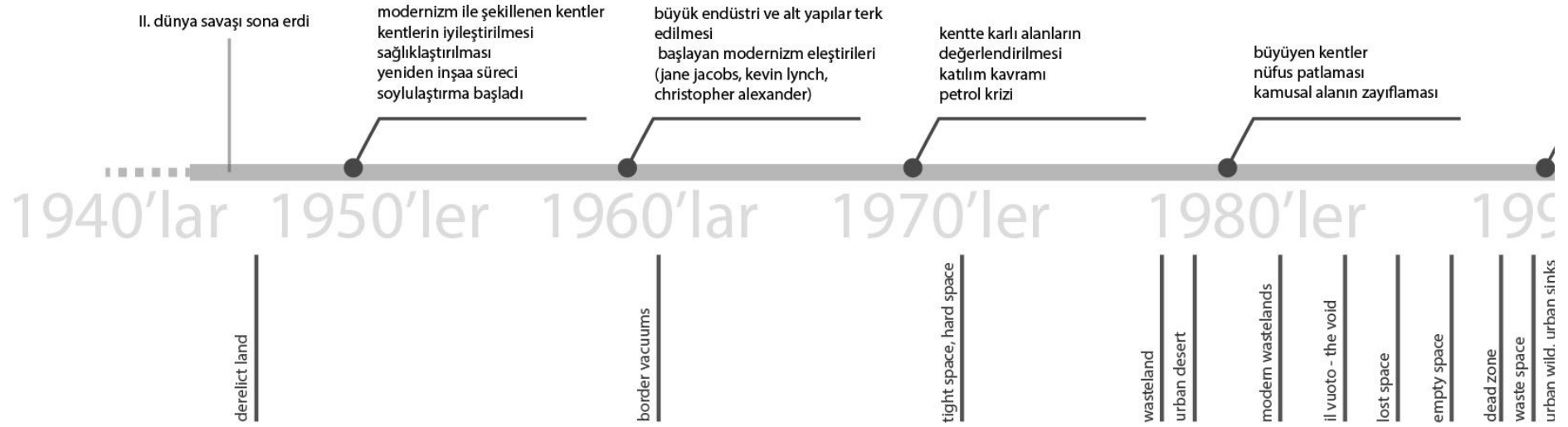
Loose Space (Franck ve Stevens, 2007): Araştırmacı loose space terimi, belirlenen amaç dışında kullanılan ve çok çeşitli aktivitelere imkan sağlayan, deneyim ortamı yaratan alanlar olarak belirtmektedir. Alan kullanım amacı dışına çıkıldığında başıboş hale gelmektedir.

TDK’nın atıl tanımı ise “etkisiz, işe yaramaz” şeklindedir. Bakan ve Konuk (1987) ise kentsel dış mekanı sınıflandırırken "boş alanlar" ve "yapılanma sürecindeki alanlardan" bahsetmektedir. Boş alanları; “kentsel dokuda kullanım kararı olmayan ya da uygulaması henüz başlanmamış alanlar” (s.70), yapılaşma sürecindeki alanları ise; başı boş bırakılmaları durumunda olumsuz mekansal koşullar yaratabilecek dış mekan niteliğine sahip alanlar şeklinde tanımlamaktadır.

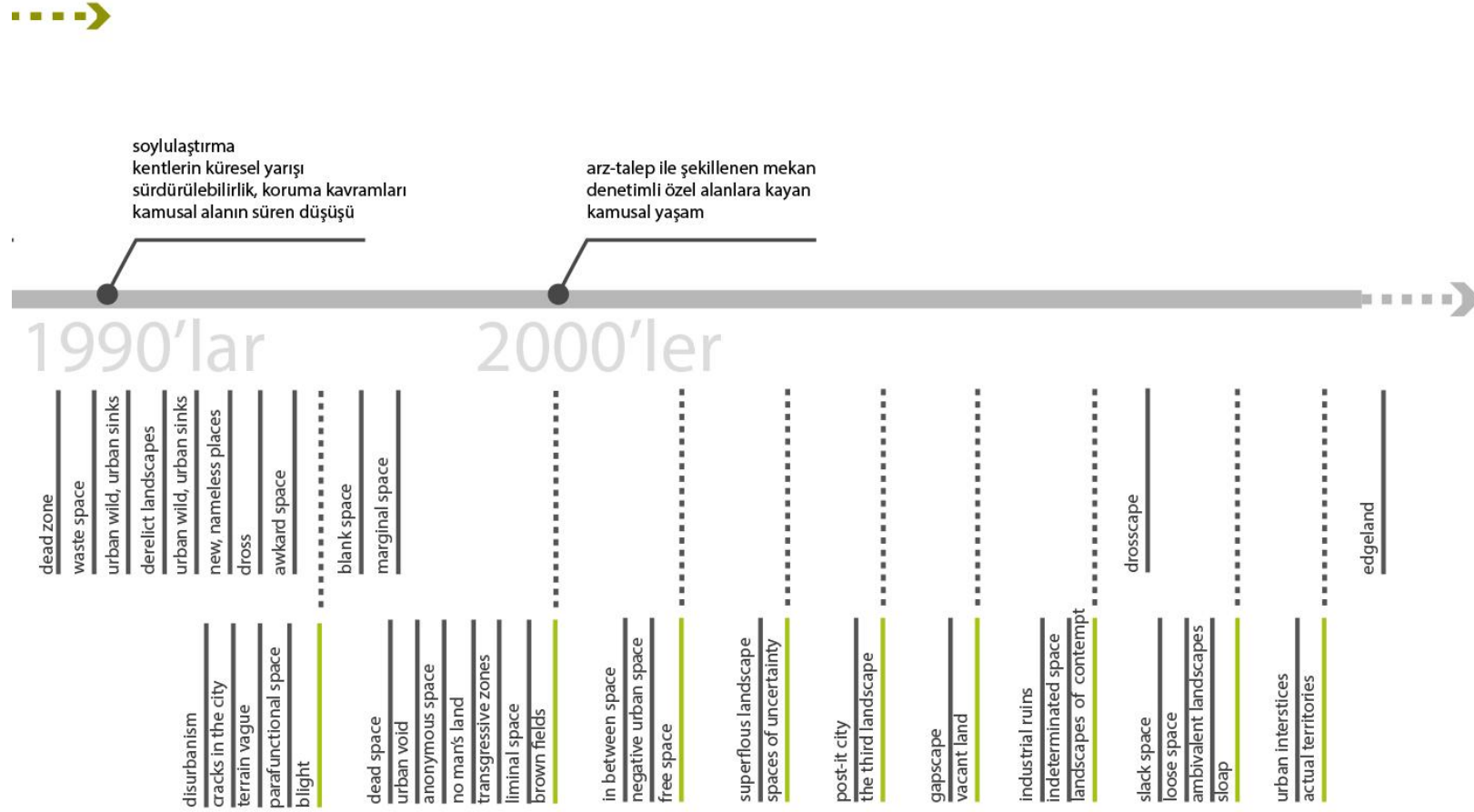
Atıl alanı genel bir değerlendirmeye; kullanım getirilmiş fakat farklı nedenlerle işlevsiz ya da boş kalmış, çevrelerine katkı sağlayamayan, çok çeşitli ölçek ve büyüklükte olabilen alanlar olarak tanımlayabiliriz. Şekil 2.3’te görülebileceği gibi ise, atıl alan tanımlamalarına dair bir araya getirilen literatür, bir önceki bölümde aktarılan kent mekanının değişiminde etkili olduğu düşünülen süreçler üzerinde değerlendirilmiştir. Bu tabloya göre özellikle 1980’lerden sonra kavramla ilgili tanımlamaların arttığı görülmektedir. Bu noktada Özeren’in (2012)’ de belirttiği gibi her kentin kendine özgü dinamiği kavramın geniş bir yelpaze içinde çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu sebeple kavramla ilgili yapılacak yeni araştırmalarda, yeni tanımlamalarla karşılaşmak şaşırtıcı olmayacaktır. Atıl alanların tanımlamalarına dair derinlemesine bir araştırma, başlı başına bir çalışma konusu olabileceğinden, bu bölümde konuya dair içeriğin sadece bir bölümü aktarılabilmektedir.

modernizm

post modernizm

Şekil 2.3: Kent mekanının atılma süreçleri ve farklı atıl alan tanımları (Field, 2005; Doron, 2007; Barron, 2014; Shaw ve Hudson, 2009; Giralamo, 2012; Hall, 2013'den yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

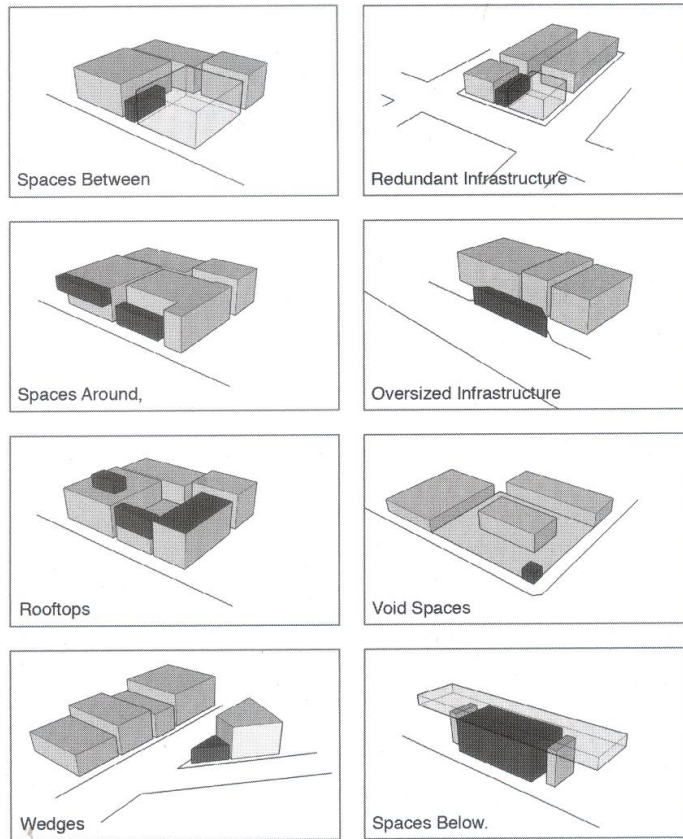

Şekil 2.3 (devam): Kent mekanının atılma süreçleri ve farklı atıl alan tanımları (Field, 2005; Doron, 2007; Barron, 2014; Shaw ve Hudson, 2009; Giralamo, 2012; Hall, 2013'den yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

2.4 Atıl Alan Tipolojileri

Farklı pek çok isimle tanımlanan, farklı büyüklük ve nedenlerle oluşan atıl alanların, bu yoğun literatür içerisinde tipolojik bir sınıflandırma oluşturulması konusunda özellikle Erick Villagomez'in "Claiming residual spaces in the heterogeneous city" adlı çalışması dikkat çekmektedir. Villagomez (2013) Kuzey Amerikan şehirleri için yaptığı çalışmasında daha çok yapı adası bazında bir tipoloji çalışması yürütmüştür. Ele alış biçimi ve ölçek bakımından gösterdiği yakınlık sebebiyle tezin çalışma alanı olan Yeldeğirmeni Semti için bu sınıflandırma rehberliğinde yeni bir tipoloji çalışması yapılmaya çalışılmıştır. Bu bölüm içerisinde Villagomez'in (2013) bahsi geçen tipoloji çalışması aktarılmıştır.

Villagomez (2013) bu çalışmasında atıl alanları Şekil 2.4'te görülebileceği gibi sekiz başlık altında tipolojileştirerek ele almıştır. Bu tipolojiler; arada kalan alanlar (spaces between), etrafındaki alanlar (spaces around), çatılar (rooftops), üçgen alanlar (wedges), gereksiz altyapılar (redundant infrastructure), büyük altyapılar (oversized infrastructure), boş alanlar (void spaces) ve yapı altı alanlar (spaces below) şeklindedir.

Şekil 2.4: Kentsel atıl alan tipolojileri (Villagomez, 2013).

Arada Kalan Alanlar (Spaces Between); bu tipoloji tarifine, kentsel alandaki eskiyen fonksiyonların yıkımı ve yasa-yönetmeliklerden kaynaklanan nedenlerle oluşan atıl alanlar girmektedir. Bu alanların çok çeşitli büyüklüklerde olmaları ise değerlendirilmeleri yönünde artı bir potansiyel olarak görülmektedir. Villagomez (2013) Kuzey Amerika şehirlerinde görülen müstakil aile tipi konutların yaygınlaşması ve bahçelerdeki çekme mesafeleri nedeniyle, bu tip bir yerleşim dokusunda en çok karşılaşılan atıl alan tipi olduğunu ve kentsel dokunun daha ağırlıklı olduğu bölgelerde ise daha çok mevcut yapılar arasında kalmış ara mekanların bu kategoriye girdiğini belirtmektedir.

Etrafındaki Alanlar (Spaces Around); Villagomez (2013) bu tipolojideki alanları yeni geliştirilen kentsel dokuya bağlı olarak yapıların mevcut sokaktan farklı çekme payları ile inşa edilmesi ile ortaya çıkan arada kalan alanlar olarak tariflemektedir. Eski kentsel yerleşimlerde bu değişim yavaş bir şekilde gelişme gösterirken, modern planlama uygulamalarının bu anlamda özel ve kamusal alan arasında bir geçiş bölgesi oluşmasına sebebiyet vermesi yeni potansiyeller alanlar yaratmıştır.

Çatılar-Teraslar (Rooftops); teraslar hemen hemen pek çok şehirde karşılaşılabilecek ve potansiyelleri yüksek olan alanlardır. Bu alanların “yeşil çatı” konsepti ile çatı bahçeleri olarak değerlendirmeleri uzun yıllardır en çok karşılaşılan değerlendirme yöntemi olarak karşılaşılmaktadır. Kuzey Amerikada teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentsel ısı adası konusundaki endişeler nedeniyle yeniden dikkat çekmeye başlamıştır. Villagomez (2013) bu alanların tüzükler ve kanuni düzenlemeler sebebiyle daha çok özel kentsel alanlar olarak pek çoğuna kamusal erişimin sağlanamadığını ve potansiyelleri yönünde daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiğini, özellikle nüfus artışı ve açık kentsel alanların azalması ekseninde farklı fikirlerle bu alanların potansiyellerinin değerlendirilmelerinin kaliteli kentsel mekanlar yaratma konusunda fırsatlar sunduğunu belirtmektedir.

Üçgen Alanlar (Wedges); bu tipteki atıl alanlar kesişen alt yapı sistemlerinden kaynaklanan alanlar olarak tariflenmektedir. Izgara kent sistemindeki ya da demiryollarının kesişmeleri ile oluşmuş alanlar bu tipolojiye örnektir. Asimetrik şekle sahip daha çok üçgen olarak nitelendirilebilecek bu atıl alanlar kamusal alan yaratmada olduğu gibi, aynı zamanda ilginç mimari örnekler ortaya çıkması konusunda da imkanlar vermekte ve potansiyeller yaratmaktadır.

Gereksiz Altyapılar (Redundant Infrastructure); bu tipoloji artık kullanılmayan kentsel altyapı sistemlerine ait alanları kapsamaktadır. Genellikle kentlerin tarihi ve eski bölgelerinde karşılaşılmaktadır. Eski işleviyle kullanılmayan dar sokaklar ya da kullanımdan çıkan (çıkamaz sokaklar vb.) alanlar buna örnek verilebilir. Eski niteliğine göre büyük değişimler geçirmiş olabilen bu alanlar Newyork'taki High Line projesinde olduğu gibi iyi tanımlanmış kamusal alanlar yaratmak adına fırsatlar sunmaktadırlar.

*Büyük Altyapılar (Oversized Infrastructure);*bu tipolojideki alanlar özellikle altyapı alanındaki planlama beklentilerinin beklenenden daha az olması ile doğru orantılı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ulaşım alanındaki yatırımlarda gelecekteki araç kullanımına göre inşa edilen büyük otoban ve yollar buna tipolojiye örnektir. Kuzey Amerikan kentlerinde araç sahipliğinin yüksek olmasına paralel olarak pek çok yerleşimde karşılaşılabilecek bir atıl alan tipolojisidir. Bu nitelikteki araç yollarının kenarlarında getirilen özellikle kalıcı ya da geçici ticari kullanımlar bu alanların değerlendirilmeleri konusunda fırsatlar sunarken aynı zamanda kaldırımların kullanımını ve kamusal hayatı canlandırıcı bir etki yapmaktadır.

Boş Alanlar (Void Spaces); Kuzey Amerikan kentlerinde en çok karşılaşılan diğer bir atıl alan tipolojisi olan bu alanlar, yapı çevrelerinde yer alan büyük boşlukları ifade etmektedir. Banliyölerin artışı sebebiyle bu tipolojideki atıl alanların arttığı söylenebilir. Düşük yoğunluklu kent dokusu ya da arazi değerlerinin az olduğu bölgelerde, daha çok otoparklar olarak karşılaşılmaktadır. Villagomez (2013) özellikle alışveriş merkezinin büyük otopark alanlarının boyutlarının sunduğu potansiyellerle değerlendirilmelerinin ticari yönden fayda sağlayabileceği gibi aynı zamanda sokak yaşamının canlanması açısından da katkı sağlayabileceğini belirtmektedir.

Yapı Altı Alanlar (Spaces Below); Altyapı altında kalan alanlar, karayolları ya da demir yolları için yükseltilmiş ulaşım hatlarından kaynaklanan viyadük altı alanları ifade etmektedir. Farklı boyut ve büyüklüklerde olabilen bu alanlar ya boş bırakılmakta ya da genellikle otopark alanı olarak kullanılmaktadır. Villagomez (2013) bu alanların bulundukları yerleşimin kamusal hayatını canlandıracak ve çeşitlendirerek kullanımlarla değerlendirilerek, taşıdıkları potansiyelleri ortaya koyabilecek fırsatlar sunduğunu belirtmektedir.

3. KENTSEL ATIL ALANIN YENİDEN KULLANIMI VE STRATEJİLER

Kentlerin yaşayan varlıklar olarak canlılığını sürdürmesi ancak kent ve kentli iletişimin devamı ile mümkün olabilmekte, kentlilerin bir araya gelmesi ve toplumsal iletişimin devamlılığı ise kentin biçimlenmesini sağlayan kent boşlukları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu noktada açık kamusal alanlar sosyal iletişim ve etkileşimi mümkün kılmada en önde gelen alanları oluşturmaktadır (Akı, Erdönmez, 2005; Kuloğlu, 2013). Fakat günümüz kentinde teknoloji gelişimi, değişen toplum yapısı ve sermayenin etkileri ile kamusal mekan kullanımı anlamını yitirmekte ve değişmektedir (Tekel, 2009).

Kentler doluluklar bazında şekillendirilirken, cazip hale getirme çabası ile gittikçe taşıyabileceğinden daha fazla bir ivme büyümeye devam etmektedir. Bu yoğun kentsel yapı içerisinde ise kamu iletişiminin sağlanabileceği açık kentsel mekanların azlığı göze çarpmaktadır (Özeren, 2012). Trancik (1986) bu konuda, kentsel açık alanların yeniden toplumun iletişim kuracağı yerler haline dönüştürülmesi gerektiğini belirtmektedir.

İkinci ana başlıkta aktarılmaya çalışıldığı gibi kendine özgü dinamikleri ve geçirdiği süreçlere bağlı olarak kentler, bünyesinde atıl kalmış mekanları barındırabilmektedir. Bu noktada atıl kentsel alanların kamu yararına değerlendirilerek yeniden kullanımı, bahsi geçen sorunlu kentsel yapı içerisinde rezerv alanları olarak, kamusal mekan ve sosyal iletişimi canlandırma adına önemli bir fırsat sunmaktadır.

Trancik (1986) atıl alanların problem alanından çok potansiyellere sahip alanlar olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Sunduğu fırsatların ortaya konması için sürecin mimar, şehir plancı ve peyzaj mimarlarının yürütücülüğünde yapılması ve katılımcı yapı ile harmanlanması gerektiği görüşlerini aktarmaktadır. Bu konuda kent bütünlüğünü de olumsuz etkileyen bu alanların, kentin keşfedilmemiş kaynakları olarak ortaya konması ve belirli işlevler verilerek kentsel yaşama tekrar kazandırılmaları, bahsi geçen meslek disiplinlerinin multidisipliner çalışması ve konuyu kamusal çıkarları ön planda tutarak yapacakları doğru bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir (Trancik, 1986; Kılınçaslan, 1996).

3.1 Atıl Alanların Potansiyelleri

Kent bütünlüğü ve kentin mekansal sürekliliğinin sekteye uğraması, kimi zaman da yarattığı olumsuz görüntü ile atıl kalmış kentsel mekanlar (Kılınçaslan, 1996), bütünü oluşturan yapıda kentin sorunlu parçaları olarak görülmekte ya da ülkemizdeki gibi süregelen rant odaklı yeni demir filizlerin yükseleceği daimi bir adres olarak görülmektedir.

Dünyadaki gelişmelere baktığımızda artan bir ivme ile kente bakışın farklılaşması ve kent mekanını ele alış biçimindeki değişim, atıl kalmış kentsel mekanlara bakış açısını da hiç şüphesiz ki değişime uğratmıştır. Bir nevi günümüz sorunlu kentsel yapı içerisinde bu alanlar olumsuz tabloyu tersine çevirme ve sorunların çözümü için fırsatlar sunan potansiyel alanlar olarak görülmeye başlanmıştır.

Bu noktada Trancik (1986)'nın atıl alanların potansiyellerinin ortaya konması gerekliliği görüşlerinde aktardığı gibi günümüzde; sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik olarak kent bütünlüğünün sağlaması gibi farklı alanlarda katkı sunmaları yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Potansiyellerini belirleme ve değerlendirme üzerine ise özellikle Avrupa ve Amerika'da pek çok araştırmacının, çalışmasına rastlamak mümkündür.

Németh ve Langhorst'un (2013) "Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land" adlı çalışmasında Çizelge 3.1'te görülebileceği gibi atıl alanların sunduğu fırsatlar politik, ekonomik, sosyal ve ekoloji ana başlıklarında ele alınmıştır.

Çizelge 3.1: Atıl alanların sunduğu fırsatlar (Nemeth ve Langhorst, 2013).

Fırsatlar	Açıklamalar
Politik	•Gelişme, kalkındırma için uygun ve hazır durumda olma, •Yeni kullanımlara bağlı olarak dengesiz gelişen kentsel dokuların teskin edilmesine aracı olma
Ekonomik	•Parçalanmış parsellerin daha kolay birleştirilmesi •Düşük kalkınma giderleri
Sosyal	•Gittikçe özelleşen kentte yeni kamusal alanlar yaratma •Halk insiyatifi
Ekolojik	•Doğal süreçlerin yeniden inşa edilmesi •Gelişmekte olan ekolojilerin desteklediği yeni habitatlar yaratma

Atıl alanlar günümüz planlama anlayışına ters düşen bir yapıda olmalarına karşılık beklenenin aksine dünyadan pek çok örnekte görülebileceği gibi değerlendirilerek

farklı kamusal alanlar yaratma konusunda potansiyelleri ortaya konmaktadır. Yerel halkın katılımı, düşük miktardaki yatırımlar ile bu alanların değerlendirilmeleri kente sosyal, ekonomik ve ekolojik katılar sağlayabilmektedir (Villagomez, 2013).

Bu alanların değerlendirilmeleri konusundaki diğer önemli husus ise halkın kendi yaşam alanları konusunda gösterecekleri özendir. Ayrıca yaptırım güçlerinin bilinciyle konuya vakıf olmaları konusunun önemini, özellikle son yıllarda kullanıcıların süreçlere dahil olduğu ve katılımının sağlanarak yapılan örneklerde görebilmekteyiz (Villagomez, 2013).

Potansiyelleri tam olarak görülmeyen ve pek çok noktada değerlendirilmeyen atıl alanlar kentlerin dinamik yapısı içerisinde yaratıcı fikirlerin vücut bulabileceği yerler olarak belirlemektedir. Burada öne çıkan önemli nokta kentsel canlılığın kaynağını oluşturan kullanıcıların, yaşadıkları mekanların iyileşmesi ve gelişmeleri için sorumluluk alarak arzu edilen yaşam alanlarına ulaşabilme konusunda gösterecekleri duyarlılıktır (Villagomez, 2013).

Atıl alanların potansiyelleri genel olarak dünya pratikleri değerlendirilerek kategorize etmek mümkündür. Fakat her atıl alanın potansiyeli, yere özgü yapılacak yeni araştırma, deneyimler ve stratejilerle yeniden keşfedilebilir Bu sebeple bu alanların potansiyelleri konusunda kesin yargılarla konuşmak pek mümkün gözükmemektedir.

3.2 Atıl Kent Mekanının Değerlendirilmesi Üzerine Stratejiler

Atıl alanların potansiyellerinin değerlendirilmesinde çeşitli yollar ve stratejiler kullanılmaktadır. Bölüm içinde bu stratejilerden geçici kullanım üzerinde yoğunlaşmıştır. Atıl kentsel mekanın değerlendirilmesi durumu pek çok farklı işlevle olabileceği için, daha önce bahsi geçtiği üzere çalışmanın genel bakış açısını oluşturan atıl alanın “kentsel açık alan” olarak değerlendirilmesi noktasından hareketle ele alınmaktadır.

Atıl alanların oluşum nedenlerini daha çok modernizm üzerinden değerlendiren Trancik (1986), günümüz kentlerinin aksine cevapların endüstri öncesi geleneksel kent kurgusunda aranması gerektiğini belirtmektedir. Bahsettiği geleneksel kentteki kurgu, kentsel dış mekanların en az mimari kadar önemli olduğu ve yapıli çevreyi destekleyen bu biçimin bütünlüğü sağlanmış bir kenti oluşturduğu bir yapıdır.

Geçmişteki bu modelleri başarılı olarak nitelendirmekte ve günümüz kentlerinin tasarımı için bu kaynaklardan yeni bir deneyim elde edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Robert Campbell'in 1984 yılına ait "The Choice: Learn from the Past or Fail in the Future" adlı çalışmasında ise; kentsel mekanların ele alınmasında önemli noktaların; başarılı örnekler, iyi tasarımcılar ve kurumların kente bakışı olarak sıralamaktadır. Bu noktada sağlıklı kent kurgusu ve dolayısıyla kentsel mekanlar yaratılabilmesi için hiçbir başlığın tek başına yeterli olmadığını fakat öne çıkan öncelikli konunun kurumların kente bakış açısı olduğunu belirtmektedir (Trancik, 1986).

Gümüş (2005) ise aynı şekilde atıl alanların değerlendirilmelerinde en önemli noktanın kamusal çıkarların ve kent kazanımlarının ön planda tutularak yapılması gerektiğini belirtmektedir. Katılımcı yapıyla süreçlerin beslenmesi ve bakış açısının temelden değişerek çıkarlar doğrultusunda "kim ne kazanacak yerine kent ne kazanacak" yaklaşımının önemini vurgulamaktadır. Kamunun süreçlere dahil olması gerekliliği görüşünü Robert Campbell gibi desteklemektedir.

Bala (2003) ise, kamusal ve özel mekan arasında yer alması gereken ve geçişi sağlayan yarı kamusal mekanların eksikliğine dikkati çekmekte, kentsel boşlukların yapılı çevre ile ilişkisinde geçişi sağlayan bu mekan eksiliğinin atıl kalan alanlar konusunun incelenmesi konusunda zorluk yarattığını belirtmektedir.

Atıllaşan kent mekanlarının değerlendirilerek kamusal anlamda yeni bir kullanım getirilmesi konusunda, geçici kullanımlarla ilgili artan bir ilgiyle pek çok çalışma yapılmaktadır. Ayrıca bu alanların geçici kullanımı dışında, kalıcı yani uzun süreli kullanım amacıyla da geçmişte çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Kalıcı olarak getirilen kullanımlar, bu çalışmada üzerinde ayrıntılı olarak durulmamaktadır fakat, atıl alanların kamusal anlamda değerlendirilmeleri konusunda fikir vermesi açısından kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

Atıllaşan kent mekanını tanımlama üzerine 1960'lardan sonra başlayan yoğun bir ilgi göze çarpsa da değerlendirilmesi ve kalıcı kullanımlar getirilmesi düşüncesi ve uygulamalarında ondan bir parça daha eskilere dayanan örnekler görülmektedir. Bu konuda II. Dünya Savaşı sonrasında Amsterdam'da meydana gelen atıl alanların kamusal açık alan olarak değerlendirilmesi konusunda mimar Aldo van Eyck'in öncülüğünde çocuk oyun alanları inşasına dair çalışmalar yapılmıştır (Url-3).

Şekil 3.1: Aldo Van Eyck tarafından tasarlanan atıl alanda konumlandırılmış çocuk oyun alanı, Amsterdam (Url-2).

II. Dünya Savaşı sonrasında kentteki inşa ve iyileştirme çalışmaları sırasında Amsterdam Kentsel Gelişim Departmanı'nın kentteki fiziksel yetersizliklerin ve yeni neslin ihtiyaçlarını karşılama amacıyla çocuk oyun alanları yaratma fikri doğmuştur. Bu çalışmaların başına getirilen Mimar Aldo van Eyck 1947-1978 yılları arasında yaklaşık 730 adet oyun alanı tasarlamıştır. Şekil 3.1'de görüleceği gibi bu oyun alanlarının bazıları savaş sonrası yapı adalarında atıl kalmış parsellerde konumlandırılmıştır (Url-3).

Diğer bir örnek ise 1960'lı yılların başında New York şehrinin Harlem bölgesinde başlatılan, ardından şehrin geneline yayılan “cep park”(vest pocket park) hareketi olarak verilebilir. Düşük gelir grubunun yoğun olarak yaşadığı sorunlu bir yerleşim olan bölgede, o zamanki adıyla New York Park Derneği girişimi ve hayırseverlerin desteği çalışmalar başlatılmıştır. Mülkiyeti kamuya ait üç atıl parsel parka dönüştürülmüştür. Bu girişimin yakaladığı başarı kısa sürede kentte etkisini göstermiştir. Öyle ki kent merkezinde yer alan büyük ve geleneksel park anlayışının karşısında, mahallelerde yer alan, ancak bir yapının kaplayabildiği parsellerde kamusal mekanlar ve yeşil alanlar oluşturulması çağrısı belediye başkanlığı seçimlerinde kampanya olarak dile getirilmiştir. Yerel ve ulusal basınında ilgisini seçen girişim New York'tan Los Angeles şehrine kadar uzanan bir etki yaratarak, 1960 ve sonrası dönemde kentsel krizlerle başa çıkma konusunda kullanılan bir yöntem haline gelmiştir (Şekil 3.2) (Url- 4).

Şekil 3.2: 1960’larda New York’ta yapılan bir cep park (Url-5).

Kısaca değinilen geçmiş yıllara ait çalışmalarda görülmektedir ki atıl alanların yere özgü ihtiyaç doğrultusunda değerlendirilmeleri kriz ortamını fırsata çevirme konusunda başarılı olmuştur. Atıl alanların değerlendirilmeleri konusunda yapılan bu girişten sonra bir sonraki bölümde tez çalışmasının üzerinde yoğunlaştığı başlıca strateji olan geçicilik/geçici kullanım yaklaşımı ele alınacaktır.

3.2.1 Geçici kullanımlar

Halbuki bizler, kendimizi dünyanın daimi olduğuna inandırırız. Gerçekte esas olan şey, her şeyin değiştiğidir. Hayatın döngüsü, doğum, büyüme, ölüm ve yok olmaktır... (Bishop ve Williams, 2012, s. 11).

Kentler, farklı süreç ve unsurların bileşiminde dinamik, karmaşık ve yaşayan bir yapıdır. Sürekli değişime uğramakta, farklı şekillerde ve deneyimlerde yeniden var olmakta ya da yok olmaktadır (Akaslan, 2006). Kalıcı olarak nitelendirilenin bile aslında özünde geçici olduğu gerçeğiyle yüzleşilmektedir.

Jacobs (2015, s. 26), “Şehir inşası ve tasarımı alanında en muazzam deneme-yanılma, başarı-başarısızlık laboratuvarı şehrin ta kendisidir. Şehir planlamasının ders çıkarması gereken, teorilerini oluşturup sınaması gereken laboratuvar budur” demektedir. Bu noktada geleneksel planlamanın bakış açısının aksine hiçbir şeyin nihai bir ürün olduğundan söz edilemez. Kent, mekandaki deneyimler ile var olan bir yapıdır denebilir.

Harvey (2006) ise, her şeyin gelip geçici hale gelmesinden söz etmektedir. Teknolojik gelişmelerle üretimde meydana gelen değişimin, mekan ve mekanın algısını etkilediğini belirtmektedir (Uluengin ve Görgülü, 2014). Harvey (2006) ayrıca “...köklü değişimin temelinde, modanın, ürünlerin, teknoloji üretiminin,

işgücü akımının, ideoloji ve görüşlerin, değerlerin ve uygulama alanı bulmuş faaliyetlerin tecrübelerin ortadan kalkması, diğer bir ifadeyle geçici olması yatmaktadır” demektedir.

Yurtsever ve Polatoğlu (2015) ise Loos’un görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Modernite ile birlikte gelen bu durmak bilmez hız ve devinim, yeni bir algılama tarzını da ortaya çıkarmıştır. Artık algı geçicilik ile bağlantılıdır. Bu geçicilikle birlikte küreselleşmenin de etkisi ile Lefebvre’nin belirttiği kavramlar gibi “yer” kavramının da anlamı değişmiştir. Bir yere bağlı olanın değil, sürüklenebilir olanın değer kazandığı bir düzen de aynı şekilde hızlı yaşamın gerekliliklerinden biri haline gelmiştir.”

Kent değişim ile birlikte farklılaşmaktadır. Bu dönüşüm içinde ise yeniden tanımlanan mekana kalıcı pratikler bazı noktalarda cevap veremez hale gelmektedir (Url-6). Bu noktada kentte değişen yapısı içerisinde yaşamın var olduğu kamusal mekanlar, kent mekanlarının kullanımı ve canlılığı için değişime uyum sağlayabilmelidir. Süreçlere ayak uydurur bir yapıda olmalıdır. Bu ise klasikleşmiş işleyişin aksine yeni bir yapıyı tariflemektedir (Korkmaz, 2007).

Geçici kullanım kavramının yeni bir olgu olmadığı ve tarihsel süreç içinde savaşlar, endüstriyel gerileme ve politik krizlerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Diesel, 2012). Tarihsel açıdan baktığımızda geçici kullanım esnek yapısı ile değişen durumlara adapte olarak, yeni koşullara ve ihtiyaçlara cevap verdiği görülmektedir. Geçici kullanımlarla ilgili uygulamalara bakıldığında savaş sonrası dönemde tarım faaliyetlerinin yapıldığı, bugünde yaygın olarak tercih edilen kent bahçeleri olarak değerlendirildiği çalışmalar görülmektedir. Savaş yıllarında gıda ihtiyacını karşılamak için Berlin’de bulunan ve sonradan parka döndürülen *Tiergarten* geçici tarım uygulamalarının yapıldığı bir bahçe örneğidir (Blumner, 2006) (Şekil 3.3).

Şekil 3.3: Tiergarten’da yapılan geçici tarım uygulamaları (Blumner, 2006).

II. Dünya Savaşı sonrasında geçici kullanımlarla ilgili verilebilecek diğer bir örnek ise Londra’da savaştan zarar görmüş alanlarda yapılmış oyun parklarıdır. Macera parkları (adventure playgrounds) (Şekil 3.4), ilk ismiyle çöp oyun parkları (junk playgrounds) uygulamaları kentlilerinde olumlu bakış açısını kazanarak pek çok kente yayılan bir harekete dönüşmüştür (Url-7).

Şekil 3.4: Lollard Macera Parkı, Londra (Url-8).

Günümüzde oldukça geniş bir yelpazeye sahip geçici kullanımların, ivme kazanmasının 1990’lardan sonra başladığı görülmektedir. Konu hakkında yapılan araştırma ve tartışmaların artması ile bunu yerel yönetimlerin olaya dahil olması izlemiştir (Oswalt ve diğ., 2013). Oswalt ve diğ.(2013) ayrıca son yirmi yıllık süreçte geçici kullanım kavramındaki artışı, daha çok bilgiye dayalı bir ekonomik düzen ve bu düzenin yarattığı etkiler sebebiyle olduğunu belirtmektedir.

Kavram günümüzde literatürde daha çok “temporary use”, “interim use”, “pop-up” olarak, Almanya kökenli kaynaklarda ise “Zwischennutzung” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca konunun pek çok yayında “atıl kent” mekanıyla ilişkili olarak ele alındığı görülmektedir.

Haydn ve Temel (2006), “Temporary Urban Spaces: Concepts for the use of City Spaces” adlı çalışmasında geçici kullanımın, kalıcı olması düşünülen yatırımla, bir anlık gelişen olaylar arasında kendine yer bulunduğunu belirtmektedir (Horne, 2014).

Geçici kullanımlar planlanırken en başından kalıcı olmayan bir kullanım olma niyetiyle yola çıkılmakta, gerçekleşecek olan etkinlik genelde doğrudan bu kullanım için sunulan bir mekan yerine atıl durumdaki alanlarda gerçekleşmektedir (Şekil 3.5). Bu tarz bir kullanım fikri, süreye bağlı bir anlamla ifade edilen gelip geçici olma

durumu yerine, daha çok sağlayacağı nitelikler, kazandıracağı deneyimler üzerinden değer kazanan bir anlamı ifade etmektedir (Haydn ve Temel, 2006).

Şekil 3.5: Eski fonksiyon ve planlanan yeni fonksiyon arasındaki zaman diliminde gerçekleşen geçici kullanım (Oswalt ve diğ., 2009).

TDK sözlüğünde ise geçici kelimesi temel anlamıyla; “çok sürmeyen, kısa ve belli bir süre için olan”, geçicilik ise, “geçici olma durumu” olarak tanımlanmıştır.

Blumner (2006) geçici kullanımı, “atıl durumdaki arazi ya da yapının ileriye yönelik kullanım amacından bağımsız olarak belirli süreler dahilinde kullanılması” (s. 4) olduğunu belirtmektedir.

Bishop ve Williams (2012) ise “kullanıcı ekseninde ihtiyaç ve taleplere cevap verebilecek, dinamik ve gelişmelere göre şekillenebilen bir şehircilik anlayışının ifadesi” (s. 4) olarak tanımlamaktadır.

Kavram klasikleşmiş, bilinen süreçlerin dışında yeni bir model olarak kabul görmekte, kimi ülkelerin planlama politikaları içinde yer almaktadır. Amerika ayağında Blumner’ın (2006) ifade ettiği gibi planlama jargonunda tam bir ifadesi bulunmamakla birlikte, Almanya’da birleşme sürecini takiben doğu Alman kentleriyle özdeşleşmiş bir kavram olarak “Zwischennutzung” terimi devlet politikası olarak planlama süreçleri içinde yer almaktadır.

3.2.1.1 Geçici kullanımlarda farklı stratejiler

Günümüz kentinin hızlı ve dinamik yapısı, teknolojik gelişmeler ve bunların kent mekanına yansımaları ile alışlagelen mekan üretme stratejilerin farklı bir hal aldığını görmekteyiz. Büyük yatırımlar gerektiren ve tepeden inme geleneksel süreçler yerine hızın, katılımın ön planda olduğu, düşük bütçeli eylemlerle esnek kamusal mekanlar

yaratma stratejisinin ivme kazanmaktadır. Bu noktada geçici kullanım yaklaşımı önceki bölümlerde bahsi geçtiği gibi yeni bir strateji olmamasına rağmen, özellikle son yıllarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 3.2: Geçici kullanımlarda benzer yaklaşımlar (Lehtovuori ve Ruoppila, 2015).

Geçici Kullanım	Yaklaşımı	Farklı Yönleri
Taktiksel Şehircilik 1 ABD	Hızlı, düşük riskli değişiklikler	Daha ucuz ve daha hızlı
Taktiksel Şehircilik 2 Avrupa	Alternatif veya karşı-kültürel karakterli kültür merkezleri	Ana akım kentsel gelişmeye alternatifler yaratma
Taktiksel Şehircilik 3 Küresel Güney	Kullanıcı merkezli gelişme, dikey gecekondu mahalleleri	Gecekondu mahallelerini sorun değil potansiyel olarak görülmekte
Otonom Şehircilik	Dogrudan anti-kapitalist olup olmamasına bağlı olmadan, alternatif veya karşı-kültürel karakterli işgal	Sağlam, özbinleçle planlanmış alternatif mekanlar sunar
Kendin-Yapçı Şehircilik	Bireysel değişiklik ve düzeltmeler	Kentsel mekanı kimin tanımlaması gerektiği varsayımı üzerine meydan okumakta
İsyancı Şehircilik	Merkezi kamusal alanı açık tartışma forumu ve politik eylem için kullanma	Kentsel mekanı kimin tanımlaması gerektiği varsayımı üzerine meydan okumakta
Gündelik Şehircilik	Marjinal kamusal mekanı gayri resmi ticari kullanım ve şenlik için kullanma	Yerel/popüler stil Kentsel mekanı kimin tanımlaması gerektiği varsayımı üzerine meydan okumakta

Literatürde “Pop-up Urbanism”, “Taktiksel Şehircilik (Tactical Urbanism)”, “Kendin-Yapçı Şehircilik (DIY Urbanism)”, “Gerilla Şehircilik (Guerrilla Urbanism)”, “İsyancı Şehircilik (Insurgent Urbanism)”, “Gündelik Şehircilik (Everyday Urbanism)” vb. farklı isimler ve stratejiler olarak ele alınmaktadır (Çizelge 3.2).

Taktiksel Şehircilik (Tactical Urbanism); Lehtovuori ve Ruoppila (2015) taktiksel şehirciliğin Jaime Lerner 1990’ların başında ortaya attığı “Kentsel akapunktur”

kavramı ve buna bağılı girişimden ilham aldığını belirtmektedir. Brezilya Curitiba yapılan çalışmalarda az maliyet ile yapılan deneysel dönüşüm insan, katılımcı faktörü ile harmanlanmıştır. Amerika ve Avrupa’da ekonomik kriz ve yavaşlayan yatırımlar sonrasında kente dair buna benzer alternatifler değerlendirilmeye başlanmıştır (Lehtovuori ve Ruoppila, 2015).

Klasikleşmiş mekan yaratma stratejilerinin aksine geçici, küçük ölçekli ve kısa sürede hayata geçirilen etkinliklerle uzun süreli etki yaratma amaçlanmıştır (Sakal, 2015). Taktiksel şehirciğin dünyanın farklı bölgelerin yere özgü dinamikleriyle farklılaştığı görülmektedir.

Gündelik Şehircilik (Everyday Urbanism); kamusal alanlarda günlük yaşantıya odaklanmakta, tasarımcı eliyle kullanıcılara söz sahibi olma imkanı vermektedir. “Kenti, herşeyin ötesinde, bir sosyal ürün olarak görür ve amacı işleyen bir yaşantı biçimi yaratmaktır” (s. 30). Bu nedenle kullanıcıların projeye katılımı ve katkısı önemlidir (Ulushan, 2004).

Otonom Şehircilik (Autonomous Urbanism); kullanılmayan mülkün belirli gruplar tarafından kamusal ya da yarı kamusal kullanım amaçlı kullanımı için işgali edilmesidir. Bu tipte çoğunlukla kullanılmayan, bakımsız yerler sivil hareket müdahalesiyle ele geçirilmiştir mekanlardır (Lehtovuori ve Ruoppila (2015).

Kendin-Yapçı Şehircilik (DIY Urbanism); Douglas (2014, s. 6) kendin yapçı şehircilik yaklaşımını “kentsel mekana resmi altyapıdan esinlenen küçük ölçekli ve yaratıcı, gayri resmi ama bilinçli olarak işlevsel ve medeni katkılar ve iyileştirmeler” şeklinde tanımlamaktadır.

Kendin yap girişimcisi daha geniş ölçekte etkileri göz önünde bulundurulmadan hızlı bir şekilde yapılan uygulamalarla çevrenin kendin yapçılığa dikkatini çekme ve teşvikini amaçlar. Kullanıcıların kamusal mekanda etki edebilme ve söz sahibi olabileceği görüşünü yansıtmaktadırlar (Lehtovuori ve Ruoppila, 2015).

İsyancı Şehircilik (Insurgent Urbanism); kentte kamusal alan yaratma amacı taşıyan bir yaklaşımdır. Fakat kamusal alanı bir karşı çıkma aracı olarak görerek kamusal alanların daha çok politik yönüne odaklanmaktadır. Kentte, kamusal mekan ve sosyal hareketler arasındaki ilişkiler ön plandadır (Lehtovuori ve Ruoppila, 2015).

Lehtovuori ve Ruoppila (2015) bu konuda ayrıca Hou’nun (2010) görüşlerini; İsyancı şehirciliğin klasikleşmiş ve geleneksel mekan üretme pratiklerine karşı bir

duruş olduğunu, kamusal-özel mekan ayrımının belirginleşmesinin, kamusal mekanın söz sahibi olma özelliğinin tekrar canlandırabileceği, şeklinde aktarmışlardır.

3.2.1.2 Geçici kullanımın potansiyelleri

Bilinen kentsel gelişme uygulamalarının dışında yer alan geçici kullanımlar, alışlagelen bir bakış açısı ile yatırımların azalmasıyla ilişkili ekonomik krizler, planlamadan gelen sıkıntılar, dolayısıyla bir olumsuzluk imleci ile etiketlenmiştir. Farklı isimlerle anılmakta ya da konuyu ele alıştaki farklı yaklaşım ve stratejilere ayrılmalarıyla rağmen genel bir değerlendirmeye, özellikle son zamanlarda görülebilecek pek çok uygulama örneği, bu tip kullanımların kentte yarattığı başarılı ve yenilikçi yönü ortaya çıkarmaktadır (Oswalt ve diğ., 2013).

Pek çok araştırmacı geçici kullanımların katacağı faydalar ve potansiyelleri üzerine olumlu açıdan görüşlerini bildirmektedir. Lehtovuori ve Ruoppila (2012) ise geçici kullanımların toplumsal ve ekonomik faydalarını şu şekilde açıklamaktadır:

- Yaratıcı, ilgi çekici ve etkin kullanılan mekanlar oluşturmak için potansiyeller sunma.
- Yeniliklere açık ve esnek yapılısı ile daha çok yaratıcılık gerektiren iş kolları için ve uygun ve ekonomik ortam oluşturma.
- Kullanımın getirileceği alanın potansiyellerinin ortaya konmasında iyi bir araç olma.
- İlgi gösterilmeyen bölgelerin çekiciliğinin artırılması ve böylelikle kamusalılığı desteklenme.
- Daha geniş ölçekte bakıldığında arazilerin potansiyellerinin ortaya konması ile gayrimenkul değerlerine etki etme.
- Bilinen planlama yaklaşımındaki yukarıdan aşağı bir anlayışın aksine, katılım olgusunu destekleme ve süreci sağlamlaştırma. Bu sırada karar mercileri ve kullanıcılar arasında iletişimi sağlama.
- Düşük maliyetler ile başarılı ve etkili sonuçlar elde etme.

Kotval ve Machemer (2010) ise, kentlerdeki yatırımların azalması ile kullanılmayan ya da tamamlanamamış yatırımların kullanımının olmamasına paralel olarak boş

Perkovic (2013) geçici kullanım katacağı faydalar konusunda literatürden yaptığı çıkarımları şu şekilde aktarmaktadır:

- 37

- Demokratik katılım: Özellikle kullanıcıların daha çok söz sahibi olduğu bir ortama imkan vermektedir. Kentsel gelişim içinde artan demokratik katılım olgusuna sağlayacağı faydalar.
- Deneyisel ortam: Kentin değişen koşullarına uyum sağlayarak mekana deneysellik katma.
- Düşük maliyet: Klasik uygulama çalışmalarının aksine düşük maliyetlerle hayata geçirebilme imkanı.

Graham (2012) çalışmasında geçici kullanımların faydaları ile birlikte neden olabileceği olumsuz yönler de değinmiştir. Katacağı faydaları; “uyum sağlayabilme/esnek planlamaya ve esnek yeniden kullanıma imkan verme, değişim yaratma için katalizör olma, karşılanamayan gerekliliklerin ikame edilmesi, katılım ve iletişim için araç olma, yaratıcılığı vurgulamak, girişimciliği teşvik, mülk sahipleri için avantajlar, çevresel sürdürülebilirlik” (s.30) olarak sıralamıştır. Neden olabileceği riskleri ise; “kurumsallaşma tehdidi, kargaşa, vizyon ve istikrar eksikliği, kısa vadeli yatırım, geçici kullanımların meta olarak görülmesi, soylulaştırma, mekanın sahiplenilmesi ve yasal zorluklar, geçici kullanımların idealleştirilmesi” (s. 47) olarak belirtmiştir.

Bu noktada Lehtovuori ve Ruoppila’nın (2012) belirttiği alanı ilgi çekici hale getirme ve gayrimenkul değerlerinde artışa neden olma, Kotval ve Machemer (2010) aktardığı ilgi ve yatırımların artması görüşleri, Graham’ın (2012) ise aynı zamanda dezavantaj olarak belirttiği soylulaştırma tehdidi yaratma konusu özellikle rant alanı olarak görülen kentsel mekanların ele alınması hususunda dikkatle yaklaşılması gereken ve öne çıkan dezavantajı olarak nitelendirilebilir.

Geçici kullanımlar genel hatlarıyla aktarılmaya çalışıldığı gibi çeşitli potansiyellerle kent mekanının değerlendirilmesi sürecine katkılar sunmaktadır. Fakat farklı geçici kullanım türleri ve bunların yere özgü niteliklerle birlikte sağlayacağı avantajlar/dezavantajlar hiç şüphesiz ki farklılıklar gösterecektir.

3.2.1.3 Geçici kullanımın türleri/tipolojileri

Kentlerin dinamik yapısıyla kent mekanı her an farklı bir değişim ve deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu en olağan şekilde günlük kent yaşamının anları içinde deneyimleyebilmekteyiz. Bu noktada kent mekanlarının geçici kullanımı çok çeşitli

tiplerde olabilmekle birlikte, genel hatlarıyla bir ayırım yapıldığında, bazen kendiliğinden gelişen olaylarla bazense planlı şekilde gerçekleştirilmektedir.

Planlı geçici kullanımlar yasal süreçlerin devreye girdiği, organize edilmek istenen alanda arazi sahibi ile (eğer mülk sahibi geçici kullanımı kendi organize etmiyorsa) bir takım anlaşmalar yapılması yoluyla gerçekleştirilmektedir (Lehtovuori ve Ruoppila, 2012). Bu sürecin genelde “geçici kullanım anlaşması” adı altında, alanın kısa süreli olarak kiralanması yoluyla aşıldığı görülmektedir.

Her ne kadar geçmişte bu tür bir kullanım tipi planlama süreçlerine girmese de, günümüzde resmi anlamda kabul görmekte (daha önceki bölümlerde bahsi geçen “Zwischennutzung” terimi gibi) ve süreçlere dahil edilmektedir (Lehtovuori ve Ruoppila, 2012). Gayriresmi, kendiliğinden gerçekleşen geçici kullanımda ise karar mercii kullanıcıdır. Kullanıcı(lar) kurumlardan bağımsız hareket ederek kendi imkanları dahilinde alanı kullanmaktadır (Horne, 2014).

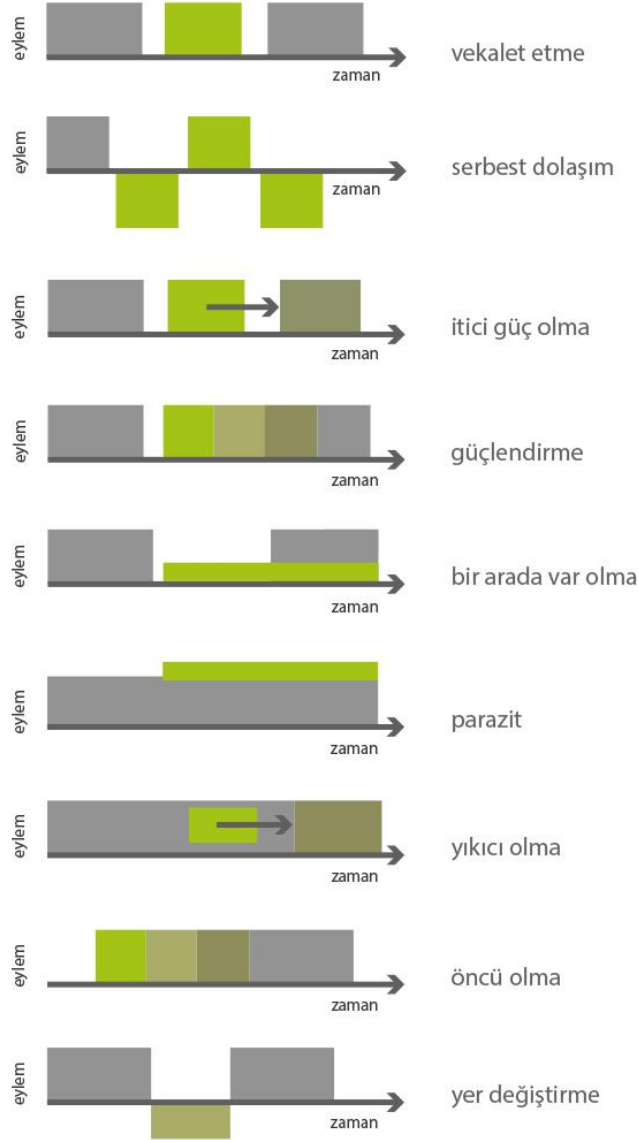
Blumner’in (2006) da belirttiği gibi geçici kullanımlar olanaklara göre çok çeşitli ölçek ve tiplerde gerçekleştirilebilmektedir. Kısa bir araştırmayla dahi dünyanın her yerinden onlarca farklı çeşitte kullanım ve geniş bir yelpaze ile karşılaşılmaktadır. Bu çeşitlilik hiç şüphesiz ki her kentin/yerleşimin kendine özgü ihtiyaç ve dinamiklerinin etkisiyle artmakta veya farklılaşabilmektedir. Bu noktada farklı araştırmacılar farklı kullanım türlerini ortaya koymuştur.

Blumner (2006, s. 6) Almanya ve Amerika’daki örneklerden yola çıkarak geçici kullanım türlerini "park ve bahçeler (oyun parkları ... kentsel tarım), sanat ve kültür (sergiler .... atölyeler), spor ve rekreasyon (kaykay parkları... plaj voleybolu), girişimcilik (yeni kurulmuş şirketler ...), park ve depolama alanları, alternatif barınma (karavan parkları .... çadır kentler)" olarak altı başlık altında toplamıştır.

Kotval ve Machemer (2010, s. 235) ayrıntıdan uzak ve en çok tercih edilen kullanımları bir araya getirdiği çalışmada; “etkinlik (festival vb.), kentsel tarım, yapıların yeniden kullanımı ve seyyar satış” olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.

Henricson (2009) ise kendi çalışma alanından yola çıkarak geçici kullanım gerçekleşmesi ve hedeflerine ulaşması için gerekli süre bazında bir tipoloji yapmıştır. Kullanımları kısa süreli, orta vadeli ve en uzun süreli olarak üç guruba ayırmıştır. Bu tipoloji içinde kısa vadeli kullanımlar anlık gelişen, gündelik olayları kapsamakta,

orta vadeli kullanımlar, atölye çalışmaları ve sanat projelerini içermekte, son olarak uzun süreli kullanımlar ise; küçük işletmeler, sahne, toplanma yeri ana başlığında; kafeler, spor salonları, yeşil alanlar, oyun alanları şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Şekil 3.7: Geçici kullanım tipolojileri (Url-9'a ekleme yapılarak yazar tarafından yeniden oluşturulmuştur).

Bu konudaki güncel örneklerden bir tanesi de, Avrupa Birliği tarafından desteklenen “Urban Catalysts, Strategies For Temporary Uses” adlı bir çalışmadır. Bu çalışma ile geçici kullanımların potansiyellerini ortaya koymak amaçlanmıştır ve Berlin Teknik Üniversitesi’nde Helsinki, Amsterdam, Berlin, Viyana, Napoli’den 12 paydaşla birlikte çalışma gerçekleştirilmiştir (Oswalt ve diğ., 2013). Bu çalışma kapsamında geçici kullanımlarla ilgili kullanım zamanı, yarattığı etki bağlamında bir tipoloji oluşturulmuştur (Şekil 3.7). Çalışmada dokuz başlık altında ele alınan geçici

kullanım tipolojileri ve verilen örnek çalışmalar şu şekildedir (Oswalt ve diğ., 2013; Url-9):

Vekalet etme (Stand in); geçici etkinlik alanda gerçekleřen son kullanım ve dūřūnūlen bir sonraki kullanım arasındaki zaman dilimini kullanmaktadır. Geçici kullanımın alanda herhangi bir kalıcı etkisi yoktur, alan kullanım açısından uygun olduęu sūrece etkinlik devam etmektedir.

1950’de Berlin’de inřa edilen Dūnya Gençlik Stadyumu ve yıkımı sonrasında arazisine getirilen, 1995-2006 yılları arasında gerçekleşen kullanım, bu tipolojiye bir örnektir. 2000 Olimpiyat Oyunları tesisi için yıkılan stadyum, oyunların başarısız olmasıyla birlikte yerine yarışmayla konut kullanımı getirilmesi planlanılmış fakat talep ve yatırımcı eksikliği nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Kullanılmayan ve zamanla p yığınlarının biriktiği alan sonunda doğal arazi yapısı korunarak golf sahası olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1996 yılında ise arazide Mitte Halk Golf Merkezi’nin girişimiyle bir golf eğitim alanı açılmıştır. evresinde zamanla başka sportif kullanımların belirlediği, yılda 40.000’den fazla ziyaretçi çeken alan giderek popūler bir yer haline gelmiştir. 2006 yılında Alman Federal İştihbarat Servisi’nin taşınması kararlaştırılan arazinin geçici kullanımına son verilmiştir.

Serbest Dolaşım (Free Flow); uygun koşullar olması halinde yeni mekanlara taşınarak devam etmektedir. Yeni mekanlarda kullanımın devam etmesi, vekalet etme (stand in) tipolojisi ile birlikte değerlendirildiğinde daha uzun vadeli bir etki sağlayabilmektedir.

1991-2010 yılları arasında Berlin’de farklı noktalarda kurulan gece kulūbūnūn kullanımı bu tipolojiye bir örnektir. İlk olarak eski bir ūretim tesisinin bodrum katının iřgali ile gerçekleřtirilen kullanım, 1994’te yasal bir statū kazanmıřtır. Bu geliřmeden sonra iřgal yerine alanların kısa sūreli kiralanması yöntemiyle kulūp iřlemeye devam etmiřtir.

Mekanın yeniden tasarlanması sūrelerinde ise sanatçılar kulūbūn daha önce yapıldıęı alanlar ve Berlin’in farklı bölgelerinden getirilmiř hurda metal ve mobilyaları geri dnūřtūrmūřlerdir. Kurulduęu gūnden itibaren yaklařık on kez farklı alanda gerçekleřtirilen kulūbūn geçici olma özellięi, tanınmasında ve popūler hale gelmesine ivme kazandırıcı bir özellik olmuř, 2010 yılında ise iflas bařvurusu ile kullanım sonra ermiřtir.

İtici güç olma (Impulse); geçici kullanım getirildiği alanda bir ivme etkisi yaratarak gelecekte kullanımlar için itici bir güç olabilmektedir. Kullanım sona erdikten sonra yeni bir form kazanarak, yeni bir aktiviteye imkan sağlamaktadır.

1996-2003 yılları arasında Münih’te bulunan terk edilmiş eski bir fabrika arazinin kiralanarak etkinlik alanı olarak kullanımı ve yarattığı etki ile ortaya çıkan yeni kullanımlar bu tipolojiye bir örnektir. İlk kullanımın ardından kulüpler, barlar, lokantalar, sanatçılara ait atölyelerin türediği Kunstpark’ta, konserler, sanat galerileri ve bit-pazarları da düzenlenilmiştir. Her ay 250.000 kişinin ziyaret ettiği alanda 2003 yılında kira sözleşmesinin bitmesiyle kullanım sona ermiştir. Gerçekleşen kullanımların benimsenmesi ve yarattığı etkiyle, yaklaşık üç ay gibi kısa bir sürede eski kullanımı örnek alan Kultfabrik isimli yeni bir merkez kurulmuştur.

Güçlendirme (Consolidation); alanda var olmaya başladıktan sonra zamanla kalıcı bir kullanıma dönüşmektedir. Gayri resmi kullanımlar uygun izinler sağlanarak ve uzun süreli kira sözleşmeleri ile form değiştirerek bu tür bir kullanıma evrilebilir.

Şekil 3.8: 2015 Helksinki Tasarım Haftası etkinlikleri, Kaapelitehdas Fabrikası (Url-10).

1989 yılından bu yana günümüze devam eden Kaapelitehdas Fabrikasının kültürel ve eğlence amaçlı kullanımı bu tipolojiye bir örnektir. Fabrika 1980’lerde geçici olarak kiralanarak yapı ve çevresinde kamu yararıyla kültürel üretimi teşvik adına canlandırma çalışmaları yapılması amaçlanmıştır. İsteğin kabul görmesiyle bu amaç doğrultusunda 1991’de yerel yönetime ait bir şirket kurulmuştur. Fabrika sahibi şirkete ise yeni bir yer tahsis edilerek mülkiyet değişikliği gerçekleştirilmiştir. Kültürel bir cazibe merkezi haline gelen fabrika ve çevresinin idaresi bu şirket yönetiminde yürütülmekte, atölye alanları, tiyatro, eğitim, spor, eğlence ve yeme-içme vb. amaçlı kullanımları barındırmaktadır (Şekil 3.8).

Bir arada var olma (Coexistence); geçici kullanım, alana sonradan bir kalıcı kullanım getirilmesine rağmen küçülerek varlığını devam ettirebilmektedir. Mekansal nişler kalıcı ve geçici iki kullanımın bir arada var olabilmelerine imkan sağlamaktadır.

1990-2010 yılları arasında Berlin’de bulunan Schwarzer Kanalı çevresinin konut ve kültürel amaçlı kullanımı bu tipolojiye bir örnektir. Atıl bir inşaat durumunda bulunan alan ilk olarak, karavan parkı olarak kullanılmaya başlanmıştır. İşgali takip eden bir yıl sonra ise, yerel yönetim inşaatın yeniden başlamasına kadar olan sürede alanın kullanımına izin vermiştir. Yasal statü kazanan, geçici konut kullanımı getirilen alan zamanla ticari olmayan bir etkinlik alanına dönüşmüştür. 2002’de inşaatın başlaması ile arazi sahibi şirketle yeniden anlaşma yoluna gidilmiş ve orta vadeli kullanım hakkı elde edilmiştir. 2005 yılında araziye komşu kuruluşların karavan parkının yasal statü kazanmasına itiraz etmelerine rağmen, arazi sahibi şirket tarafından parkın kullanımı tolere edilmeye devam edilmiş fakat 2010 yılında inşaatın ikinci kere başlamasıyla birlikte kullanım Neukölln bölgesindeki yeni yerine taşınmıştır.

Parazit (Parasite); geçici kullanım, alandaki mevcut ve uzun vadeli devam eden kullanımın yanında ona bağlı olarak meydana gelebilmektedir. Alan ve mevcut kullanımın sağladığı potansiyellerden faydalanarak varlığını sürdürmektedir.

Berlin’de geri dönüşüm merkezlerinin potansiyelinden faydalanarak ikinci el alım-satımı yapanların yarattığı kullanım bu tipolojiye bir örnektir. Almanya’da elektronik aletlerin atık yönetmeliklerine uygun dönüşümü için kullanıcının ücret ödemesi gerekmektedir. Ücret ödemek istemeyen kullanıcı, merkez çevresinde bekleyen girişimciye atıkları vererek bu yükümlülüğünden kurtulmaktadır.

Öncü olma (Pioneer); kullanılmayan alanın kısa süreli değerlendirilerek sahiplenilmesini anlatmaktadır. Expolar için yapılan ve geçici olarak kalması planlanan yapıların, sonrasında kalıcı hale gelmesi örneğindeki gibi, zamanla başarılı olan geçici kullanım süre kısıtlaması olmaksızın faaliyetlerine devam ederek kalıcı kullanımlara dönüşmektedir.

1990’lı yıllarda Beograd kentinde piyasa ekonomisinin belirmesi sonrası özellikle ulaşım sistemlerinin kilit noktalarında seyyar satışların, gelişen sokak ticaretiyle birlikte kalıcı birer kullanıma dönüşmeleri bu tipolojiye bir örnektir. Düşük gelir seviyesine sahip yerli halkın kendi üretimlerini araç ya da yer tezgahlarında satmaya

başlamaları ile kısa bir süre sonra satış ünitelerine geçiş, sokak ticaretinin resmileşmesi yolunda adımlar olmuştur. Bu kullanımlar zamanla daha geniş bir alana yayılmış, bir kısmı kalıcı hale gelerek küçük alışveriş merkezlerine dönüşmüştür.

Yıkıcı olma (Subversion); geçici kullanım uzun vadeli, kalıcı olan bir kullanım alanını dönüştürmek için bilinçli bir eylemle alanı işgal etmektedir. İşgal/eylem kısa süreli bir zaman dilimi içinde meydana gelmelerine rağmen (örneğin oturma eylemleri), genelde kurumlar üzerinde etki yaratmaktadır.

Şekil 3.9: Taksim Gezi Parkı protestoları (Url-11).

Şekil 3.10: Gezi Parkı protestolarında alandaki geçici kullanımlar (Url-12).

2004/2005 yılında Ukrayna'daki seçimler sırasında Kiev Bağımsızlık Meydanı'nda protestolar sırasında kurulan çadır kampı ve politik etkileri Oswalt ve diğ. (2003) tarafından bu tipolojiye örnek olarak verilmiştir. Türkiye'de de 2013 senesinde Taksim Gezi Parkı Protestoları sırasında parkta kurulan çadır kampı, çevresindeki

kullanımlar ve yarattığı politik etkiler bu tür bir tipoloji için örnek olarak verilebilir (Şekil 3.9 ve Şekil 3.10).

Yer değiştirme (Displacement); kalıcı olarak yapılması planlanan bir kullanımın yer alması öngörüldüğü mekanda organize edilene kadar yer değişikliğine gidilerek geçici olarak gerçekleştirilmesidir. Bu tipolojideki bir kullanım ile planlanan faaliyetin güçlendirilmesi için gerekli itici güç sağlanabilmektedir.

2004-2008 yılları arasında Amsterdam'daki Stedelijk Müzesi'nin yenileme çalışmaları nedeniyle bünyesindeki bazı eserlerin geçici olarak başka bir yerde sergilenmesi ve sonrasında geçici sergileme çözümünün yeniden açılan müzenin sergi programlarında itici bir güç olarak yer etmesi bu tipolojiye bir örnektir.

3.2.1.4 Atıl alanlarda uygulanmış geçici kullanım proje örnekleri

Geçici kullanımlar yere özgü dinamiklere göre çeşitlenmekle birlikte, ihtiyaçlar doğrultusunda da farklılaşmaktadır. Bir önceki bölümde de ortaya konduğu gibi oldukça geniş bir yelpaze içinde farklı tipolojide kullanımlar mevcuttur. Bu bölümde ise dünyanın farklı ülkelerinden ele alınan örneklerde, farklı kullanım tiplerini anlamak adına, geçici kullanım projeleri incelenmiştir.

Farklı niteliklere sahip projelerin hepsi tezin çalışma alanı için referans olması amacıyla resmi/planlı geçici kullanım tipolojisindeki örneklerden seçilmiştir. Avustralya, Amerika, Almanya, İngiltere ve İspanya'da yapılmış uygulamalar tez kapsamı dahilinde yapı adası ölçeğindeki atıl kentsel mekanlarda hayata geçirilmiş projelerdir.

Lent Space (Newyork, Amerika); proje New York kentinde yüksek katlı yapıların çevrelediği merkezi bir bölgede yer alan ve klise mülkiyetindeki bir alanda gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.11). Uzun süredir herhangi amaçla kullanılmayan boş ve atıl alan için, yaklaşık 3 yıllığına kilise kullanım izni vermiş ve proje kent konseyi tarafından finanse edilerek hayata geçirilmiştir (Url-13; Url-14).

Interboro partners'ın projelendirdiği çalışmada kent bahçesi, heykel park ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği bir takım kullanımlar getirilmiştir. Alan dört bir tarafı çevrili ve günün belirli saatlerinde kullanıma açılmaktadır. Mülk sahibinin isteğiyle yüksek metal teller kullanılarak çevrelenmiştir. Tasarımda kullanılan çevreleme elemanları bir yüzeyde oturma ve aynı zamanda sergileme amaçlı kullanıma izin

veren ahşap panellerle sağlanmaktadır. Panellerin kendi etrafında hareket edebilen yapısı ile alan giriş için istenilen bölgeden giriş sağlanabilmekte (Şekil 3.12 ve Şekil 3.13), aynı zamanda kullanıcılar için interaktif bir ortam sunmaktadır (Fernandez Per ve diğ., 2012).

Şekil 3.11: Lent Space projesi genel görünüm (Fernandez Per ve diğ., 2012).

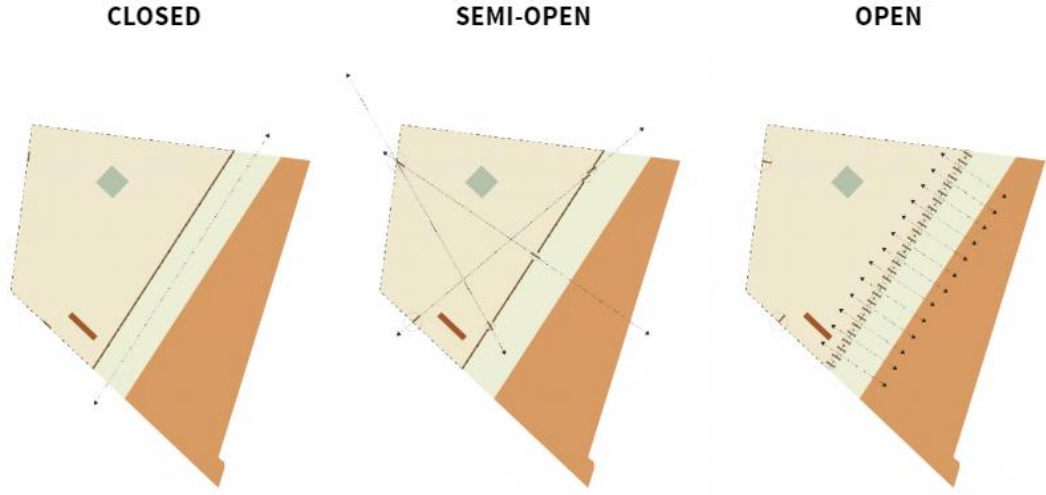
Hareket edebilen yapı ile ahşap korkuluklar aslında etkinliklerde odak noktası ve merkezi konumunda bulunmaktadır. Akşamları güvenlik sebebiyle tamamen kapalı, günlük kullanımda korkulukların bazılarını hareket imkânı verilerek yarı geçirgen yapı ile alana kapı görevi görmekte, etkinlik zamanları ise tamamen açılarak kullanım yüzeyi arttırılmaktadır (Url-14).

Şekil 3.12: Lent Space hareketli ahşap panelleri (Url-14).

Kar amacı gütmeyen bir kuruluş ise alanda yapılacak aktiviteler vb. programını hazırlamış, zaman zaman belirlenen programlar dahilinde etkinlikler düzenlenilmiştir (Fernandez Per ve diğ., 2012; Url-14).

Etkinliklere imkan verecek fakat aynı zamanda ucuz bir malzeme seçimi ile zeminde çakıl kullanılmıştır. Farklı tiplerde üretilen kontraplak birimler ise kullanıcılara farklı kullanımlar sunmaktadır (Fernandez Per ve diğ., 2012).

Şekil 3.13: Lent Space proje alanının açık, yarı açık ve kapalı olma durumları (Url-14).

Projenin sürdürülebilir olma düşüncesi ayrıca dikkat çekmektedir. Bitkilendirme hareket ettirilebilir ahşap saksılarda yapılmıştır. Bir nevi “kent fidanlığı” olarak görülen bu yapı ile alanın kullanımı sona erdiğinde, ağaçların yakın çevredeki başka parsellerde ya da sokakların ağaçlandırılmasında kullanılması planlanmıştır (Fernandez Per ve diğ., 2012).

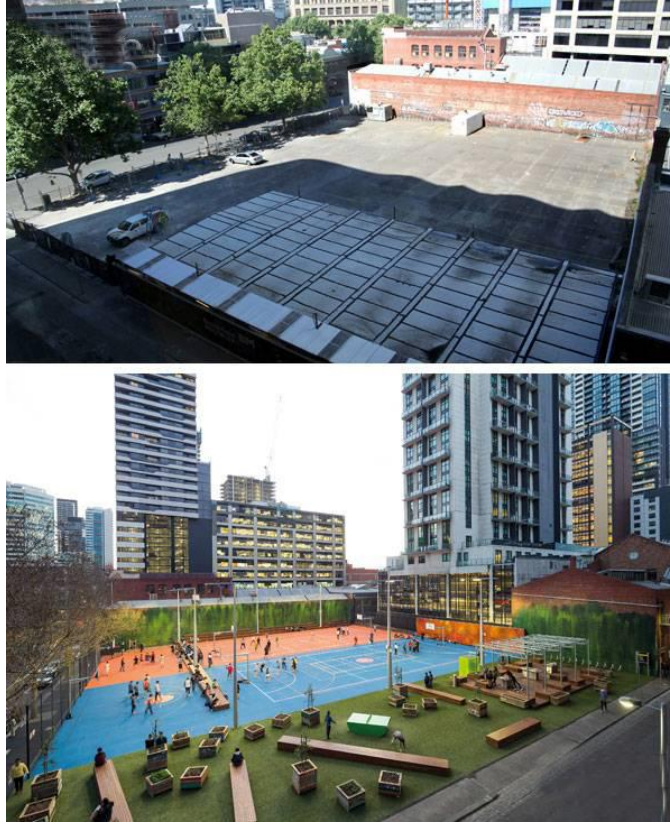
A'beckett urban square (Melbourne, Avustralya); A'beckett Kent Meydanı, RMIT Üniversitesi'ne ait atıl bir alanın spor/rekreasyon amaçlı tasarlanarak geçici kullanımlar getirilmesini amaçlayan (Url-15; Url-16), üniversite girişimi, belediye meclisi destekli gerçekleştirilen ve 2014 yılında tamamlanan bir projedir. (Url-17).

Üniversite binaları ve yüksek katlı yapılarla çevrili alan üniversitenin yıllarca araç park alanı olarak kullanılmıştır (Şekil 3.14). Kurumun gelecek yatırım kararları verilene kadar tasarımın alanda geçici olarak kalması düşünülmektedir (Url-15; Url-16).

Proje mimarı Peter Elliott, kentte neredeyse bu tür bir sportif aktivite amaçlı başka bir alan bulunmadığını belirtmektedir. Oyun ağırlıklı kurgulanan alan ilk bakışta spor alanı izlenimi verse de alanda farklı aktivite imkanları da bulunmaktadır (Url-16).

Alan özel mülkte olmasına rağmen sadece üniversite içinden değil halkın da erişimine açık, geçici bir kamusal alan yaratma fikri ile dönüştürülmüştür. Bu nedenle spor amaçlı olduğu kadar aynı zamanda insanların gelip zaman geçirdikleri bir park alanı olarak da kabul görmektedir (Url-16).

Şekil 3.14: A'beckett urban square proje alanının öncesi ve sonrası (Url-15).

Şekil 3.15: A'beckett urban square etkinlik alanları (Url-17).

Kullanım spor yüzeyleri içermekte, bunun dışında masa tenisden bisiklet park alanları ve internet erişimi gibi pek çok olanak sunulmakta,(Şekil 3.15). kent mobilyaları ise sökülüp takılabilir nitelikleri ile yeniden kullanıma olanak vermektedir. Projede ayrıca alanın sınırlarındaki atıl duvarlar yerel bir sanatçı tarafından grafiti ile değerlendirilerek ve alanın bütünlüğü sağlanmıştır (Url-16;Url-17).

Place au Changement (Saint-Étienne, Fransa); Place au Changement, Fransa'nın Saint-Étienne kentinde atıl bir parselin değerlendirilmesiyle üretilen bir meydan

projesidir. Parselin atıl hale gelişi ve geçici bir kullanım getirilmesi, yaşanan ekonomik krizin yarattığı olumsuzlukların fırsata çevrilmesiyle elde edilmiştir (Url-19).

2007 yılında belediye meclisi Saint-Étienne Kalkınma Ajansı'nı (ÉPASE) kurmuş, ajans kentte iş merkeziden, kültürel ve turistik merkezler oluşturulması, pek çok sağlıksız yapının yıkımı gibi amaçlarla, bir yenileme çalışmasının yapılmasını kararlaştırmıştır. Fakat yaşanan ekonomik kriz nedeniyle başlatılan çalışmalar askıya alınmak zorunda kalmış bunun neticesinde kentte pek çok atıl alan ortaya çıkmıştır (Url-18;Url-19).

Parsel önceleri benzin istasyonu olarak kullanılmış, sonraları yeniden inşaat yapımı için yıkılmıştır (Şekil 3.16). Uzun süre çalışmalara başlanmadığı için boş kalmaya devam eden arsa zamanla araçların park ettiği bir yer haline gelmiştir. ÉPASE 2011 yılında bu atıl alanda inşaat yeniden başlayıncaya kadar kullanımına devam edilecek geçici bir uygulama yapılması için bir yarışma çağrısında bulunmuştur. Uygulama için 30.000 euroluk bütçe ayrılan projede farklı kullanımlarla alanın görülebilirliğinin artırılması istenmiştir (Url-19).

Şekil 3.16: Place au Changement proje alanı önceki ve çalışma sonrası genel görünümü (Url-19).

Yarışmayı kazanan Collectif Etc. adlı ekip, meslek uzmanlarıyla birlikte kullanıcılarında dahil olduğu bir proje önerisi sunmuş ve organizasyon için iki ana süreç izlemiştir. Birinci adım projenin tasarlanması, ikinci adım ise halkın katılımının sürece dahil edilmesiyle ilgili çalışmalardır (Url-18).

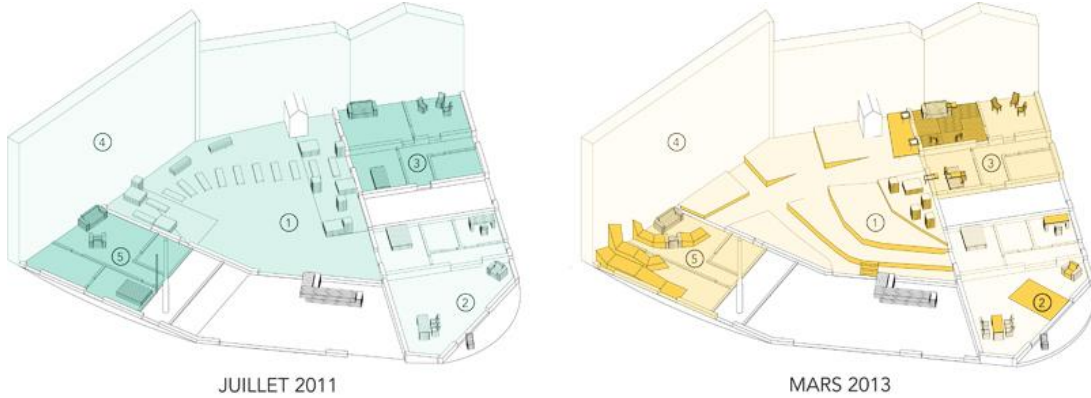
Projenin ana yaklaşımı, mahalledeki değişimi ve meydanın geçiciliğini ifade eden gelecekte alanda olması öngörülen yapının zemin ve yan bina duvarındaki yansıması ifade etmektedir. Kullanıcılar için projenin geliştirilmesi sürecinde alanın

dönüşümünde yararlanılacak marangozluk, bahçe/peyzaj ve grafik tasarım konularında çeşitli atölye çalışmaları düzenlenmiştir (Url-18; Url-19).

Şekil 3.17: Organizasyon kapsamında yapılan bahçe/peyzaj atölyesi ve proje alanında gerçekleşen bir etkinlik gecesi (Url-20).

Halkın katkılarıyla tamamlanan alanda, sosyal etkileşimin sağlanması için film gösterimleri, atölye çalışmaları, mahalle sakinleri için toplu akşam yemekleri gibi çeşitli etkinliklerle katılımın canlı tutulması sağlanmıştır (Şekil 3.17) (Url-18; Url-19).

Şekil 3.18: Place au Changement projesinin 2011 ve 2013 yılı konsept çalışmaları (Url-21).

2011 yılında kullanıma açılan ve iki sene sonra kolektif üyeleri ziyaret ettikleri alanda bakım eksikleri olmasına rağmen ve malzeme niteğinin hala kullanılabilecek durumda olduğu, fakat kamusal kullanımının kalmadığını görmüşlerdir. Proje için 2013 yılında Uluslar arası Tasarım Biennale’i kapsamında yeniden tasarım süreci başlatılmıştır (Şekil 3.18). İlk olarak alanın mahalle sakinlerine yapılan duyurularla, projenin görünürlüğünü kılmak ve yeniden bilinç oluşturulması amaçlanmıştır. İkinci adımda ise farklı disiplinlerden gelen tasarımcıların katkılarıyla yapılan atölye çalışmaları sonucunda eski tasarımın “ev” temasına sadık kalınarak yeni bir tasarım ortaya konmuştur (Şekil 3.19) (Url-21).

Şekil 3.19: Place au Changement projesi çalışmaları, 2013 (Url-21).

İki kere katılımcı süreçlerle tekrar ele alınan proje Mayıs 2016'daki durumu Şekil 3.20'de görülebileceği gibi bir kısmı yıkılmış durumdadır (Şekil 3.20). Collectif Etc.'nin sosyal medya hesabından bildirdiği kadarıyla bir süre daha kalması planlanan meydanın durumu belirsizliğini korumaktadır (Url-22).

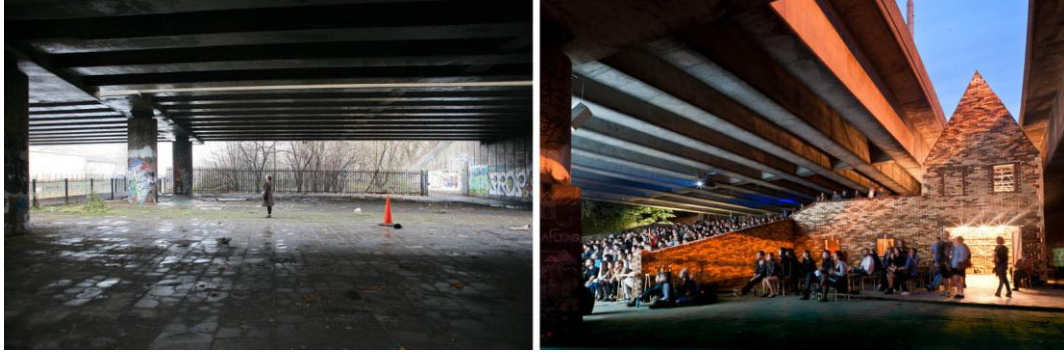

Şekil 3.20: Place au Changement projesi, 2016 (Url-22).

Folly for a Flyover (Londra, İngiltere); Folly for a Flyover projesi Londra'da kullanılmayan, atıl bir viyadük altının kamusal alana döndürülmesini ön gören, 2011 Create Sanat Ödülü'ne (The Create Art Award) layık görülmüş bir projedir (Şekil 3.21 ve Şekil 3.22). Projenin yapımı yaklaşık dört haftada ve 200 gönüllünün katılımıyla hayata geçirilmiştir (Url-23; Url-24).

Proje organizasyonu için yasal zorunlulukların yerine getirilmesi ayrı bir aşamadır. Daha önce hiç kullanılmamış bir alana elektrik/su ve gerekli izinlerin sağlanması, daha sonra yapılacak geçici kullanımlar için destekleyici bir altlık oluşturmuştur. Geçici etkinlik lisansı dışında ayrıca alan kullanımı için Hackney Belediye

Meclisi'nden, bot kullanımı için ise kısa süreli ticari kullanım lisansı Britanya Kanal İdaresi'nden sağlanmıştır (Url-25).

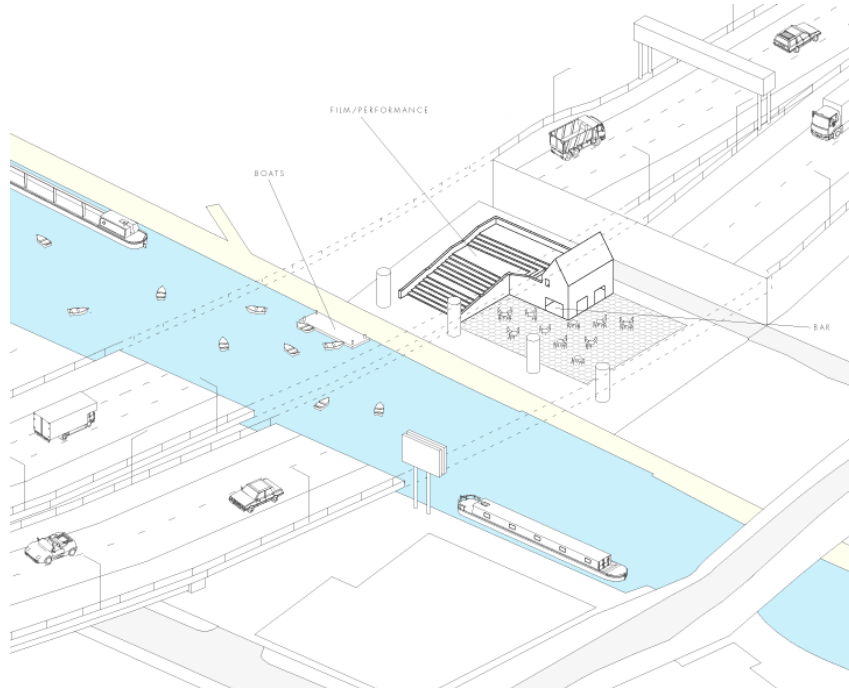
Şekil 3.21: Folly for a Flyover proje alanı önce ve uygulama sonrası durumu (Url-23).

Şekil 3.22: Folly for a Flyover proje alanı uygulama öncesi ve sonrası kanal karşısından görünümü (Url-23).

Proje konsepti hayali bir hikaye üzerinden kurgulanmıştır. Yapılacak olan inşaat için taşınmayı ret eden mülk sahibinin iki yol arasında sıkışıp kalan evini temsil eden yapı (Folly) geçmişin iziyle aynı zamanda alanın geleceğini temsil etmektedir (Şekil 3.23). Yapı kafe olarak işlev görmekte, çevresi ise etkinlik programı boyunca gerçekleştirilen performanslar ve film gösterimleri, atölye çalışmaları ve tekne gezileri ile deneyimlenmiştir (Şekil 3.24) (Url-23).

Proje ayrıca sürdürülebilir yönüyle dikkat çekmektedir. Bölgeden geri dönüşüm ve hibe yoluyla elde edilen malzemeler inşa sürecinde kullanılmış, Folly'nin yapımında kullanılan ahşap tuğlalar etkinlikler sonunda sökülerek oyun alanı ve ekim-dikim işlerinde tekrar kullanılmak üzere yerel bir eğitim kurumuna götürülmüştür. Ahşap tuğlaların diğer bir kısmı ve sinema koltukları yine Assemble tarafından yapılan aynı zamanda etkinlik alanı ve iş birliği esasına dayalı Şeker Ev (Sugar House) isimli atölyede değerlendirilmiş, yer döşemeleri ise bağışçı kuruluş içerisinde tekrar kullanılarak proje çok yönlü kılınmıştır (Url-24; Url-25).

Şekil 3.23: Folly for a Flyover konsept projesi (Url-26).

Yaklaşık dokuz hafta süren etkinlikler çerçevesinde 40.000 kişi alanı ziyaret etmiştir. Etkinliklerin bitiminde projenin elde ettiği başarı sonucunda Londra Kalkınma Ajansı (LLDC) mekanın kamusal alan olarak kullanılması için kalıcı yatırımlar yapmayı kabul etmiştir (Url-23).

Şekil 3.24: Folly for a Flyover kafe kullanımı ve etkinlikler kapsamında yapılan sinema gösterimi (Url-27).

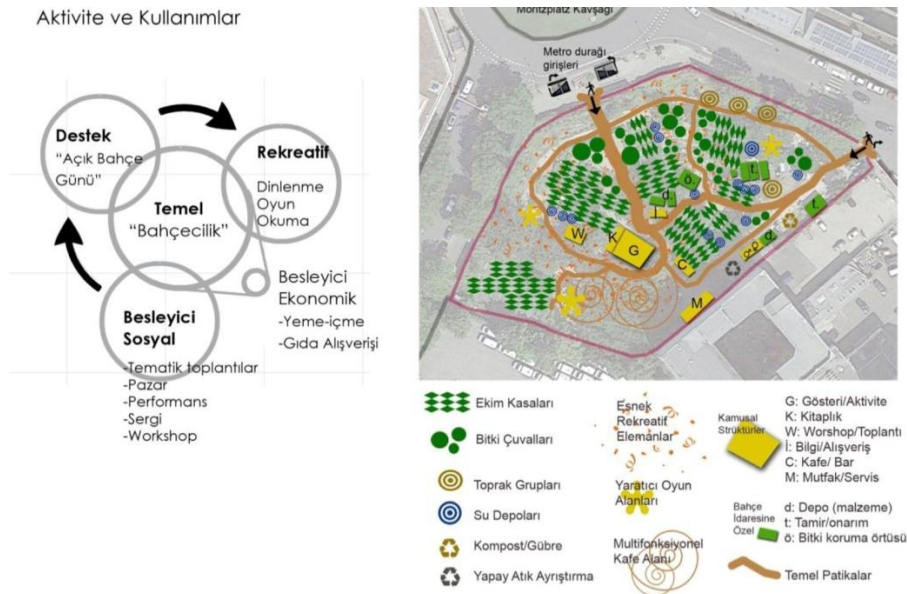
Prinzessinnengarten (Berlin, Almanya); Prensesler Bahçesi Berlin'in Kreuzberg semtinde uzun yıllardır atıl kalan bir alanın kent yönetimiyle yapılan kısa süreli sözleşme sonrası tarım ve eğitim faaliyetlerinin yapıldığı bir kent bahçesi projesidir. Proje arazisi II. Dünya Savaşı öncesi mağaza ve dükkanların yoğun olduğu, ekonomik hareketliliğe sahip bir bölgede yer almaktadır. Savaşla sırasında alanda bulunan alışveriş merkezi yıkılmış olup, 2009 yılında proje uygulanana kadar uzun yıllar boyunca arazisi atıl kalmıştır (Şekil 3.25) (Durmaz, 2013).

Şekil 3.25: Prenseler bahçesi proje öncesi ve sonrası atıl alanın durumu (Url-28).

Projenin fikir babaları Marco Clausen ve Robert Shaw'dur. Kent yönetimiyle yapılan kısa süreli anlaşma sonrasında projenin yönetimi amacıyla Nomadisch Grün isimli bir organizasyon kurulmuştur. Halk katılımı için yerel bir gazete ilanıyla bir çağrı yapılmış, alanın temizlenip projenin geliştirilmesi ilk günden başlayan katılımcı bir yapı ile gerçekleştirilmiştir. Kısa süreli sözleşme nedeniyle bahçenin temeli, hareket ettirilebilecek yapıdaki saksılara dikim yapılan örnek proje ile atılmıştır (Durmaz, 2013).

Şekil 3.26: Prenseler Bahçeleri proje kullanım alanları ve geçici kullanım tipleri (Durmaz, 2013).

Prenseler Bahçesi sadece tarım faaliyetlerinin yapıldığı geçici bir kullanım değil, aynı zaman da pek çok aktivite ve etkinliğin düzenlendiği çoklu kullanıma sahip bir alandır (Şekil 3.26). Alanda sunulan programlar tarım faaliyetleri dışında gün ve saate göre çeşitlilik göstermekle birlikte: oturma/dinleme imkanı sağlayan birimlerden, bahçeye ait lokanta da yeme-içme imkanına, giyim ve yeme-içme

etkinliklerinden, atölye çalışmaları ve sergilere kadar pek çok farklı kullanım şeklindedir (Şekil 3.27 ve Şekil 3.28) (Durmaz, 2013).

Şekil 3.27: Prensesler Bahçeleri dikim alanları.

Şekil 3.28: Prensesler Bahçeleri'nde hafta sonu giyim ve yeme-içme etkinlikleri.

Proje hayata geçirilmesinden üç yıl sonra kent yönetimi bölgenin değer kazanması ile yatırım yapma gerekçesi ile kent bahçesinin kullanımına sonlandırmak istemişlerdir. Projenin fikir babaları ve destekçileri organizasyonun yarattığı olumlu katkılar nedeniyle devamını talep etmişlerdir (Durmaz, 2013). Projenin geleceği konusunda kent yönetiminin tutumu hakkında kesin bir bilgi sahibi olamazsak da bahçe bugün hala faaliyetlerine devam etmekte ve canlılığını sürdürmektedir.

Estonoesunsolar (Zaragoza, İspanya); atıl kentsel alanların geçici kullanımlarla değerlendirilmesiyle ele alınacak son örnek İspanya'nın Zaragoza kentinde belediye teşviki ile başlatılan Estonoesunsolar, “This is not a vacant lot” (“bu bir atıl parsel değil”) projesidir. Bu projeyi farklı kılan özellik, diğer tekil alanlarda ele alınan projelerin aksine, kentteki farklı atıl parsellerin farklı geçici kullanımlarla aynı proje içerisinde ele alındığı geniş ölçekli bir çalışmadır.

Zaragoza kenti hızlı sosyal ve ekonomik değişimler ve çöküntü bölgeleri problemiyle karşı karşıya kalmış bir kenttir. Yerel halk kent dışındaki yeni konut alanlarına taşınırken, diğer taraftan göçmen nüfus çok tercih edilmeyen bölgelere doğru yaşam alanlarını kaydırmıştır. Sosyal anlamda yaşanan bu değişimle birlikte kentsel dokuda meydana gelen parçalanmalar, tarihi kent merkezinin belirli alanlarında ortaya çıkmış çok sayıda atıl alan varlığı ve İspanya'daki ekonomik krizle artan işsizlikle birlikte problemli bir tablo meydana getirmiştir. Bu gelişmelerle bakımsız ve köhne kent merkezinde yoğunlaşan göçmen nüfus, krizden daha çok etkilenen toplumsal grup olmuştur. Gelecekte ciddi sosyal problemlere neden olabilecek bu duruma çözüm getirebilmek için Zaragoza Kent Meclisi, Estonoesunsolar isimli bir proje geliştirmiştir (Url-29).

2010 yılında Zaragoza Belediyesi Konut Dairesi aynı zamanda projeye ismini veren ve projenin geliştirilmesi, yürütülmesi için Estonoesunsolar bürosunu kurmuştur. Grávalos & Di Monte Architects'in yürütücülüğünde hazırlanan projede, 2009 ve 2010 yıllarında iki yıl boyunca farklı alanlarda uygulamalar yapılmıştır. Proje ayrıca bölge insanı içi istihdam oluşturma amaçlı çalışmaları da içermektedir. Çok sayıdaki özel ya da kamu mülkiyetindeki atıl parselin temizlenmesi ve yapılacak geçici kullanım amaçlı tasarımların uygulanmasında, istihdam edilen kişilere bu kapsamda çalışma imkanı da sağlanmıştır (Url-29).

Şekil 3.29: Estonoesunsolar projesi kapsamında ilk uygulama, geçici kent bahçesi (Url-30).

İlk yıl 12 özel ve 2 kamu mülkiyetindeki toplam 14 alan, ikinci yıl ise toplam 15 adet kamu mülkiyetindeki atıl alan temizlenerek kent bahçesi, oyun alanı gibi geçici

kullanımlar getirilerek yeni kamusal alanlar yaratılmıştır. Bu alanların az bir bölümü yeni kentsel alanlarda uygulanmakla birlikte, çoğunlukla tarihi kentsel bölgede yer almaktadır. Uygulamaya gidilen ilk alanda bir kent bahçesi oluşturulmuştur (Şekil 3.29). Eğitim ve rekreasyonel amaçlı okullar ve eğitim merkezleri ile ilişkilendirilmiştir. Dört parçaya bölünen alan (aromatik bitkiler, sarmaşıklar, çiçekler ve çalılar) oturma birimleri ve bisiklet park alanı ile desteklenmiştir. Proje alanındaki atıl bir duvara proje ismi ve numarası boyanarak organizasyonun görünürlüğü sağlanmıştır (Url-29).

Şekil 3.30: Estonoesunsolar projesi kapsamında sınırlı erişime sahip ikinci uygulama alanı (Url-30).

Rekreasyonel ve eğitim amaçlı yapılan diğer bir kent bahçesinde sağlanan konteynerler kış bahçesi ve depolama alanı yaratılmıştır (Şekil 3.30). Bu alanın etrafı çevrilerek sadece arsa sahibi ve mahalle halkının kullanımına tahsis edilmiştir. Bir başka proje de genel strateji olarak daha çok boyalar kullanılarak zemin oyun alanları tasarlanmış, atıl duvarlar grafiti ile değerlendirilmiştir. Alzheimer hastaları ve çocuk oyun alanının birlikte tasarlandığı bir projede ise yeni kelimeler öğrenen çocuklar ve hastalar için pratik yapacakları çeşitli tabelalar yerleştirilmiştir. Oturma birimleri ve duvarlarda yer alan simgeler ise, alanın eski konut kullanımına referans vermektedir (Şekil 3.31) (Url-29).

Özel mülkiyetteki alanlar için mal sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Alınan izinler sonucunda alanların kullanım durumunun uygunluğuna göre geçici kullanım süreleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu noktada inşaat başlanacak alandaki

kullanım sökülerek başka bir alanda yeni bir geçici kullanım getirilmesi stratejisi izlenilmiştir. Sağlanan bu döngü ile geçici kullanımlarla daha geniş bir zaman dilimini kapsayan etki sağlanmıştır (Url-29).

Şekil 3.31: Estonoesunsolar projesi için Alzheimer hastaları ve çocuklar için tasarlanmış kent parkı (Url-29).

Alanların kullanımı halk katılımıyla belirlenmiş, bu katılım ise iki aşamada sağlanmıştır. İlk olarak halk ve ilgili kurumların katılımıyla ihtiyaç programının belirlenmesi ve süreçlerin planlanması için çeşitli toplantılar düzenlenmiştir. Estonoesunsolar Bürosu yürütücülüğünde proje alanı içindeki mahalle derneklerinden, devlet okullarına uzanan pek çok kuruluş toplantılara davet edilmiş, ayrıca şehir planlama komisyonu projelerin yönetmeliklere uygunluğunun denetlemesinde sürece dahil edilmiştir. Halkın katılımındaki ikinci aşama, projelerin tasarlanması süreçlerine kullanıcıların dahil edilmesidir. Örneğin Estonoesunsolar Bürosu mimarının yürütücülüğünde eğitim ayrıca ailelerle bölge halkının iletişim kurması ve halkın kamusal alanla olan etkileşiminin güçlenmesi amaçlarıyla proje yakınında bulunan bir okulda çocuklar için atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Çocukların tasarım süreçlerine dahil edilmesiyle ortaya çıkan çalışmalar sonucunda kazanan proje teknik büro tarafından geliştirilerek uygulamasına geçilecek proje elde edilmiştir (Url-29).

2009 yılında başlatılan projedeki ilk organizasyon ile bir yaya güzergahını takip eden atıl alanlar ele alınmış, 2010 yılında projenin tanınırlığının artması ile kentteki diğer bölge komisyonlarından gelen talepler değerlendirilerek proje daha geniş bir alana yayılmıştır (Şekil 3.32). Tasarımı ve uygulama süreçleri ortalama dört hafta süren projelerin bazıları başarılı olurken bazı projeler kullanıcı azlığı ya da alandaki bakımsızlık nedeniyle kötü duruma gelmiştir. Yürütücü büro başarıya ulaşan program ya da kullanımlardan deneyimler elde edilerek, bu deneyimi yeni ya da

başarısız olan diğer alanlara aktarmıştır. Başarısız olan geçici kullanımlar deneysel bir yaklaşım izlenerek başka bir kullanım getirilerek değiştirilmiştir (Url-29).

Şekil 3.32: Estonoesunsolar projesi kapsamında geçici kullanımlarla değerlendirilen farklı noktalardaki alanlar (Url-31).

Estonoesunsolar projesi genel olarak büyük bir başarı kazanmıştır. Yerel ve ulusal yayın organları projeyle ilgili yayınlar yapmış, belediyenin ekonomik desteği ve halkın ilgisi artmış, bunu izleyen zamanda yeni organizasyonlar yapılması yönünde halkın büyük talebi ile karşılaşmıştır (Url-29).

İncelenen örnek projelerle ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında (Çizelge 3.3), atıl alanların geçici kullanımı konusunda aşağıdaki çıkarımlar yapılmıştır:

- Geçici kullanım getirilmek istenen kentsel atıl alanın her zaman kamu mülkiyetinde olması gerekmez. Özel mülkiyetteki alanlar yerel yönetim işbirliği ile belirli süre kiralanarak kullanım getirilebilmektedir.
- Projeler, bireysel, kamusal ya da özel inisiyatif girişimi ile başlatılabilir. Yerel yönetim, mülk sahibi, halk arasındaki iletişimin sağlanması ve uygulama süreçlerinde organizasyonların önemlidir. Organizasyon destekli yürütülen projelerde halk katılımı konusunun daha çok ön plana çıktığı görülmektedir.
- Özellikle mahalle ölçeğindeki halk katılımının sağlanmasıyla, kullanıcılara süreçlere dahil olarak kendi yaşam çevreleri için söz sahibi olma ve şekillendirme fırsatı sunulmaktadır.
- Geçici kullanımlar yarattığı öngörünüm ve başarılı izlenimle alanda yeni çalışmalar yapılması için yerel yönetimleri teşvik edici bir etki yaratabilmektedir.
- Projeler geri dönüşümlü malzeme kullanımı için uygun bir ortam sunmakta, hareketli, yeniden kullanılabilir kent mobilyaları, kullanımın bitmesi durumunda yeni mekanlarda yeni deneyimler elde edilmesi için potansiyeller yaratmaktadır.

Çizelge 3.3: İncelenen örnek proje künyeleri (Fernandez Per ve diğ., 2012; Durmaz, 2013; Url-15;Url-16; Url-17; Url-19; Url-21; Url-25; Url-29; Url-32’den yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

	Lent Space	A'beckett urban square	Place au Changement	Folly for a Flyover	Prinzessinnengarten	Estonoesunsolar
lokasyon	Newyork, Amerika	Melbourne, Avustralya	Saint-Étienne, Fransa	Londra, İngiltere	Berlin, Almanya	Zaragoza, İspanya
başlangıç yılı	2009	2014	2011 ve 2013	2011	2009	2009 ve 2010
alanı büyüklüğü	2024 m ²	2800 m ²	700 m ²	200 m ² + bot turları için kanal kullanımı	6.000 m ²	9.800 m ²
maaliyet	435,98 Euro	709,773 Dolar	300,000 Euro (2011 yılı)	bilinmiyor	bilinmiyor	2.2 Milyon Euro*
atıl alan tipolojisi	boş alanlar (void spaces)	arada kalan alan (space between)	arada kalan alan (space between)	yapı altı alanlar (spaces below)	boş alanlar (void spaces)	arada kalan alan (space between)
geçici kullanım tipolojisi	kent bahçesi, heykel park, kültürel etkinlikler	spor/ oyun/ rekreasyon	meydan, kent bahçesi, kültürel etkinlik	sanat, kültürel etkinlik	kent bahçesi/ kentsel tarım/eğitim	kent bahçesi/ kentsel tarım/oyun/eğitim
sürece halkın katılımı	yok	yok	var	var	var	var
ekip/organizasyon	Interboro partners, Manhattan Kent Konseyi	Peter Elliott Mim., Taylor Cullity Lethlean Peyzaj Mim. RMIT Üniversitesi	Collectic Etc. Saint-Étienne Kalkınma Ajansı	Assemble Barbican Sanat Merkezi	Nomadisch Grün kent yönetimi	Grávalos & Di Monte Architects Zaragoza Belediyesi Konut Dairesi

*ilk yıl 1 milyon, ikinci yıl 1.2 milyon euro (istihdam bedeli dahil)

3.2.2 Geçici kullanımın aktörleri

Geçici kullanımlar ister kendiliğinden (gayri resmi), ister resmi süreçler sonunda meydana gelsin, kullanımın hayata geçirilmesinde çeşitli aktörler devreye girmektedir. Bir önceki bölümde incelenen resmi kullanım yoluyla gerçekleştirilmiş proje örneklerinde de değerlendirildiği gibi bu paydaşlar farklı konularda ve aşamalarda kullanıma katılabilmektedirler. Bu bölümde sürece dahil olan aktörler daha detaylı ele alınarak geçici kullanımların daha iyi anlaşılması ve alan çalışması için resmi aşamalar adına fikir sahibi olmak amaçlanmıştır.

Gayri resmi veya resmi süreçlerle yapılan kullanımlarda ortak ve temel olan aktör şüphesiz ki potansiyel kullanıcıların varlığıdır (Blumner, 2006). Resmi yollarla gelişen kullanımlarda ise farklı olarak organizasyon süreçlerine arazi sahibi, yerel yönetime bağlı kurumlar ya da kar amacı olmayan kuruluşlar da dahil olabilmektedir.

Kullanıcılar; geçici kullanımların çeşitliliği ve meydana gelme süreçlerinin karmaşık yapısı (Url-9), kullanıcıların çeşitliliği konusunda da kendini göstermektedir. Blumner (2006) kullanıcıları “geçici kullanım için bir proje geliştirilmesini isteyen bireyler ya da topluluklar” (s. 6) olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama sanatçılardan, toplum kuruluşlarına, gönüllü organizasyonlardan, yerel halka kadar geniş bir potansiyel kullanıcı yelpazesini içermektedir. Yerel halk/mahalle sakinleri burada proje süreçlerine dahil olarak organizasyonu destekleyici ya da tam tersi engelleyici bir role sahip olabilmektedirler (Blumner, 2006).

Oswalt ve diğ. (2013) sosyal ilişkiler bağlamında ele aldığı geçici kullanıcıları üç grupta incelemektedir. İlk grupta kültürel, sosyal ya da ekonomik bağlamdaki fikrin hayata geçirilmesinde geçici kullanımı sinama ortamı olarak kullanan kişiler ve girişimciler yer almaktadır. İkinci grup, sağladığı farklı deneyimler ile daha çok alışlagelmişin dışında bir ortam sunan geçici kullanımı kişisel zevkleri için kullanan kişiler oluşturmaktadır. Daha küçük bir topluluktan oluşan son grupta ise (karavan, tekne-ev sahipleri ve evsizler gibi) farklı yaşam ortamı arayışındaki kişiler yer almaktadır.

Geçici kullanıcılar mekana sosyal ve kültürel zenginlik katmaktadırlar. Değişen ortam şartlarına kolay adapte olabilmekte, sosyal ve kültürel açılardan katkılar sunmakta, ayrıca ortam için canlılık ve hareketlilik kaynağı olmaktadır (Oswalt ve diğ., 2013; Url-9).

Mülk Sahipleri; geçici kullanımın için devreye giren diğer önemli aktör arazi/yapının sahibidir. Burada kullanımın gerçekleştirilmesi istenen yer özel ya da kamu mülkiyetinde bir alan olabilir. Kullanımın yasal bir dayanağı olması için mal sahibinin öncelikle mülkünün kullanımı için bu konuda istek ve rızasının olması gerekmektedir. Kısa süreli kullanım için anlaşmaya varılması, ya da varsa yere özgü çeşitli izinlerin kurumlardan sağlanması aşamalarında mülk sahibi sürece dahil olmaktadır (Blumner, 2006).

Geçici kullanım sürecinde önemli bir yere sahip olan mülk sahibi, atıl durumdaki arazi ya da yapının kullanımı ile bir takım avantajlar elde edebilmektedir. Kullanım, kiralama ile başlatılmış ise öncelikle ekonomik bir kazanç sağlamaktadır. Fakat bunun ötesinde kullanım bir takım başka katkılar da sunabilmektedir. Öncelikle alanın yönetim ve bakımının yapılması mülkte zamanla yaşanabilecek bozulmaların önüne geçme ve belli ölçüde alanın sahiplenilmesiyle vandalizme karşı caydırıcı bir etki yaratabilme bu avantajlardan bazılarıdır. Geçici kullanım, türüne bağlı olarak alan için olumlu bir izlenim ve yeni bir kimlik yaratma ya da yaratacağı etki ile alan ve çevresi için farkındalık oluşturma gibi bir takım başka faydalar da sağlayabilmektedir. (Oswalt ve diğ., 2009). Oswalt ve diğ. (2009) ayrıca geçici kullanımların sağladığı katkılar nedeniyle her geçen gün daha fazla mülk sahibinin konuya olumlu bakış açısı kazandığını ve arazisinde geçici kullanımları kabul ettiğini belirtmektedir.

Yerel Yönetimler; geçici kullanımın yasal bir zemine oturmasında yerel yönetimler devreye girmektedir. Yerel yönetimler kullanım için yer sağlama ya da gerekli izinlerin verilmesi aşamalarında planlama bölümleriyle, veya alanın durumuna göre yapı ya da çevreyle ilgili bölümlerinin de katılımıyla sürece dahil olmaktadır (Blumner, 2006).

Pek çok kentte ekonomik sıkıntılarla politikalarından ileri gelen yatırım bütçelerinin kısılması sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu durum karşısında yerel yönetimler mahallelerdeki sosyal dengenin sağlanması, atıl alanların canlandırılması ve yeni kamusal alanlar yaratmaya çalışmalarını sivil toplumla işbirliği yaparak daha az bütçe ile çözüme ulaştırmak istemektedirler. Geçici kullanımların bu istekler için çözüm olabilme potansiyeli ile kavram geçmişte bilinen planlama süreçlerinin bir parçası olmasa da son yıllarda yönetimler tarafından kabul görmeye başlamıştır. Geçici kullanımın kentsel gelişmedeki katkılarının fark edilmesi, konunun

yönetimler tarafından sahiplenerek yasal zeminin oluşmaya başlaması ve daha profesyonel bir bakış açısı kazanmasını sağlamıştır (Oswalt ve diğ., 2009).

Yerel yönetimler nezdinde gördüğü kabulle bazı kentlerde mahalle ölçeğinde geçici kullanımlarla ilgili çalışmaların yapılması için özel idari büroları kurulmakta ve kent yönetimleri tarafından planlama süreçlerine dahil edilmektedir. Geçici kullanımın organizasyon, planlama, pazarlanma, ekonomik kaynak sağlama ve çeşitli izinlerin alınması konularında çalışan bu bürolar; yerel yönetim ve mülk sahipleri adına çalışarak arazi ve uygun kullanımların getirilmesi, eşgüdüm ya da gerekli kullanım anlaşmalarının yapılmasında görev almakta, mülk sahiplerine arazi/yapılarının geçici kullanım için uygunluğu, kullanıcıların seçimi ve yasal süreçlerin tamamlanması için rehberlik yapmaktadırlar (Oswalt ve diğ., 2009).

Organizasyonlar; geçici kullanımların hayata geçmesine önayak olan önemli paydaşlardan biri de organizasyonlardır. Organizasyonlar geçici kullanım sürecinde farklı aktörleri bir araya getiren ve üretim ortamı içinde onların iletişimi sağlayan bir yapıdır. Farklı toplumsal gruplar, aktivistler, yerel yönetimler ve mal sahipleri arasında köprü görevi görerek sürece katkı sağlamaktadırlar (Url-9). Bu noktada etkili olmalarında öne çıkan faktör aslında farklı çevrelerden gelen paydaşların dilinden konuşabilmeleri, aralarında ortak bir iletişim ortamı yaratarak sürece entegre edebilmeleridir (Oswalt ve diğ., 2009).

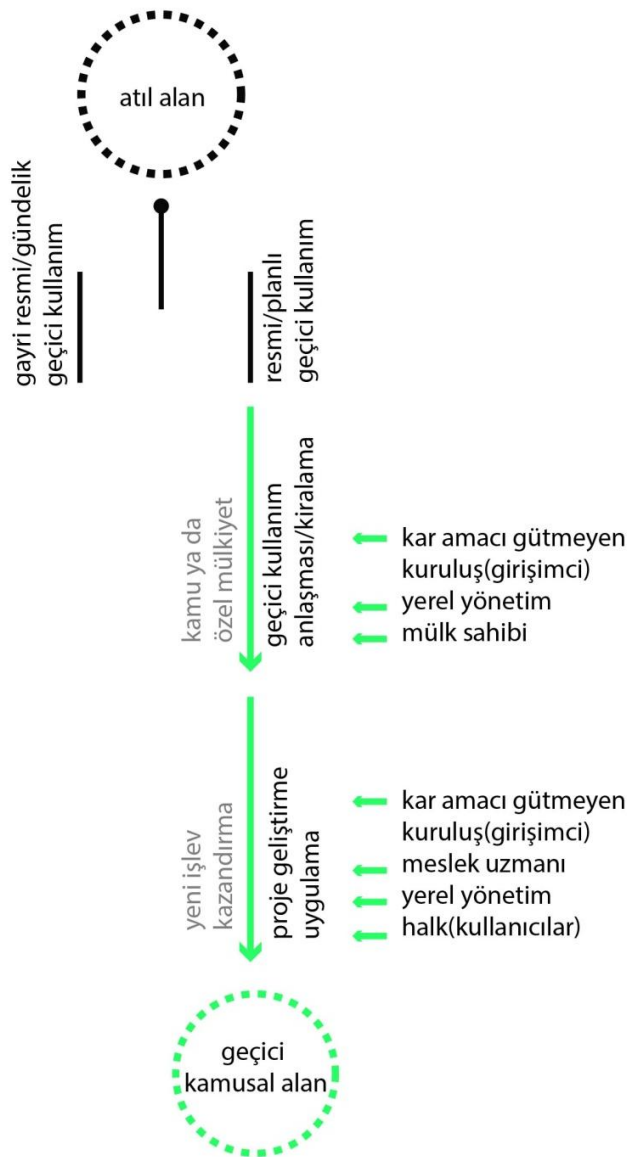
Geçici kullanımın hayata geçirilmesinde kullanımın sürdürülmesinden çok atıl alanlara erişimi kolaylaştırarak, etkinliğin başlamasına ön ayak olma misyonları vardır (Url-9). Bu noktada mülk sahipleri ile kira sözleşmeleri, resmi izinlerin alınması, siyasi ve yönetim desteği sağlanması gibi temel bazı konularda destek sağlayarak, çalışmalara başlanması için bir altlık oluşturmaktadırlar (Oswalt ve diğ., 2009).

Organizasyonlar çeşitli rollerde süreçlere dahil olabildiği gibi farklı yapılar içinde yer alarak süreçlere katılabilmektedirler. Genelde gönüllü esasına dayanan gruplar kurumlardan bağımsız, idealist kişilerden oluşmaktadır (Url-9).

Kamu temelli olabildikleri gibi genç plancılar ya da mimarların bir araya gelerek oluşturduğu özel kesimden kuruluşlarda olabilmektedirler. Bu tür oluşumlar alanların ve ona uygun kullanıcıları bulmakta, süreçlerin başarılı olması durumunda ise sembolik miktarlarda komisyon almaktadırlar (Blumner, 2006). Ayrıca organizasyonlar

Çalışmaların yapılması ve iletişimin sağlanması konusunda itici güç olarak katkı sağladığı gibi, bizzat geçici kullanıcı rolü de üstlenerek de sürece katılabilmektedirler (Url-9).

Kullanımın aktörleri ve bir önceki bölümde incelenen örnek çalışmalardan hareketle atıl alanın değeriendirilerek, geçici kullanım getirme ve paydaşların sürece dahil olması Şekil 3.33'te genel hatlarıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Her alanın değeriendirilmesi ve kullanım getirilmesiyle ilgili tek bir formül bulunmamaktadır. Bu sebeple şema kesin bir süreci tariflememekle birlikte konuya dair genel bir fikir vermektedir.

Şekil 3.33: Atıl alanlarının değeriendirilmesinde geçici kullanım paydaşlarının sürece katılımı.

4. ÇALIŞMA ALANI YELDEĞİRMENİ SEMTİ

Atıl kent mekanlarının ortaya çıkış sebepleri değerlendirildiğinde küresel, politik, ekonomik, teknolojik pek çok dinamiğin etkili olduğu görülmektedir. Dünya kentlerinde olduğu gibi bu süreçlerin etkilerinin görüldüğü bir metropol olan İstanbul’da, dönüşüme açık yapısıyla kent mekanlarında atılma süreçleri yaşanmakta ve atıl kent mekanları barındırmaktadır. Bu sebeple atıl alanların bizdeki durum ve oluşumunun gözlenebilmesi ve mekana özgü bir öneri geliştirmek amacıyla İstanbul’dan bir alan çalışması seçilmiştir.

İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bulunan Yeldeğirmeni semti, 1950 ve özellikle 1980 sonrası dönemde kentleşmenin etkilerinin yoğun görüldüğü, kent mekanlarının bu süreçlerle önemli oranda değişime uğradığı bir yerleşimdir (Arısoy, 2014). Kent mekanlarındaki yaşanan atılmanın gözlenebildiği, atıl alan varlığı ve potansiyeli ile “kentsel atıl alan” kavramının değerlendirilebileceği bir yerleşim olması nedeniyle bu semt bazında bir alan çalışması yürütülmüştür.

Yapı adası bazında ele alınan çalışma alanında kentsel açık alandaki atılığın sebepleri belirlenerek, tipoloji ve atıl alan haritası oluşturulmuş ve atıl alan örüntüsü ortaya çıkarılmıştır. Bu noktadan hareketle atıl alan ve geçici kullanım tipolojileri çalışma alanında karşılaştırılarak kamusal alan yaratma ve canlandırma adına yere özgü bir öneri getirilmiştir.

Bu ana başlık içerisinde, alan çalışmasının eklemlendirildiği “Yeldeğirmeni/Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi” dair bilginin önemli görülmesi nedeniyle, verilerin aktarımı açısından çalışma içerisinde detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu proje dışında ayrıca, kamu özel girişimiyle kurulan Tasarım Atölyesi Kadıköy’ün yürüttükleri projelerle yerel yönetim-halk arasında katılımcı yapıyı destekleyerek köprü görevi gören yapısı ve atıl alanlara dair projelerinin önemli görülmesi nedeniyle çalışma dahilinde ayrıca bahsedilmiştir.

4.1 Çalışma Alanının Konumu

Çalışma alanı olan Yeldeğirmeni Semt, Kadıköy ilçesi (Şekil 4.1), Rasimpaşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Rasimpaşa Koşuyolu, Acıbadem, Hasanpaşa ve Osmanağa Mahallelerinin ortasında oldukça merkezi ve önemli bir konumdadır.

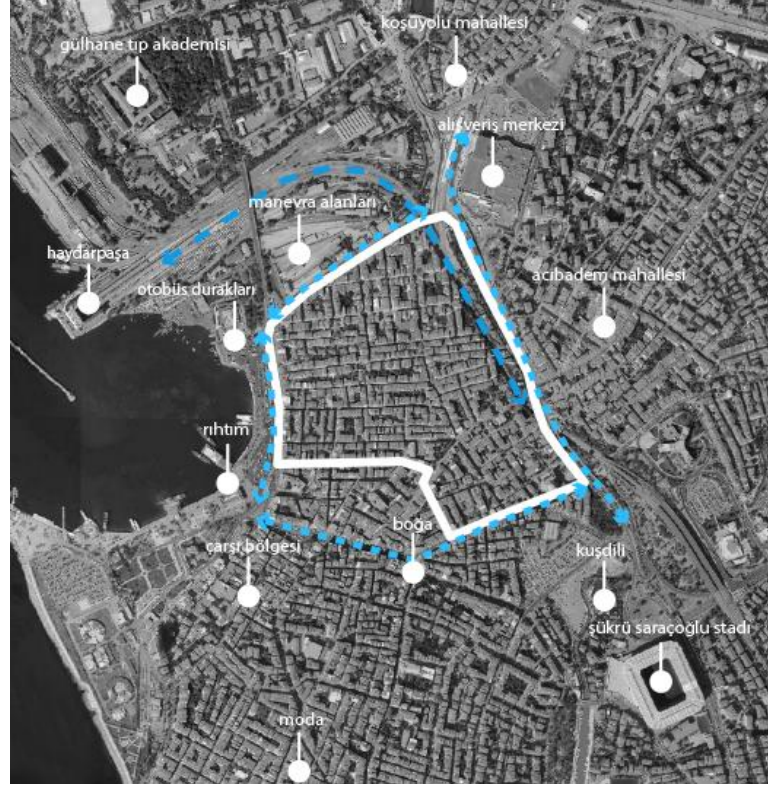
İlçenin eski ve karakteristik yapıya sahip yerleşimlerinden biri olan semt, çevresindeki transit ulaşım bağlantılarıyla hareketliliğin yoğun olduğu bir bölgedir. D-100 karayolu kentle bağlantıyı sağlayan ana ulaşım aksı olmakla birlikte, Marmaray Projesi ve metronun gelmesiyle bölgenin ulaşım misyonu artmıştır. Bu transit ulaşım odağının dışında Haydarpaşa ve bağlantılarının etkisi ile özellikle ana cadde sonrasında yoğunlaşan ticari doku, semtin çevresinde göze çarpan niteliklerdir.

Şekil 4.1: Kadıköy İlçesi sınırları ve çalışma alanı konumu (Url-33 baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

Yeldeğirmeni Haydarpaşa koyu ve otobüs duraklarının hemen doğusunda tepe üzerinde yer almaktadır. Yerleşimin sınırları ulaşım hatları ve kıyı çizgisi etkili olmakta ve bunun çevresinde şekillenmektedir. Kıyının şekillendirdiği batı çizgisi, Haydarpaşa'nın etkili olduğu kuzey hattı, doğuda yer alan Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı ve güneyde Söğütlüçeşme Caddesi yerleşimi kuşatmaktadır. Çalışma alanı tam sınırları Şekil 4.2'de görülebileceği gibi güneyde Reşir Efendi ve Bayram Yeri Sokağı, kuzeyde İnkişaf Caddesi, doğuda Söğütlüçeşme Caddesi ve batıda Rıhtım ve Orgeneral Şahap Gürler Caddeleri arasındadır.

Şekil 4.2: Çalışma alanı sınırları ve yakın çevresi (Url-33 baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

4.2 Yeldeğirmeni'nin Tarihçesi

Kadıköy geçmişi ile İstanbul'dan daha eskilere dayanan bir yerleşimdir. Kentle bütünleşmesi ve kentsel gelişmenin ancak 19.yüzyılda sürekli hale geldiği ilçede, ilk yerleşimlerin tarihi merkezi Rasimpaşa, Osmanağa ve Caferağa mahallerinin olduğu Haydarpaşa'dan Moda Burnuna kadar olan bölge oluşturmaktadır (Akbulut, 1994b).

Yeldeğirmeni'ndeki ilk yerleşmeye dair bilgiler ise MÖ. 1 dönemine aittir., bugün Haydarpaşa ve tesislerinin bulunduğu yerde günümüzde tamamen dolmuş olan bölgede Khalkedon şehrinin limanlarından biri olan Himeros Limanı ve çevresindeki yerleşim bulunmaktaydı (Arısoy, 2014). Semt ise, 19. yüzyıla kadar bahçeli köşklardan oluşan bir kırsal niteliğinde olup, Şekil 4.3'deki zaman çizelgesinden de görülebileceği gibi, mahalle dokusunun oluşmaya başlaması yüzyıl başlarında köşkler arası sokak deseninin belirmesiyle başlamıştır (Onur, 2011).

Yerleşimin gelişiminde etkili olan bu faktörler dışında ayrıca diğer önemli bir konu, Kadıköy tarihinde pek çok örneğine rastlanabilecek 1850'lerde yaşanan büyük yangındır. Alanın büyük bölümünde etkili olan bu yangında, İstanbul'da o dönem yangın sonrası uygulanan ızgara plan uygulaması, bugünde algılanabilen ve

gelişiminde etkili olan planın temelini oluşturmaktadır (Akbulut, 1994b). Bu uygulamanın yerleşimde hayata geçirildiği alanlardan biri de Yeldeğirmeni'dir (Url-34). Bunun devamında 1885'te Kuzguncuk yangını, ve onu takip eden süreçte ise demografik yapıda değişimler olmuş, Müslüman ve Rum ağırlıklı olan nüfus, Musevi topluluğun gelmesi ile değişen yapısı yerleşim açısından önemli diğer bir gelişme olmuştur (Arısoy,2014; Barkul, 1994).

YELDEĞİRMENİ GELİŞİM SÜRECİ

1600-1700	-Yerleşimde ilk yerleşim izlerinin görülmesi
1774-1789	-Yerleşime Yeldeğirmenlerinin yapımı
1800ler	-Yerleşimde ilk düzenli sokak dokusunun başlangıcı -Izgara kent planı uygulaması
1885	-Kuzguncuk yangını ve sonrasında yerleşime gelen Yahudi nüfusu ve yerleşimde ilk apartman örneklerinin görülmesi
1903	-Yeldeğirmenlerinin yeni yerleşim düzeni için yıkılması
1908	-Haydarpaşa Garının inşaatı
1910	-Haydarpaşa Garı'nın inşaatı için gelen mühendis çocukları için okulların inşaa edilmesi
1922-1937	-Haritalarda günümüz yerleşim izlerinin belirlenmesi (Pervititch ve Osmanlı Haritaları)
1950	-Kırdan kente göçün ilk dalgası ile yerleşimdeki kullanıcı başlangıcı değişikliği
1955	-Çeşitli toplumsal olaylar nedeni ile yerleşimdeki gayri müslüm nüfusun yerleşimden taşınması
1960lar	-Artan nüfus ile kullanım alanını arttırmak amacı ile yapı adalarının içleri doldurulmuştur
2010	-Sivil toplum örgütleri,kamu ve yerel yönetim eliyle "Kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma" çalışmalarının başlangıcı
2012	-Marmaray'ın açılışı
2013	-Kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma çalışmalarının fiziksel kısmının tamamlanması
2014	-Eski sinemanın TAK (Tasarım Atölyesi Kadıköy) ofisine dönüştürülmesi -Fransız Kız Lisesi Kilisesinin Kültür Merkezine dönüştürülerek kullanıma açılması

Şekil 4.3: Yeldeğirmeni kentsel gelişim süreci (Çiçek, 2014).

Yerleşimin ismi, şehrin ve sarayın ihtiyaçları karşılaması için I. Abdülhamit zamanı inşa edilen yeldeğirmenlerinden gelmektedir ve 1900'lerin başında semte ismini veren yeldeğirmenlerinin izleri son yıkımlarla tamamen kaybolmuştur. Bu dönemde 19. yüzyılın sonların bakıldığında ise Yeldeğirmeni'nin mahalle yapısının ortaya çıktığı görülmektedir. Osmanlı zamanında çayır olan Haydarpaşa ile birlikte Yeldeğirmeni, Talimhane olarak adlandırılan güney kısmı ile birlikte atışların

yapıldığı, saray ve ordu atlarının beslendiği askeri bir eğitim alanı ve mesire yeridir (Akbulut, 1994a; Akbulut, 1994b; Barkul, 1994).

En önemli değişimlerden biri ilçenin kentle daha güçlü iletişimini sağlayan, 1850’lerden sonra başlayan düzenli vapur seferleri ile sürekli oturulan bir yerleşim haline gelmesi ve 1873 İstanbul-İzmit demiryolunun faaliyete başlamasıdır. Bu gelişme ile mesire ve askeri eğitim yeri olan Haydarpaşa çayırı eski fiziki niteliğini yitirerek, çayır küçülmüştür (Akbulut, 1994a; Akbulut, 1994b).

Yerleşim yapısının gelişmesine ivme kazandıran diğer önemli gelişme ise 19. yüzyıl sonlarında apartmanların yapılmaya başlamasıdır. Yeldeğirmeni bu anlamda kentteki ilk “apartman semtlerinden” biridir ve inşa edilen bu yapıların bir kısmı halen kullanılmaktadır (Arısoy, 2014).

Mahalle dokusu Haydarpaşa Garı’nın inşası için gelen yabancıların bölgeye yerleşmesi ile gelişmeye devam etmiştir. Yerleşimdeki önemli ve dikkat çeken İtalyan Apartmanı, Osman Gazi İlkokulu, Mustafa Kemal Lisesi gibi pek çok nitelikli yapı bu dönemde kazandırılmıştır (Arısoy, 2014). 1900’lü yılların başında faaliyete geçen demiryolunun gelişiyile ise bahçe ve bostan olan alanlar bu hat çevresinde yavaş yavaş iskan edilmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin sonunda Yeldeğirmeni çayırın güneyindeki bugünkü sınırlarına ulaşmıştır. (Akbulut, 1994a; Akbulut, 1994b).

Kurtuluş Savaş sonrası döneme bakıldığında azınlıkların ayrılması ile nüfus yapısı tekrar değişime uğramıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Türk ve Yahudi nüfusun yanında az sayıda Ermeni ve Rum nüfusu da bulunmaktadır (Arısoy, 2014; Barkul, 1994). Bunu takip eden 1930’larda Kadıköy’ün ilçe olmuştur. Yeldeğirmeni kuzeyine komşu bulunan Haydarpaşa Çayırı ise eski niteliğini yitirerek demiryolu tesisleri ve yerleşim arasında sıkışıp kalmıştır (Akbulut, 1994b).

Ulaşım altyapılarına yapılan yatırımların devamında özellikle 1960’lardan sonra göç , nüfus artışı ve bunu takiben büyüme gösteren ilçe, kısa süre içinde kentin yoğun nüfusa sahip yerleşimlerinden biri olmuştur (Çiçek, 2014). Yeldeğirmeni’nde ise bu dönemde köklü değişimlerimler yaşanmıştır. 1950’lere kadar az yoğunluklu ve müstakil olan yerleşim dokusu 60’lardan sonra hızla değişme uğraşmış, 1965’te çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu ise başlayan apartmanlaşma sürecine ivme kazandırarak yerleşimin dokusunun değişiminde etkili olmuştur (Akbulut, 1994b). Yeldeğirmeni’nde ise yeni yapılar yapılmasına rağmen, geçmişten gelen apartman dokusu olması nedeniyle sokak yapısının korunmasını sağlamıştır.

Günümüzde de korunan bu yapı; denize yönelen sokaklar, ızgara sistemden gelen sokak yapısının kesiştiği noktalarda oluşmuş meydancıklar ve bitişik nizam yerleşimdeki yapı adalarında oluşmuş avlular şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Arısoy, 2014).

Kentin hızla büyümesi ile gecekondü alanları oluşurken, “Menderes İmar Operasyonları” olarak anılan yol açma ve genişletme adına yapılan çalışmalar da şehreyi hızlıca değiştirmeye başlamıştır. 1953’te limana yapılan ilave tesisler (Şekil 4.4) ve 1958’de biten D-100 karayolu inşaatı, 1973’te Boğaziçi Köprüsü ve çevre yolu bağlantıları ilçe ve çevresini cazip bir konut bölgesi haline getirmesi, ilçe ve çevresinin önü alınamaz değişimini ve yık yap sürecini körükleyen önemli gelişmeler olmuştur (Akbulut, 1994b).

Şekil 4.4: E-5 ve Hardarpaşa ek liman çalışmaları sırasında Kadıköy, 1955 (Akbulut, 1994b).

1980’ler büyük ve gösterişli yatırımların başladığı yıllardır. Bu dönemde Haydarpaşa koyu doldurulmuş ve meydan genişletilmiştir. 1985’te kabul edilen 3194 sayılı İmar Kanunu ise yerleşimdeki baskıyı attıran bir gelişme olmuştur. Bu kanunla, bir parselde birden fazla yapı yapılmasının mümkün kılınması, az sayıda kalan köşk bahçelerinde apartmanlar yapılarak kaybedilmesine sebep olmuştur (Akbulut, 1994b).

Yeldeğirmenin’de ise hızlı kentleşmeyle son kalan kent boşlukları da apartmanlar ile hızla dolmaya devam etmiştir. 1980’lerde semtte kentleşmenin ağır izleri yaşanırken bir yandan da artık ilgi gösterilmeyen ve “Kadıköy’ün arka mahallesi” olarak görülen bir yer haline gelmiştir. Yüksek katlı yapıların içinde hapsolan ilişkiler, sosyal yapıyı

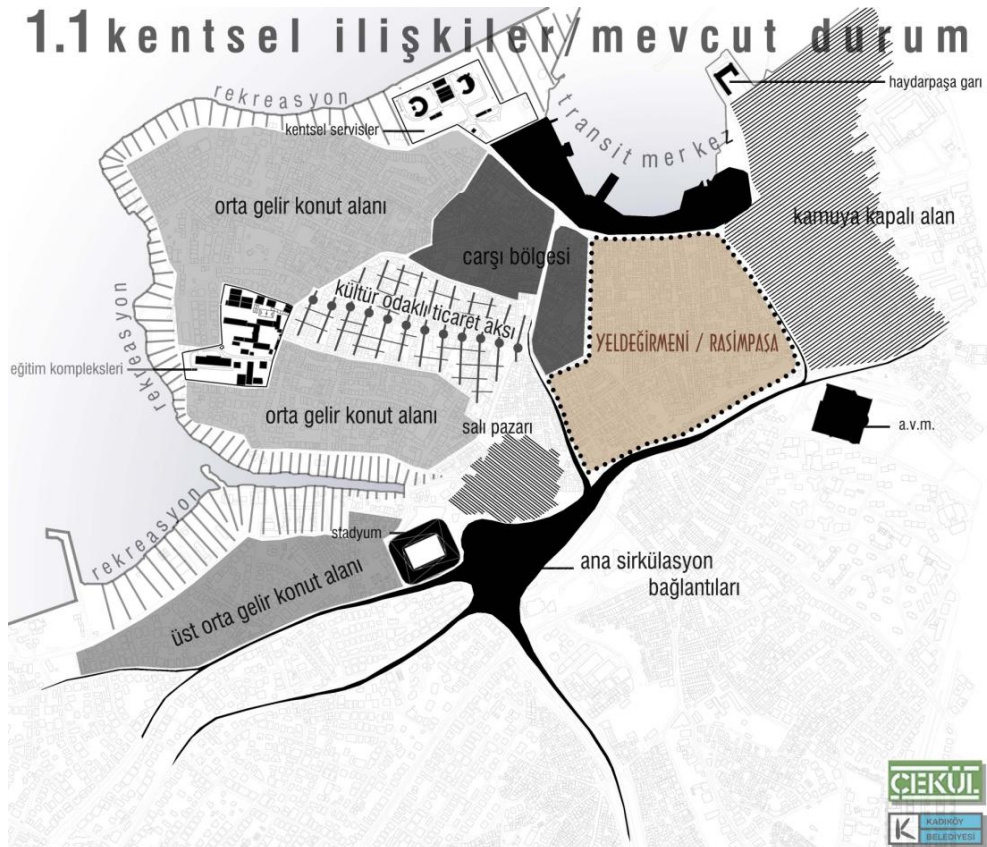

olumsuz anlamda etkilemiştir. Yerleşimin açık alanları bir yandan apartmanlarla dolarken diğer yandan da araçlar tarafından işgal edilen “Kadıköy’ün açık hava otoparkı” niteliğinde varlığı algılanmayan bir yer haline gelmiştir (Arısoy, 2014).

4.3 Yeldeğirmeni’nin Mevcut Yapısı

Yel değirmeni, rıhtım otobüs duraklarının arkasındaki tepede, grid plan dokusunu günümüze kadar koruyabilmiş ve mahallelilik kültürünün halen devam ettiği bir yerleşimdir (Çiçek, 2014). Semt önemli ulaşım aksları ve bağlantılarının yoğun olduğu ve bunların kesiştiği bir konumda bulunmaktadır. Bu ilişki aynı zamanda yerleşimin sınırlarını belirleyici bir roledir (Şekil 4.5).

Semti her noktadan kuşatan ve sınırlayan ulaşım bağlantıları, belli yönlerde akışı kesen bir yapıda olmasına rağmen, aynı zamanda kentleşme baskılarına karşı yerleşimi koruyan ve mahalle dokusunun devamını sağlan önemli bir faktör olmuştur (Çiçek, 2014).

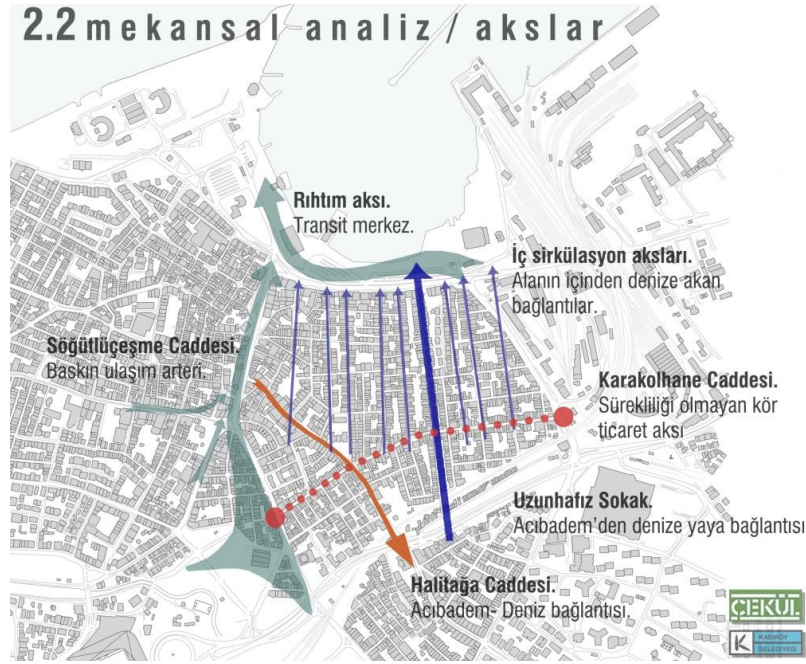
Şekil 4.5: Yeldeğirmeni’nin kentle kurduğu ilişki (Url-35).

Ulaşım; baskın nitelikteki demir yolu batı yönünde semtin bütünlüğünü bozan bir yapıda iken, kuzeyde yer alan tesisleri ise kamuya kapalı (2012 yılından bu yana ana

Yerleşimin ilk zamanından bu yana deniz ulaşımı niteliği, Avrupa yakasıyla bağlantıları sağlamada en az Üsküdar kadar önemli bir yere sahiptir (Şekil 4.6). İskeleler ve hemen karşısındaki otobüs durakları ise Yeldeğirmeni ile doğrudan ilişki içinde ve bir nevi karşılama görevi görmektedir. Semtin ulaşım ile ilgili bu özelliklerin yanı sıra ayrıca, Kuzey Doğu yönünde bulunan Ayrılık Çeşmesi İstasyonu'nun 2013 yılında faaliyete geçmesiyle, bölgeye yeni bir aktarma misyonu daha yüklenmiştir.

3.1 ulaşım / genel

Semt içi ulaşım ilişkilerine bakıldığında İskele Sokak, rıhtım tarafından karşılama aksı niteliğindedir. Ayrıca Yeldeğirmeni/Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi'nde sanat aksı görevi yüklenmiştir. Birbirini kesen Halitağa ve Karakolhane Caddeleri'ne bakıldığında ana sirkülasyonu taşıyan, semtin omurgası niteliğindeki ticaret akslarıdır. Misaki Milli Caddesi ve devamındaki Halitağa Caddesi ayrıca Acıbadem Mahallesi ile, yerleşimin orta noktasında bulunan Uzun Hafız Sokak ise Doğu Batı yönünde geçirgenliği ve bağlantıları sağlamaktadır. Ek olarak ana ticaret aksını (Karakolhane Caddesi) kesen denize dik sokak yapısı, rıhtım bölgesi ile semtin doğrudan iletişimine imkan vermektedir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Yeldeğirmeni ulaşım ilişkileri (Url-35).

Kentsel Açık Alanlar; semtin açık alanları ızgara sistemin getirdiği bir özellik olarak oldukça tanımlı bir yapıya sahiptir. Kentsel örüntü içerisinde doluluk ve boşluklar net olarak algılanabilmektedir.

Açık alanlarla ilgili ilk baskın karakter ızgara sistem ile yapı adalarında oluşmuş avluların varlığıdır. Kentsel açık alan sistemi içerisinde kendi içinde var olan fakat dışarıyla etkileşimi yok denecek kadar az olan bu yapı, aynı zamanda semtteki kamusal anlamda olmasa da yeşil alan varlığının büyük kısmını oluşturan ve destekleyen bir yapıdadır. Bu noktada sokak ağının dışında kamusal nitelikteki açık alan varlığının azlığı dikkati çekmektedir.

Yerleşimdeki en büyük yeşil alan tren yolunun karşısında bulunan ve tarihi değeri olan mezarlıktır. Yakın bir zamana kadar Söğütluçeşme Parkı da bu nitelikte sayılabilmesine rağmen, başlatılan proje ile yerinde çok katlı bir otopark yapılmıştır. Projede teraslamalar ile otopark üzerinde yeşil alan oluşturma ve parka döndürme amaçlanmıştır fakat bunun ne kadar başarılı olacağı büyük bir soru işaretidir. Proje ile semtin zaten sınırlı ve baskı altında olan kamusal açık ve yeşil alan varlığının hiç şüphensiz ki bir kez daha yaralandığı görülmektedir.

Semtte şu anda park anlamındaki tek kamusal yeşil alanı 2013 yılında açılan Ali İsmail Korkmaz Parkı'dır (Şekil 4.8). Bunun dışında İskele Sokak bitiminde yer, park olarak isimlendirilse de yeşil alan niteliği sınırlı ve kullanım açısından pek

tercih edilmediği görülmüştür. Ayrıca Halit Ağa ve Karakolhane Caddelerinin kesiştiği noktada yer alan Heykel Park kamusal etkileşimin olduğu küçük bir meydan görevi görmektedir.

Şekil 4.8: Ali İsmail Korkmaz Parkı (Url-36).

Yeldeğirmeni günümüze kadar ne yazık ki pek çok yerleşimde olduğu gibi açık alan varlığının büyük çoğunluğunu yitirmiş bir durumdadır. Mevcut kısımlar ise araç ve otoparkların yoğun baskısı altındadır. Canlandırma projesi ile birlikte bu sorunun giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır fakat özellikle açık alanları işgal eden otoparklar hala büyük bir sorundur. Alan ve yakın çevresinde ayrıca kapalı otopark ve yeni açılan Söğütluçeşme otoparkı olmasına rağmen bu noktada semtte hala yaklaşık 20 tane açık otopark bulunması ise oldukça düşündürücüdür.

Sosyal Yapı ve Kullanımlar; mahalle TÜİK 2012 verilerine göre nüfusu 16201 (7935 kadın, 8266 erkek) kişidir. Yaş aralıklarına göre ise kişi sayısı: 0-8 yaş arası 423, 8-20 yaş arasında 1598, 20-40 yaş arasında 6484, 40-60 yaş arasında 4366'dır (TÜİK, 2012).

Yeldeğirmeni tarihinde farklı toplumsal grupların yoğun olarak yaşadığı bir mahalle olmuştur. Günümüzde ise kozmopolit yapısını tamamen kaybetmemiş, az da olsa korumaktadır. Özellikle göçler sebebiyle demografik yapısında değişimler olan semtte, nüfusun yaklaşık yarısı başka yerleşimlerden gelmekte ve ağırlıklı olarak alt ve orta gelir gruplarından oluşmaktadır (TAK Arşivi). Günümüzde bu sosyal yapının soylulaşmayı engellemek gibi bir misyona sahip olmasına rağmen, belediye ve ÇEKÜL önderliğinde yapılan canlandırma projesi sonrasında bir miktar değiştiğinden söz edilebilir. Değişen demografik yapıya ya da umarsızca yükselen apartmanlara rağmen Yeldeğirmeni, mahalle ve mahalleli olma kültürünü ise hala

yansıtabilmektedir. Semtin kullanım karakterine bakıldığında konut ve konut-ticaret ağırlıklı bir niteliğine sahiptir (Şekil 4.9). Ticari kullanımın ise güneye aksında ve çarşı bölgesine doğru yoğunluk kazandığı görülmektedir (TAK arşivi).

Şekil 4.9: Yeldeğirmeni yapı kullanım karakteri (TAK arşivi).

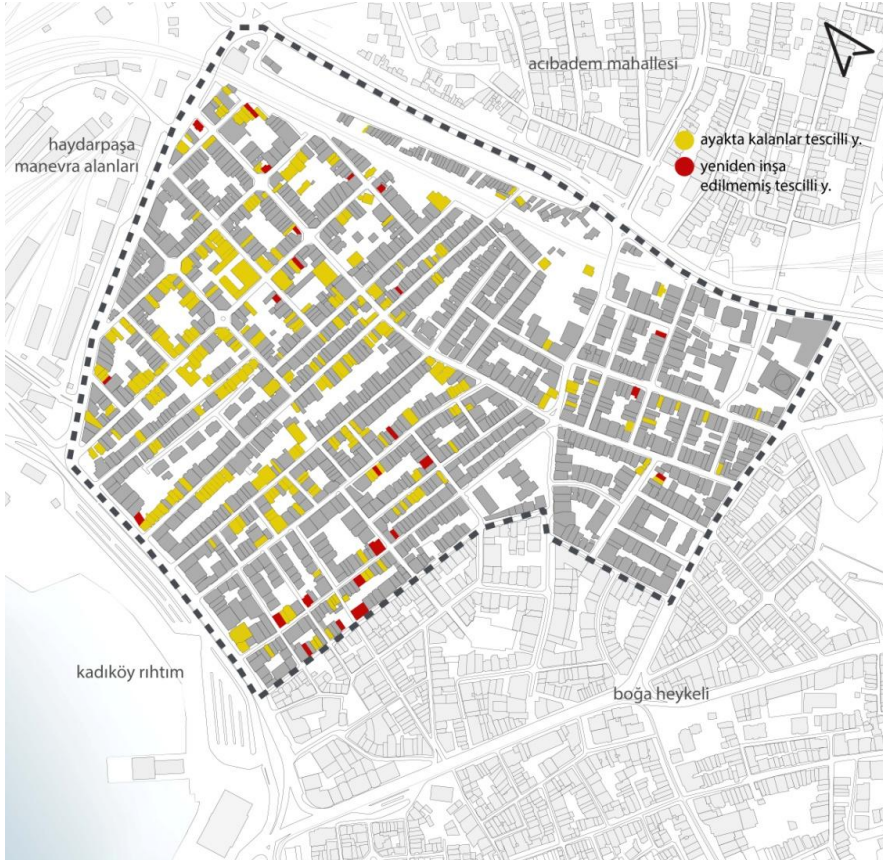
Tarihsel Doku; Yeldeğirmeni 1981 yılında kentsel sit alanı ilan edilmiş (Şekil 4.10), ondan 15 sene sonra da koruma amaçlı imar planı onaylanmıştır. Ek olarak 302 adet tarihi miras değerine sahip yapı tescillenmiştir (Arısoy, 2014). Yapıların dışında rıhtım tarafında bulunan Ladikli Ahmet Ağa Çeşmesi ve Ayrılık Çeşmesi ve çevresi ile mezarlığı da tescilli durumdadır.

Şekil 4.10: Yeldeğirmeni kentsel sit sınırları ve yakın çevresindeki sit alanları (İBB Sit Alanları haritası baz alınarak Url-33 üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur).

Tescillenen yapıların hepsi günümüzde ne yazık ki varlığını devam ettirememektedir. Yıkılan yapıların bir kısmının yerinde yeni yapılar yükselirken bir kısmı ise eklemeler ya da yeni katlar çıkılarak tahrip edilmiş ya da gene tescilli olan arsaları tamamen boş durumdadır (Şekil 4.11).

Yoğun bir yapılaşmanın var olduğu semtte bitişik nizam apartman dokusunun olduğu görülmektedir. Farklı toplumsal grupların semte yerleşmesiyle yapılmış eğitim ve ibadet yapıları ile Art Nouveau tarzında taş ve tuğla apartmanların varlığı bu doku içerisinde görülebilmektedir (Çiçek, 2014). Özellikle yerleşimin zamanında geçirdiği yangınlar sebebiyle yitirilen ahşap yapıların ise günümüze çok fazla örneğine rastlanamamaktadır.

Şekil 4.11: Yeldeğirmeni tescilli yapıları (Kadıköy Belediyesi tescilli yapılara ait harita baz alınıp ekleme yapılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

4.4 Yeldeğirmeni’nde Kentsel Mekanın Değişimi

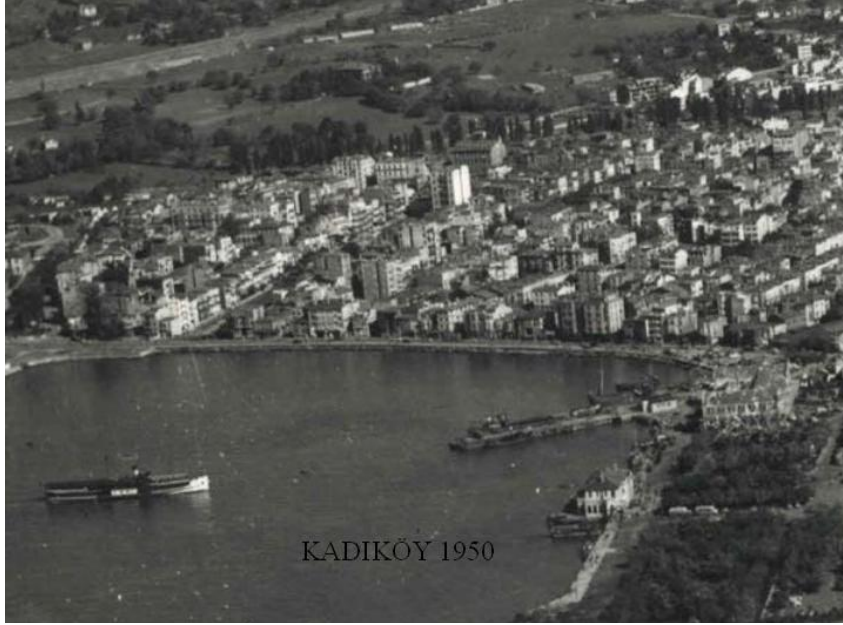
Çiçek (2014), “Kentsel Yenileme Alanlarının Sürdürülebilir Gelişim Modeli İle Değerlendirilmesi, Yeldeğirmeni Örneği” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında yerleşimin mekansal değişimini ayrıntılı olarak ortaya koymuştur. Tarihi haritalar, hava fotoğrafları ve bilgileri yorumlayarak Çiçek’in (2014) ortaya koyduğu değişim, eklemeler yapılarak Şekil 4.12’de bir araya getirilerek tablolaştırılmıştır. Dikkat çeken ilk değişim, kent içi ve deniz ulaşımı için yapılan bağlantılar ile rekreatif alan yaratma amaçlarıyla yapılan dolgu çalışmaları nedeniyle ilçenin kıyı çizgisi bugün doğal karakteristik yapısında olmamasıdır (Şekil 4.13 ve Şekil 4.14).

1904 -1906 Goad Haritası	•Bitişik nizam ve büyük bahçeli evler hakim •1906 gar inşasının başlaması ve kuzey-güney sınırlarının oluşması •Organik yerleşim dokusu, sisteme dönüşmüş •20 yüzyıl başındabugünkü yerleşim dokusuna benzer bir yerleşim
1922 Kent Planı 1925 Mamboury Haritası 1937 Pervititch Haritası	•Planlı boş yapı adalarının doldurulması, yada büyük ve boş yapı adalarının parçalanması •Kesişen ana akslarda meydancıklar yaratılması •Aynı iz dahilinde yapı adalarının doldurulmaya devam edilmesi
1946 Hava Fotoğrafi	•Birbirini dik kesen sokak dokusu, oluşan yapı adalarının ve meydancıkların varlığının sürmesi
1966 Hava Fotoğrafi	•1965 kat mülkiyeti kanunu ile hızlanan apartmanlaşma •Bitişik nizam ve bahçeli tekil eski yapı dokularında yıkımlar •Yüksek katlı betonarme apartmanlaşma
1970 ve1982 Hava Fotoğrafi	•Yeldeğirmeni'nin deniz ile ilişkisinin kopmaya başlaması •Sahil dolgu alanında otobüs duraklarının yapımı •Semtin kuzeydoğusundaki bugün mahalle sınırını da oluşturan Taşköprü Caddesi'nin yapımı
2006-2016 Uydu Fotoğrafi	•1982 hava fotoğrafında, semtin özellikle güneyinde gözüken tescilli yapıların yıkılmış olması. Arazilerinin otopark olarak kullanılmaya başlanması •1993 yılında Iskele ve Mühürdar Caddeleri arasındaki meydan büyütme çalışmasının tamamlanması •2001 Tepe Nautilus alışveriş merkezinin açılması. Yeldeğirmeni yakın çevresindeki son büyük yeşil alanın yok edilmesi •2013 Ayrılık Çeşmesi durağı açılması. Bölgeye yeni bir aktarma görevi yüklenmesi •Semt içinde bulunan Söğütlüçeşme Parkı yerine otopark yapılması

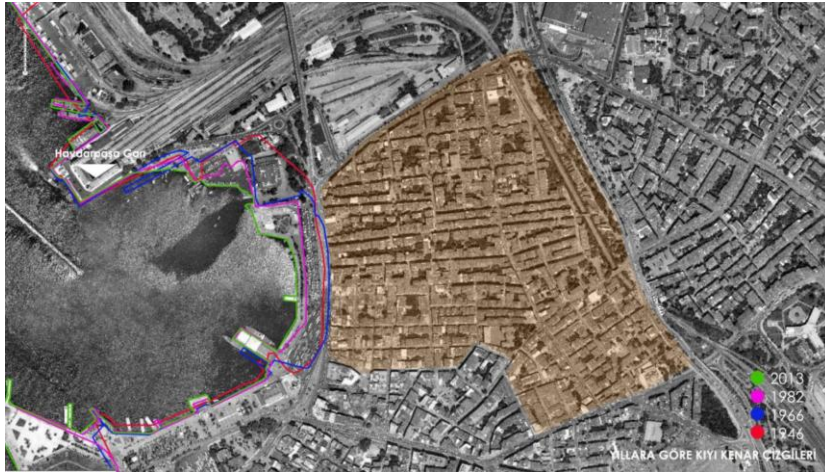
Şekil 4.12: Yeldeğirmeni ve yakın çevresindeki değişim (Çiçek 2014'e ekleme yapılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

Bu anlamda Haydarpaşa'nın bulunduğu bölge 1899-1903 yılları arasında liman yapılması için doldurulmuştur (Akbulut, 1994a). Ardından 1953'te Haydarpaşa Limanı için, 1980'lerde meydan genişletme projesi amacıyla, son olarak gene 1993 yılında meydan genişletme için dolgu çalışması yapılmıştır (Çiçek, 2014).

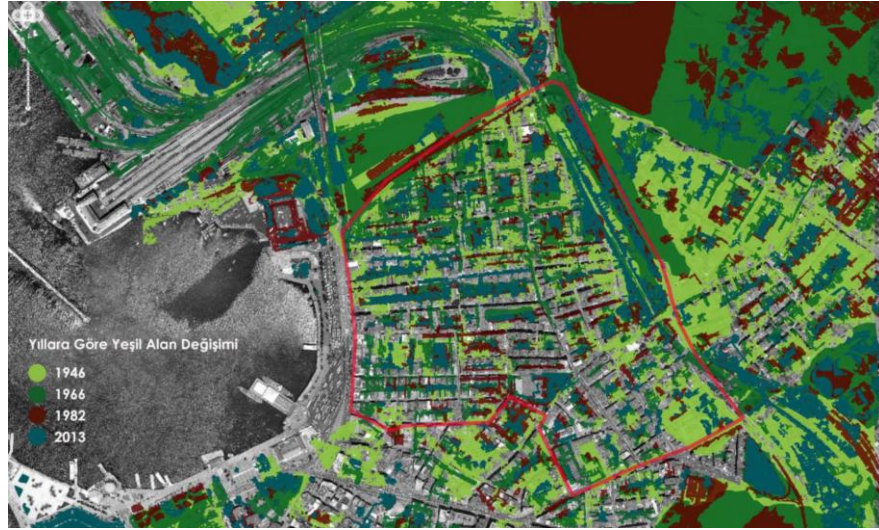
Şekil 4.13: 1950'lerde Kadıköy rıhtım, kıyı çizgisi ve yeşil alanların durumu (Url-37).

Şekil 4.14: Yeldeğirmeni ve yakın çevresinde kıyı çizgisinin değişimi (Çiçek, 2014).

Diğer değişim ise yeşil alanlardaki azalmadır. Yeldeğirmeni yakın çevresindeki en büyük yeşil alanlardan biri olan Haydarpaşa çayırı olarak anılan alan, zamanla çeşitli evrelerle demiryolu ve tesislerinin genişletilmesi ile küçülmüştür (Akbulut, 1994a). 1966 sonrası dönemde ise semtin çevresine geniş yeşil alanların yok olmaya başladığı görülmektedir. Kuzeyde alışveriş merkezi ve sonrasında Marmaray istasyonu için yapılan çalışmalarla büyük ölçekli kayıplar yaşanmıştır. Semt içindeki

yeşil alanlardaki değişimin sonraki dönemlerde ise daha çok yapı adaları bazında olduğu ve günümüzde bu yapının avlularda korunduğu görülmektedir (Çiçek, 2014) (Şekil 4.15).

Şekil 4.15: Yeldeğirmeni ve yakın çevresi yeşil alanların değişimi (Çiçek, 2014).

4.5 Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme ve Canlandırma Projesi

Kadıköy Belediyesi ve ÇEKÜL işbirliği ile 2010 yılında “Yeldeğirmeni/Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi” isimli bir proje yürütülmeye başlanmıştır. Bir takım eylem planı ve yerel örgütlenme adına yapılan çalışmalardan sonra 2011 yılında uygulama çalışmalarına geçirilmiştir (Arısoy, 2014). Sosyal yönünün ön plana çıktığı bu proje, sürdürülebilir bir süreç olmasına katkı sağlamak ve süreci geliştirmek adına, tez kapsamında alan çalışması yürütülürken altlık olarak kullanılmıştır. Canlandırma projesinin ana yaklaşımlarından biri olan kamusal alan yaratma ve sivil inisiyatifi teşvik amaçları, bu tez çalışmasının geçicilik ekseninde yerleşimin atıl alan varlığının değerlendirilmesi fikriyle örtüşmektedir.

Geçmişte kentin en gözde semtlerinden biri olmasına rağmen Yeldeğirmeni özellikle 1980’li yıllardan sonra Kadıköy’ün arka mahallesi” olarak anılan bir semte dönüştü. Yıllarca dantel gibi işlenmiş komşuluk ilişkileri, apartman yaşamına geçişle tek tek kopmaya, insanlar mahallede değil, dairelerinin içinde yaşamaya başladı. Sokaklarda çocuk sesleri azaldı. Dükkanların müşterileri kayboldu. Bu dönemlerde suç oranı yükselmiş; Yeldeğirmeni “güvensiz” hatta “tehlikeli” diye bahsedilen, annelerin çocuklarına gitmemelerini öğütledikleri bir yer haline gelmişti. Yeldeğirmeni’nin...(Arısoy, 2014, s. 17).

İnsan odaklı bir yaklaşıma sahip projede hassasiyet gösterilen ilk soru, İstanbul’da da örneklerine rastlanılan ve insan faktörünün göz ardı edilerek gerçekleştirilen

yenileme projelerinden çıkarılan derslerle, yenileme ve canlandırmanın nasıl yapılması gerektiği konusu olmuştur. Bu noktadan hareketle proje kapsamındaki öne çıkan temel konu ise sil baştan bir kurgu yerine, olumsuzluğu yaratan noktaların ele alınarak sonuca ulaşılması ilkesi olmuştur (Arısoy, 2014).

Projenin ilerleyişinde yenileme ve canlandırmanın yöntemi dışında üzerinde önemle durulan bazı temel konu başlıkları vardır. İlki mahalle kavramının bugünün normlarına göre tekrar ele alınması ve anlamının ortaya konmasıdır. Bu konudaki yaklaşımda hem kentle iletişim halinde, hem de kamusal alanlarında insanların iletişimine imkan veren bir mahalle kurgusu yaratılması hedeflenmiştir. Hassasiyet gösterilen diğer konu ise kentte önemli bir noktada bulunan yerleşimde, yapılacak müdahalelerle soylulaştırmaya ivme kazandıracak bir gelişmeye sebebiyet vermemektir. Bu gerçekten hareketle temel alt yapı çalışmalarının dışında kentsel mekanda yapılacak müdahalelerin daha çok noktasal ve küçük ölçekli olması ilkesi benimsenmiştir (Arısoy, 2014). Kent toprağının her noktada bir rant kapısı olarak görüldüğü gerçeği göz önüne alınırsa, projede bu konuda hassas davranılması konusuna katılmamak elde değildir.

Bahsedilen temel konular ve hassasiyetler ışığında projenin temel işleyiş mekanizması şu şekilde oluşturulmuştur (Arısoy, 2014):

- Kamusal alan yaratılma ile kenti daha kullanılır kılma.
- Kentsel mekanların kullanımının artmasına doğru orantılı olarak sahiplenilmesinin sağlanması.
- Sahiplenilen ve benimsenen kentsel mekanın kalitesinin artması.
- Buradan hareketle niteliğin artmasıyla doğru orantılı olarak canlanmanın sağlanması.

Bu noktada görülmektedir ki; canlandırma kurgusunun oluşmasında temel yaklaşım kamusal alan oluşturma temeline bağlanmıştır. Kamusal alanların yaşanılır kılınması ile kamusallığı arttırma, bunu gerçekleştirirken de topluluğun karar verme süreçlerine dahil olmaya teşviki ve buradan hareketle mahallenin yaşanılır kılınması hedeflendiği söylenebilir.

Canlandırma Projesinde "parçadan bütüne" idealiyle gerçekleştirilmek istenen projeler dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu ana başlıklar altında gerçekleştirilen

alışmalar ise ayrıca projelerin hayata geçirilmesinde şekil 4.16’da görülebilecek bazı anahtar niteliindeki eylemlerle ile ilişkilidir. Projede, parçadan bütüne gidildiğinde tüm eylem türleri birbiriyle doğrudan ya da dolaylı ilişkili içinde ve canlandırmanın tam anlamıyla sağlanabilmesi için bütün olarak değerlendirilmeleri gerekliliği belirtilmiştir (Arısoy, 2014).

Arısoy (2014) alışmanın temel başlıklarını aşağıdaki gibi dört st grupta toplanmış ve bu projeleri şu şekilde açıklamıştır:

- Akslar ve odak noktaları oluşturulması (Canlandırma koridorları)
- Kamusal mekanların yaratılması (Ortak alanlar)
- Kentsel hizmetlerin sunulması (Hizmet yapıları)
- Sivil hareketin tetiklenmesi (Sosyal canlanma)

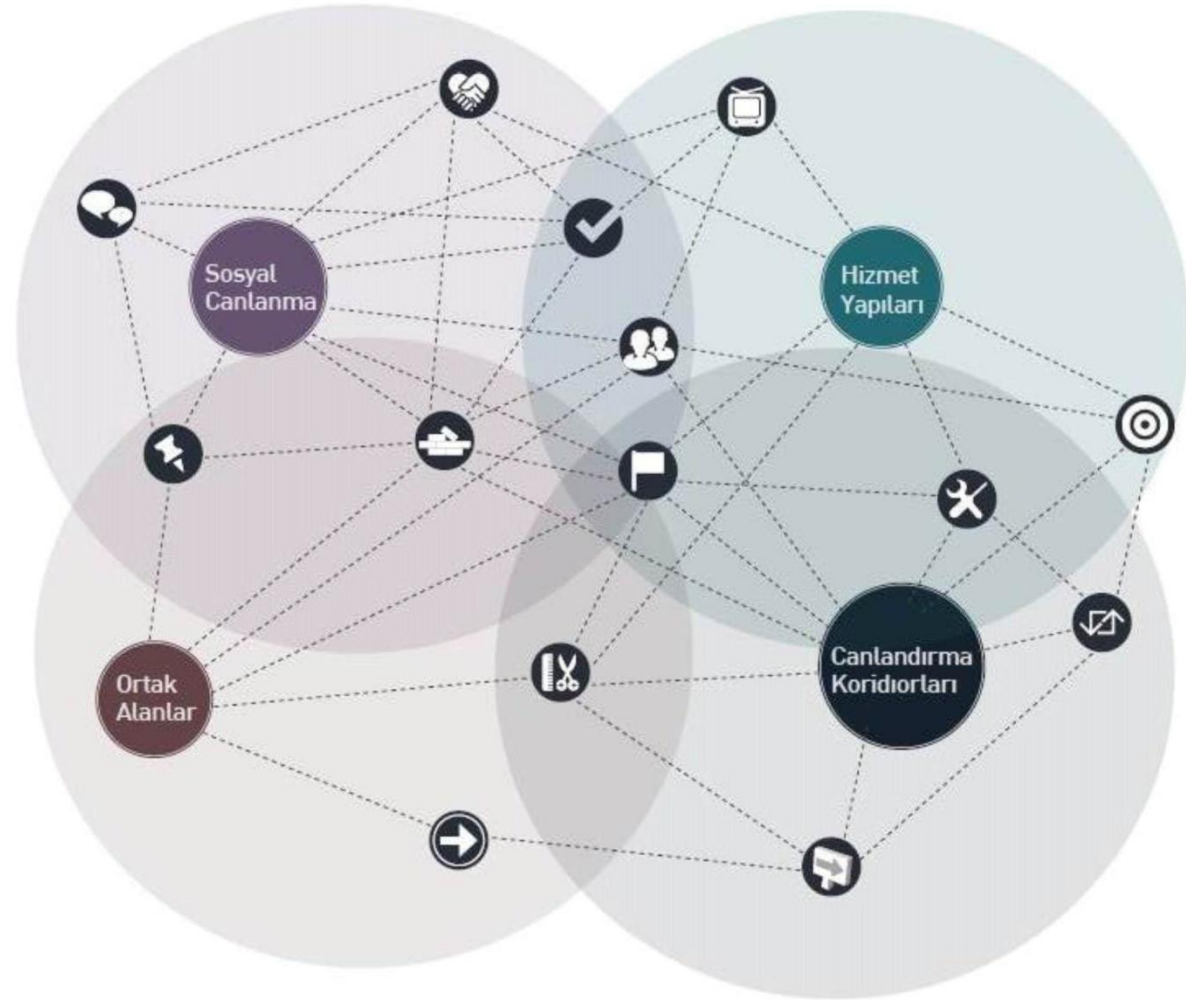
Canlandırma koridorları; şekil 4.17’de görülebileceği gibi bu koridorları oluşturma amacı krleşmiş ve çeşitli sebeplerle tam işlemeyen mahalle akslarının nitelikleri doğrultusunda geliştirilmesi, işler kılınması ve yaratılan odak noktaları ile desteklenmesidir. Yaya ağırlıklı aks kurguları için, “trafik, güvenlik ve algılanabilirlik” sağlanması gibi temel konuların zml üzerinde durulmuştur. Ele alınan projeler alt başlıkları ile şu şekildedir:

Karakolhane Caddesi düzenlenmesi, denize açılan ve diğer akslar tarafından dik kesilen bir ana aks karakterindedir. Yerel esnafın yoğun olduğu bu hattın ticaret karakterinin kuvvetlendirilmesi, araç yolu olma karakterinin sınırlanarak yaya karakterinin desteklenmesi, nişler ve sanat uygulamaları ile kamusal niteliğinin desteklenerek arttırılması hedeflenmiştir.

Cephe Sağlıklaştırma alışmaları, ana aks olan Karakolhane Caddesi ile birlikte toplam 39 sokakta niteliği ve algıyı arttırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

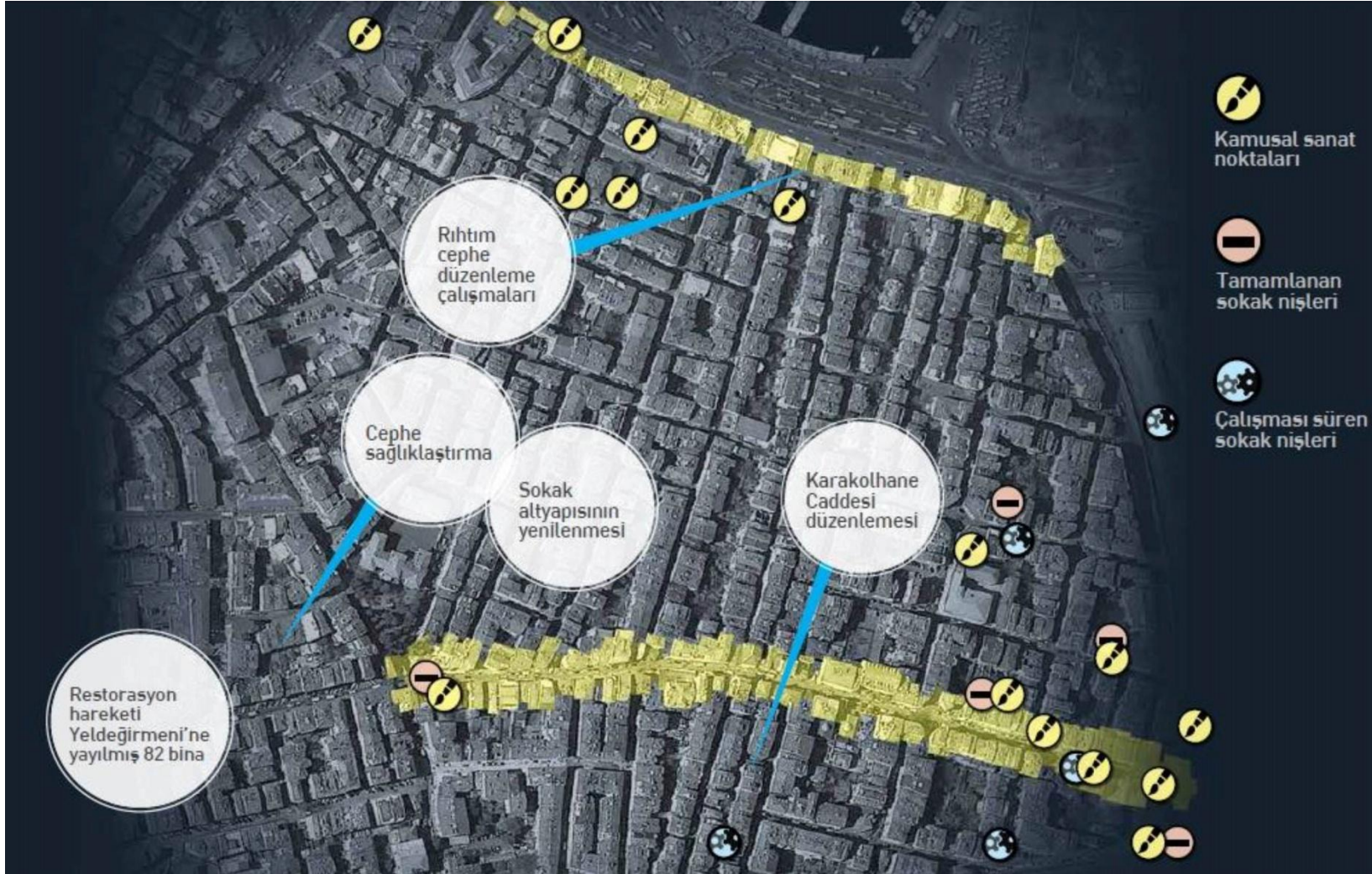
Sokak altyapısının yenilenmesi, bu kapsamda yaya öncelikli ve kullanımını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Bu alışmalar; trafik akışı ve parklarının tek yönlü hale getirilmesi ile kaldırımların genişletilmesi ve kaldırım standartlarının sağlanması, mahallenin p sorununa yönelik adımlar, güvenliğin arttırılabilmesi için uygun aydınlatma birimleri ve aks kesişimlerinde algılanabilirliği arttırıcı odaklar oluşturulması şeklinde-dir.

- - "Mahalle" kimliğini ve ilişkilerini korumak
- - Esnaf örgütlenmesini tetikleyerek, küçük esnafı korumak
- - Yıpranmış fiziksel dokuyu onarmak
- - Kamusal alan yaratmak
- - Canlandırma koridorları yaratmak
- - Odak noktaları oluşturmak
- - Trafik ve otopark sorunları ile ilgili çözüm üretmek
- - Gönüllülerin canlandırma sürecine aktif katılımını sağlamak
- - Halkın aktif katılımını sağlamak
- - Sivil toplum örgütleri ile işbirliği kurmak
- - Etkinlikler organize etmek
- - Ulaşım bağlantıları kurmak
- - Yeldeğirmeni'nin çevresi ile sosyal ve ekonomik iletişimini güçlendirmek
- - Yeldeğirmeni'ni tanıtmak

Şekil 4.16: Parçadan bütüne eylem türleri (Arısoy, 2014).

Şekil 4.17: Canlandırma koridorları (Arısoy, 2014).

Sokak nişleri, kamusal niteliği arttırıcı potansiyel görülen atıl durumdaki küçük parçalar yeniden ele alınarak kamusal nişler oluşturulmuştur (Şekil 4.18). Mülk sahipleriyle alanların kullanımına dair “iyi niyet anlaşmaları” yapılmış, alanların temizliği sağılarak çeşitli kullanımlar getirilmiştir. Bu kapsamda Kırkahvesi Sokak’ta çocuk oyun alanı, Karakolhane Caddesi ile Halit Ağa Caddesi kesişiminde kalan noktada Heykel Bahçesi oluşturulmuş ve İskele Sokak bitiminde spor imkanı sunan bir çalışma yapılmıştır.

Şekil 4.18: Sokak nişleri ve kamusal sanat uygulamaları.

Sanat ile yaratılan odaklar, mahallede sokakların algılanabilirliğinin sağlanması ve kamusal niteliğin ve canlılığın arttırılması için uygun noktalardaki sağır yapı duvarlarına sanat uygulamaları yapılması vb. çalışmaları içermektedir. Ayrıca ilki 2012, ikincisi 2013’te gerçekleştirilen Mural-ist Festivali ile semtin tanınırlığının artması sağlanmıştır.

Kendini koruyan eserler, kültürel miras değerine sahip ve sit alanı içerisindeki yapıların onararak mahalle yaşantısına tekrar kazandırılması hedeflenmiştir. Bu noktada soylulaştırma tehdidine karşı mal sahiplerine gerekli prosedürlerde danışmanlık vb. yapılarak “sahiplenilmiş” bir süreç izlenilmiştir.

Rıhtım cephe düzenleme çalışmaları, Yeldeğirmeni’nin “vitrini” olarak adlandırılan Rıhtım Caddesinde küçük müdahalelerle iyileştirme çalışmaları yapılması, kamusal alanlar yaratılarak aksın daha tanımlı hale getirilmesi çalışmalarını içermektedir.

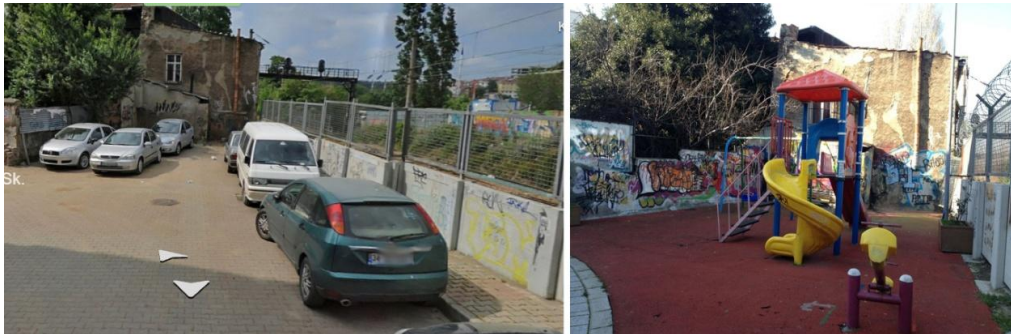
Şekil 4.19: Ortak alanlar (Arısoy, 2014).

Ortak alanlar; diğerk bir ana başlık olan “ortak kullanım alanları” ile projenin kamusal alan yaratma amacı doğrultusunda atillaşan kent mekanlarının ele alınarak üretilen çalışmalarla mahalleye tekrar kazandırılması amaçlanmıştır. Ortak kullanım alanları yaratılmasına yönelik çalışmalar Şekil 4.19’de görölmektedir. Beş başlık altında ele alınan bu çalışmalar; ortak iç bahçeler, mahalle parkı, oyun ve spor alanları, karakolhane heykel bahçesi ve Osmanağa kamusal alan düzenlemesi çalışmaları şeklindedir. Ortak alanlara dair çalışmalar daha detaylı olarak aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Ortak iç bahçeler, yerleşimdeki yeşil alan varlığının büyük bir kısmı yapı adalarında sokaktan çoğunlukla algılanamayan içe dönük yapıdaki avlulardır. Bu kapsamda atillaşan avluların Yeryüzü Derneği ile birlikte yürütölen çalışma ile tekrar ele alınarak kazanılması, kentsel tarım uygulamalarıyla doğadan uzaklaşan mahallelinin toprakla ve doğayla bağının yeniden kurulması hedeflenmiştir.

Mahalle parkı, çalışmaları kapsamında kamusal yeşil alanı neredeyse yok denecek kadar az olan mahallenin 2013 yılında faal hale getirilen İskele Sokak üzerindeki Ali İsmail Korkmaz Parkı projesi bulunmaktadır. Önceden lisenin otopark olarak kullanılan alanının kamulaştırılması ile elde edilen park, mahalledeki oyun mekanı ve toplanma mekanı eksikliklerinin giderilmesi adına etkili olmuştur. Parkın elde edilmesinde katılımcı bir yol izlenerek hayata geçirilmesi sağlanmıştır. En etkili odak noktalarından biri durumundadır.

Oyun ve spor alanları, İskele sokak sonunda bulunan alan katılım toplantısı ile 2011 yılında hayata geçirilerek spor alanına dönüştürölmüştür. Diğerk çalışmada ise Kır Kahvesi Sokak sonunda, demiryolu bitişğinde bulunan alanda oyun alanı oluşturulmuştur (Şekil 4.20). Çocukların katılımı ile duvar resimleri ile donatılmış, her yıl yine çocukların katıldığı şenlik ile yeniden boyanmaktadır.

Şekil 4.20: Kır Kahvesi Sokak’ta bulunan oyun alanı uygulama öncesi ve sonrası durumu (Url-38).

Karakolhane Heykel Bahçesi, yaratılan diğer bir kamusal alan “semtin kapısı” olarak Karakolhane ve Halit Ağa Caddeleri kesişiminde oluşturulan heykeltıraş Bülent Çınar’ın tasarladığı heykel bahçesidir. Toplanma, dinlenme ihtiyaçlarına hizmet edecek bir odak noktası oluşturulurken aynı zamanda semtin tarihi niteliğini kullanıcılara aktarabilecek çalışmalar ön görülmektedir.

Osmanağa kamusal alan düzenlemesi, “ortak alanlar” başlığındaki son çalışmadır. Söğütlüçeşme Caddesi üzerinde, ana ulaşım akslarından biri olan Nüzhet Efendi Sokağı girişinde bulunan alanın semtin çarşı tarafındaki kapısı olarak, yeniden ele alınarak odak noktası oluşturulması ve kamusal alan niteliğinin artırılması çalışmalarını içermektedir.

Hizmet yapıları; başlık kapsamında canlandırma projesinin mahalleli tarafından sahiplenilmesi ve katılımcılıkla desteklenmesi için çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği bir gönüllü evi, çocukların ortak bir noktada buluşmaları, eğitim ve sosyal yönden geliştirilmelerine yönelik Karakolhane Caddesi üzerinde çocuk etüt merkezi, aynı binada çocuk koruyucu ruh sağlığı merkezi, İskele Sokak’ta, 1999 Gölcük depreminden sonra kullanılmayan Eglisia N. D. du Rosarie Kilisesi’nin onarımı ile tarihi yapının yeniden mahalle yaşantısına katılması ile oluşturulmuş bir kültür merkezi, otopark sorununun çözümüne yönelik olarak Söğütlüçeşme otoparkının yapımı, İskele Sokak rıhtım girişinde bulunan yapının önünde bulunan Ladikli Ahmet Ağa Çeşmesi ile birlikte ele alınarak aynı zamanda bir meydan oluşturulması çalışmaları bulunmaktadır.

Sosyal Canlanma; canlandırma projesinin kalıcı ve hedeflerine ulaşmasına sağlanması adına sıkça dile getirilen kilit nokta katılımcı yapının sağlanarak yapılacak projelerin sağlam temellere oturması istediği ve amacıdır. Katılımcı süreçlerin sağlanması, sokak etkinlikleri düzenlenmesi, paylaşım ekonomisi yaratılması, projeden öğrenilenlerin kamuoyu ve akademi ile paylaşılması, semt geçmişinin unutulmaması, herkesçe bilinmesi ve bunun belgelenmesi ile “mahalle bilinci” yaratma bu amaca ulaşma doğrultusunda ele alınan çalışmaları oluşturmaktadır.

Bu kapsamda katılımcı sürecin işlemesi üç yapı (mahalleli, gönüllüler ve profesyoneller) ve bunların koordinasyonu ile desteklenmekte ve iki aşamalı olarak yürütülmektedir. İlk süreç mahalleli bazında yapılan anket ve atölye çalışmaları ile

desteklenen ve beklentilerin ortaya konduğu aşamadır. Diğerleri ise profesyonellerin ve STK'ların görüşlerinin paylaşılması ve bildirilen görüşler çerçevesinde çalışmaların revize edilmesinden oluşmaktadır. (Çiçek, 2014).

Sokak etkinliklerinin düzenlenmesi ile mahallelinin ortak bir noktada buluşması, sosyal etkileşimi sağlama ve arttırma ile “paylaşılan sokak” olgusunun desteklenmesi istenmektedir. Bu amaçla sürdürülmesi istenen etkinlikler çeşitli dernekler tarafından da desteklenmektedir. Kamusal alanların kullanımı bazında bir paylaşım yapılırken aynı zamanda “bilginin paylaşılması” da arzulanmaktadır. Bu doğrultuda sadece fiziki değil aynı zamanda deneyimlerin birbirileri ile paylaşılması ile böylelikle mahalleli iletişiminin kuvvetlendirilmesi konusu öne çıkmaktadır. Toplantılar, kurs ve atölye çalışmaları ile bilginin ortak bir havuzdan herkese aktarılması sağlanmaktadır.

Son olarak tarihi kökleri derin olan mahallenin geçmişinin unutulmaması, az olan belgeleme çalışmalarına katkı sağlanması ve bunun mahalleli nezdinde bir bilinç ve “farkındalık” yaratılması amaçlanmaktadır. Bu hedefe katkı sağlanması için internet ortamında arşiv çalışmalarına devam edilmesi ve mahalle tarihi dokusu ve odaklarını aktarabilecek haritalar oluşturulması düşünülmektedir.

4.6 Tasarım Atölyesi Kadıköy, Kıyı Köşe Programı

Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK) Kadıköy Belediyesi, ÇEKÜL Vakfı ve Kentsel Strateji Şirketi işbirliği ile kurulmuş, kamu-özel destekli bir organizasyondur. Kurulduğu 2013 yılından bu yana Kadıköy için fikirler üretme temelinde, kentsel sorunlara çözüm bulma amacıyla meslek uzmanları, yerel yönetim ve halkı bir araya getirerek katılımcı yapıyı destekleyen çalışmalar yapmaktadır (Url-39).

Kıyı Köşe Programı TAK'ın bünyesinde yer alan, kullanılmayan, atılma kamusal mekanların “kalıcı ya da geçici” tasarımlarla kamusal canlılığın yeniden sağlanmasını amaçlayan bir programdır (Url-40). Mekanların yeniden tasarlanma sürecinde açık çağrı ile davet edilen tasarımcıların belirlenen mekanlara katkılarını sunmaları beklenmektedir.

Programın kapsamında katılımcılardan, tasarımlarıyla ilgili beklenen ana başlıklar:

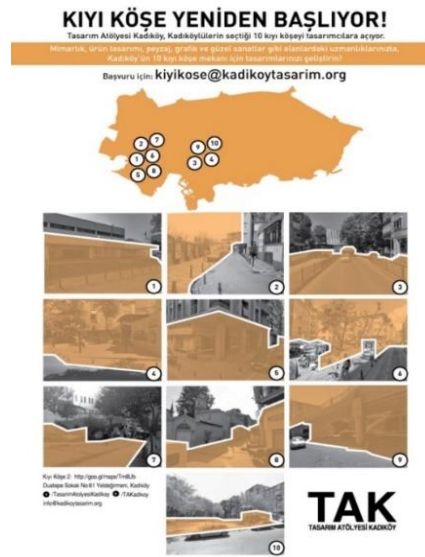
- Küçük ölçekli müdahale
- Düşük maliyet

- Uygulanabilir olma
- Yaratıcı fikirler
- Kullanıcılar tarafından benimsenme için mahalleli ile iletişim,

olarak sıralanabilir (Url-40; Url-41). 2013 yılında başlayan programın ilk ayağında Kadıköy'ün üç bölgesinden (Tarihi Çarşı, Moda ve Yeldeğirmeni) seçilen on alan için çağrı yapılmıştır. Öğrencilerin de katılımına açık olan çağrı ile 80 ekibin toplam 102 proje ile programa katkıda bulunmuştur. Projelerin seçimi alışlagelen jüri sistemi yerine, organizasyona katılan tasarımcılar, TAK Değerlendirme kurulu ve Kadıköy Belediyesi'nin oyları ile belirlenmiştir (Url-40).

Organizasyon kapsamında ayrıca katılımcı yapıyı destekleme niteliği dikkat çekmektedir. 2014 yılında yapılan ikinci etkinlikte, kullanıcılara açık çağrı yapılarak tasarımlarla ve ele alınması istenen alanlarla ilgili görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Böylelikle yaşam alanları için katkı sunmaları ve sürece dahil olarak söz sahibi olmaları teşvik edilmektedir. Yapılan çağrı neticesinde Kadıköylülerin belirlediği on alan için tasarımcılar yeniden davet edilmiştir (TAK arşivi).

Şekil 4.21: Tak Kıyı Köşe Programı 2014 yılı etkinlik çağrısı (TAK arşivi).

Katılımın beklendiği alanlar Caferağa Spor Salonu önünden, Feneryolu altgeçidi, Tarihi Çarşı'dan, Feneryolu Sabit Pazarı'na kadar, ayrıca Yeldeğirmeni'nde ise 2013 yılında olduğu gibi 2014'te yapılan etkinlikte TAK'ın çalışma ofisinin de bulunduğu Dua Tepe Sokak ve Söğütluçeşme Camii Yanı, proje alanları olarak belirlenmiştir (Şekil 4.21) Bu kapsamda Dua Tepe Sokak için ödüle layık görülen proje Şekil 4.22'deki gibidir (TAK arşivi). 2014'teki organizasyona 76 projenin katılımı

gerçekleşmiştir. Projelerin seçim aşamasında tasarımcılar, belediye meclisi dışında 2013 yılından farklı olarak kullanıcılarında oylamaya davet edilerek seçim gerçekleştirilmiş ve sonucunda 5 proje ödüllendirilmiştir (TAK arşivi; Url-42).

Şekil 4.22: TAK Kıyı Köşe Programı 2014, Yeldeğirmeni Dua Tepe Sokak için ödüle layık görülen proje (TAK arşivi).

Şok Kıyı Köşe Programı; Kıyı Köşe Programı'nın diğer bir koludur. Ana organizasyonun küçük ölçekli müdahale, düşük maliyet, yaratıcı fikirlerle uygulanabilir olma amaçlarını paylaşmakla birlikte bu organizasyonu ayıran kısım yapılan müdahalenin tabiri caize “şok” etkisiyle daha kısa bir zaman zarfında sonuçlandırılması, kullanıcıların tasarım ve uygulama aşamalarında sürece dahil edilmesidir (Url-42).

“Birlikte Tasarla Birlikte Uygula” düşüncesiyle tasarımcı ve mahallelinin katıldığı bir süreçle atıl kent mekanlarına müdahale ile canlandırmak amaçlanmıştır. Küçük müdahalelerle nitelikli kamusal mekanlar yaratılması, ortak kullanım alanlarının canlandırılarak ortak değerler üzerinden farkındağı sağlama (Url-42), düşüncelerinin Kıyı Köşe Programı'nda olduğu gibi, Rasimpaşa Canlandırma Projesi amaçları ile örtüştüğü görülmektedir.

Organizasyon çerçevesinde ilk uygulama Yeldeğirmeni'nde bulunan Kır Kahvesi Sokak'ta, 5 saatlik bir sürede gerçekleştirilmiştir (Url-43). Şekil 4.23'te görülebileceği gibi atıl durumda bulunan alan üzerinde uygulama çalışması yapılmıştır.

Diğer bir uygulama Hasanpaşa Mahallesi Aslı Sokak merdivenlerinde gerçekleştirilmiştir. Kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda TAK tasarımcılarının

tasarladığı proje, mahalleli ile birlikte hayata geçirilmiştir. Kadıköy Belediyesi desteğiyle oturma birimleri ve bitki kapları üretilmiş, kullanıcılar ile birlikte uygulama gerçekleştirilmiştir (Url-41). Kadıköy dışında TAK Kartal bünyesinde Kartal bölgesi için Şok Kıyı Köşe çalışmaları yapılmaktadır.

Şekil 4.23: Kır Kahvesi Sokak'taki atıl alan ve Şok Kıyı Köşe Programı çerçevesinde yapılan çalışmalar (Url-33; TAK Arşivi).

4.7 Yeldeğirmeni'nin Atıl Alanlar Açısından Ele Alınması

Hızlı kentleşmenin etkileriyle Yeldeğirmeni'nin kentsel mekanlarında yaşanan değişim, kentsel boşlukların yitilmesi durumu ile sonuçlanmıştır. Yaşanan süreçlerle birlikte mevcut kent boşluklarının bugünkü durumunun atıllık açısından ortaya konması ve değerlendirilmesi açık alan varlığının durumunu anlama açısından önemlidir.

Yerinde gözlem ve haritalama ile desteklenen bu bölümde öncelikle atıl alanlara dair yapılan tespitler aktarılmıştır. Ardından saha çalışmasıyla belirlenen alanlar, halihazır harita üzerine işlenmiştir. Ayrıca Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi ve Şok Kıyı Köşe Programı kapsamında ele alınarak yeni kullanımlar getirilen alanlarda bu haritada yer almaktadır. Bölümün devamında (4.7.1 başlığı altında) benzer özellikteki atıl alanlar bir araya getirilip sınıflandırılarak, yapı adası bazında yere özgü bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu verilerin ışığında ortaya çıkarılan atıl alan örüntüsü ise alanların yeniden kullanım fikri için deneysel bir altlık oluşturmaktadır. Saha çalışmasıyla yapılan tespitlere gelmeden önce, canlandırma projesi kapsamında değerlendirilen atıl kalmış alanlarla ilgili yapılan mevcut çalışmalardan kısaca tekrar bahsetmek faydalı olacaktır:

Canlandırma projesi kapsamında atıl alanlarla ilgili iki başlık altında çalışmalar yapıldığı görülmüştür. İlki canlandırma koridorları kapsamında ele alınan “sokak nişleri”, diğeri ise “ortak alanlar” yaratılması amaçlı yapılmış projelerdir. İki başlık

aslında birbiri ile bağlantılı çalışmaları içermektedir. Bu çalışmalarda “iyi niyet anlaşmaları yapılarak özel ya da vakıf mülkiyetindeki alanlarda mülk sahiplerinden geçici kullanımı için gerekli izin sağlanmıştır (Arısoy, 2014).

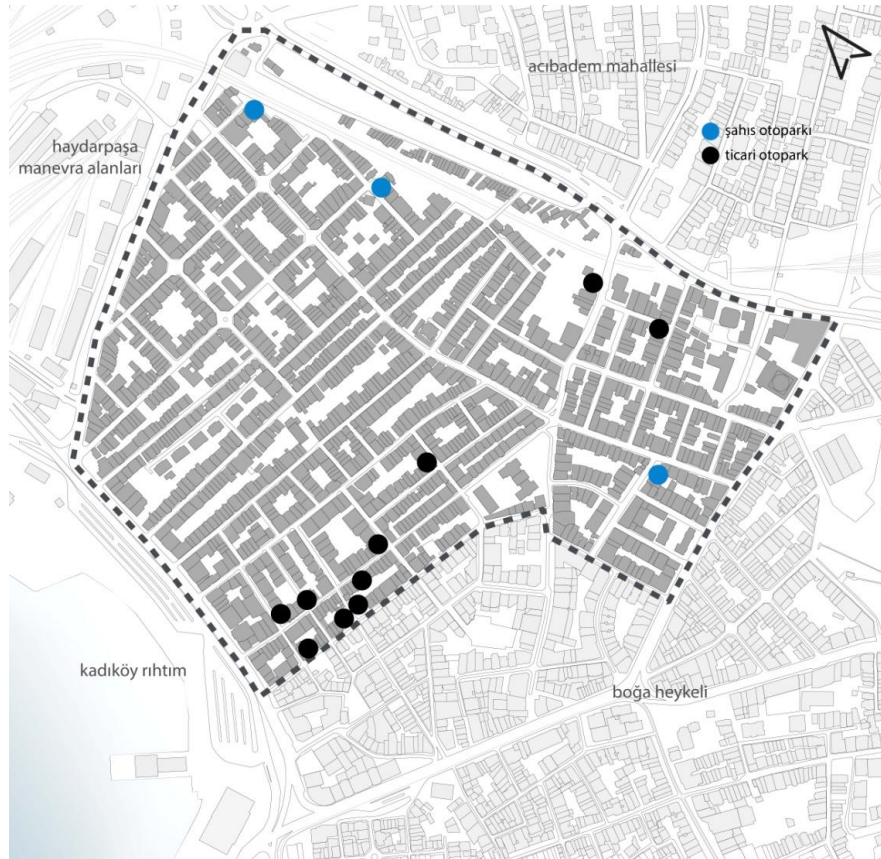
Kırkahvesi Sokak’ta çocuk oyun alanı, Karakolhane Caddesi’nde heykel bahçesi, İskele Sokak’ta spor alanı, Macit Erbulak Sokak ve Karakolhane-İskele Sokak kesişiminde peyzaj uygulamaları, iç avlulara yönelik çalışmalar, ayrıca sağır cephelerde kamusal sanat uygulamaları bu kapsamdaki çalışmalar olarak sayılabilir. Bunlara ek olarak gene İskele Sokak üzerinde eskiden otopark olarak kullanılan alanın mahalle parkına dönüştürülmesi de benzer bir çalışma olarak gösterilebilir.

Tez çalışması kapsamında, yapılan gözlemlere gelinecek olunursa atıl mekanlara dair aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

- a. Gözlemlenen ilk durum hala ayakta duran tarihi dokudur. Büyük bir kısmı kentsel sit alanı içerisinde olan semtte, kültürel miras değerine sahip pek çok yapı bulunmaktadır. Bu yapılarının bir kısmı zamana direnirken, bir kısmı da metruk hale gelerek yıkılmaya yüz tutmuştur. Bu durum atıl alan varlığını arttıran bir durum olarak belirlenmiştir.
- b. Tarihi ve yeni dokunun iç içe olduğu semtte, alışlagelmiş bir yık-yap sürecinin dışındaki farklı bir durum dikkati çekmektedir. İmkan veren her ölçüde sonuna kadar zorlanan ve kısa sürede yeni bir kütlenin yükseldiği kent boşluklarının azımsanamayacak bir kısmı kullanımsız, boş ve atıl durumdadır. Daha önce “Yeldeğirmeni’nin mevcut yapısı” başlıklı bölümde tescilli yapılarla ilgili yapılan haritalama çalışmasında görüleceği gibi, yıkılan fakat yeniden yapılmamış tescilli yapılara ait parseller bu bahsi geçen alanları oluşturmaktadır. Buna ek olarak tescilli bir yapıya ait parsel olduğu, fakat resmi haritalarda görülmeyen alanlar olduğu düşünülmektedir.
- c. Yıkılan tescilli yapılara ait alanların, boş/işlevsiz durumda olanları dışında bir kısmı otopark (şahıs ya da ticari) olarak kullanılmakta, diğer bir bölümünün ise depo olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Otopark olarak kullanılan tescilli parsellerin güncel fotoğrafı ve Yandex harita sokak görüntüsü karşılaştırıldığında; otopark olarak kullanım sonrasında, alana tekrar yapı yapıldığı gözlemlenmiştir ya da Şekil 4.24’te görülebileceği gibi, korumaya alınmayan yapının yıkılması sonrasında otopark alanının genişletilerek tescilli parselin işgal edildiği görülmüştür.

Şekil 4.24: Tescilli yapı sonrası araçlar tarafından işgal edilen kent boşlukları, Yandex harita sokak görüntüsü ve güncel durumu (Url-38).

Şekil 4.25: Tescilli yapıların yerinde konumlanmış ticari ve şahıs otoparkları.

Otoparklarla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, çalışma alanı sınırlarında tespit edilen 16 özel otoparkın 10 tanesi, yani yaklaşık %60'ı bu bahsi geçen tescilli alanların üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.25).

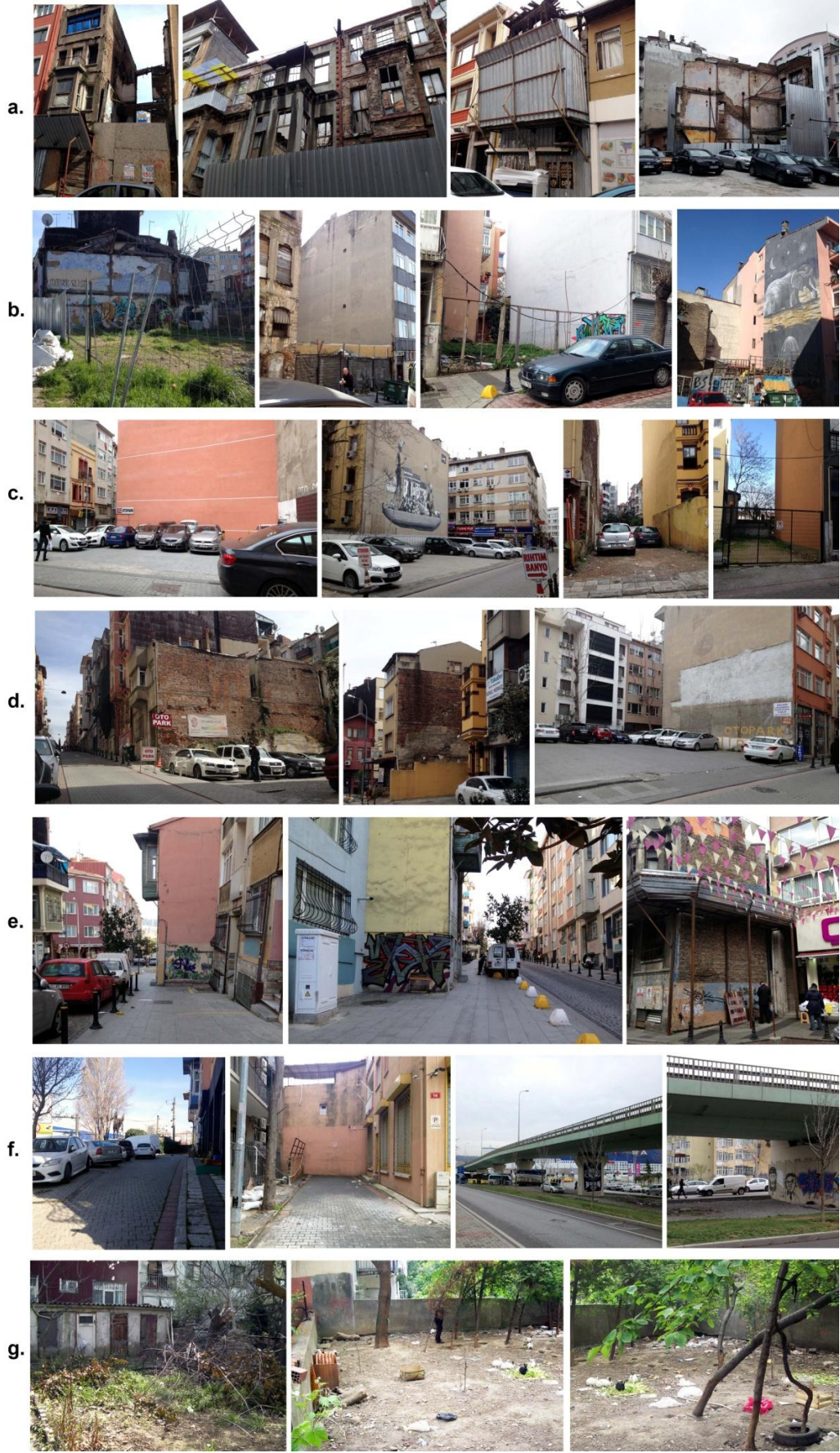
- d. Atıl alanlar adına dikkati çeken diğer durum ise, bitişik nizamdaki yapının yıkılması sonrasında ortaya çıkmış cephelerdir. Yapı adalarında sıkça karşılaşılan bu sağır duvarlar kimi durumlarda sokak ile direk iletişim halindeyken, kimi durumlarda ise tam algılanamayan bir niteliğe sahiptir. Bu cephelerin çoğunlukla yıkılan tescilli yapının ardından oluştuğu görülmüştür.
- e. Geniş çekme payları mahalle dokusunda yapı ve sokak etkileşiminin farklı bir kombinasyonu olarak belirlemektedir. Çoğunlukla sokak dokusunun işlevsiz, atıllaşan bir parçası olarak algılanmaktadır.
- f. Gerek taşıt gerekse demiryoluyla çevrelenmiş çalışma alanı ulaşım ağlarının baskınıdadır. Kimi noktalarda kesişen, kimi noktalarda sürekliliği olmayan bu ulaşım ağı, özellikle mahalle sınırlarında belirli noktalarda kör ve işlevsiz alanlar bırakmaktadır. Bazı durumlarda ise araçlar tarafından işgal edilerek otopark olarak kullanılmaktadır.
- g. Bahsedilen tüm bu durumların dışında, mahalle sokak dokusundan her zaman algılanamayacak ve deneyimlenemeyecek alanlar da bulunmaktadır. Mahallenin dokusunun ana karakterlerinden biri olan avlular bu niteliktedir. Yapı adalarında bina girişleri dışında erişim sağlanamayan, ancak birkaç yarı kamusal nitelikteki noktadan (kafe, hostel bahçesi vb.) deneyimlenebilen bu alanlar, uydu fotoğrafları yardımıyla görülebildiği kadarıyla çoğunlukla yeşil alan varlığını sürdürmektedir.

Bu noktada TAK'ın daha önce bahçe programı kapsamında yürüttüğü arka bahçelerin düzenlenmesi ile ilgili çalışma alanlarından da görülebileceği gibi, avlularda hiçbir suretle kullanılmayan ya da depo halini almış, atıllaşmış mekanlar bulunmaktadır.

Yapılan incelemelerde semtte çok sayıda kullanımsız alan olduğu görülmüştür. Bu alanların büyük çoğunlukla şahıs ya da vakıf mülkiyetinde, az sayıda ise değerlendirilmemiş kamusal alan içerisindeki alanlar olduğu belirlenmiştir.

Yukarıda maddelenerek açıklanmış olan tespitler Şekil 4.26 detaylı olarak görülmektedir. Yeldeğirmeni'nde tespit edilen bu alanlara dair örnekler daha çok olmakla birlikte, burada bir kısmına ait görseller sunulmuştur.

Şekil 4.26: Yeldeğirmeni atıl alanlarına dair tespitler (TAK arşivinden yararlanılmıştır).

Bahsi geçen tespitler ışığında belirlenen atıl alanlar, mülkiyetten bağımsız olarak Şekil 4.27’de halihazır harita üzerine işlenerek Yeldeğirmeni atıl alan haritası oluşturulmuştur. Bu harita için bazı istisnai durumlar mevcuttur;

- Büyük çoğunlukla zarar görmüş ve yıkılmak üzere olan tarihi yapılar potansiyel atıl alanlar olarak değerlendirilmiştir.
- Ticari otopark olarak kullanılan tescilli parseller ikinci nitelikte değerlendirilebilir alanlar olarak kabul edilerek çalışmaya katılmıştır.
- Canlandırma projesinde ele alınmış alanlardan bazıları ise daha verimli değerlendirilebileceği düşüncesi ile çalışmaya dahil edilmiştir.
- Avlular, çoğunlukla dışarıyla bağlantısı olmaması ve bu sebeple durum tespiti yapma imkanı bulunmadığından çalışma dışında tutulmuştur.
- Son olarak tescilli parselde konumlanmamış olan otopark alanları çalışmaya dahil edilmemiştir.

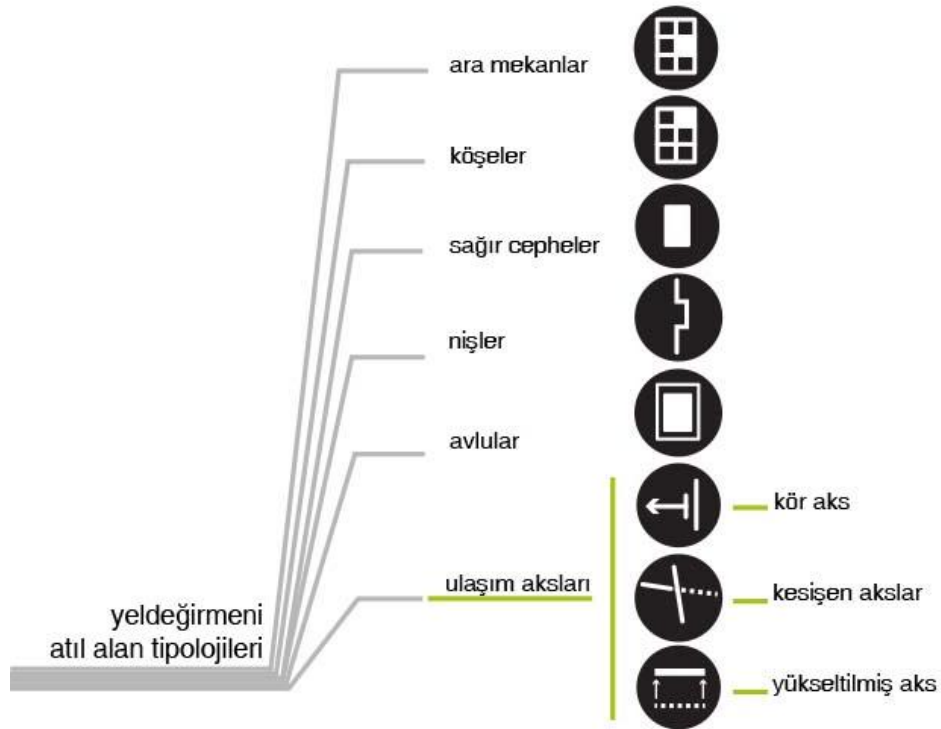

Şekil 4.27: Yeldeğirmeni atıl alan haritası.

4.7.1 Yeldeğirmeni atıl alan tipolojileri

Bu bölüm Yeldeğirmeni atıl alanlarına dair elde edilen verilerden hareketle alanların tipolojileştirilmesi çalışmasını içermektedir. Semt ölçeğinde atıl alan tipolojileri oluşturulurken Eric Villagomez'in 2. bölümde bahsi geçen çalışması, yapı adası bazında bir yaklaşımla ele alınan tezin alan çalışması için çıkış noktasını oluşturmaktadır. Villagomez'in (2010) 8 ana başlık altında oluşturduğu tipolojiler, Yeldeğirmeni için uygun olanlarla eşleştirilmiş, eşleştirilemeyip literatürde yer almayanlar ise yere özgü nitelikler değerlendirilerek yeni bir tipoloji oluşturulmuştur. Bu kapsamda ortaya konan tipolojiler şu şekildedir (Şekil 4.28 ve Şekil 4.29):

- Ara mekanlar,
- Köşeler,
- Sağır cepheler,
- Ulaşım aksları,
- Nişler,
- Avlulardır.

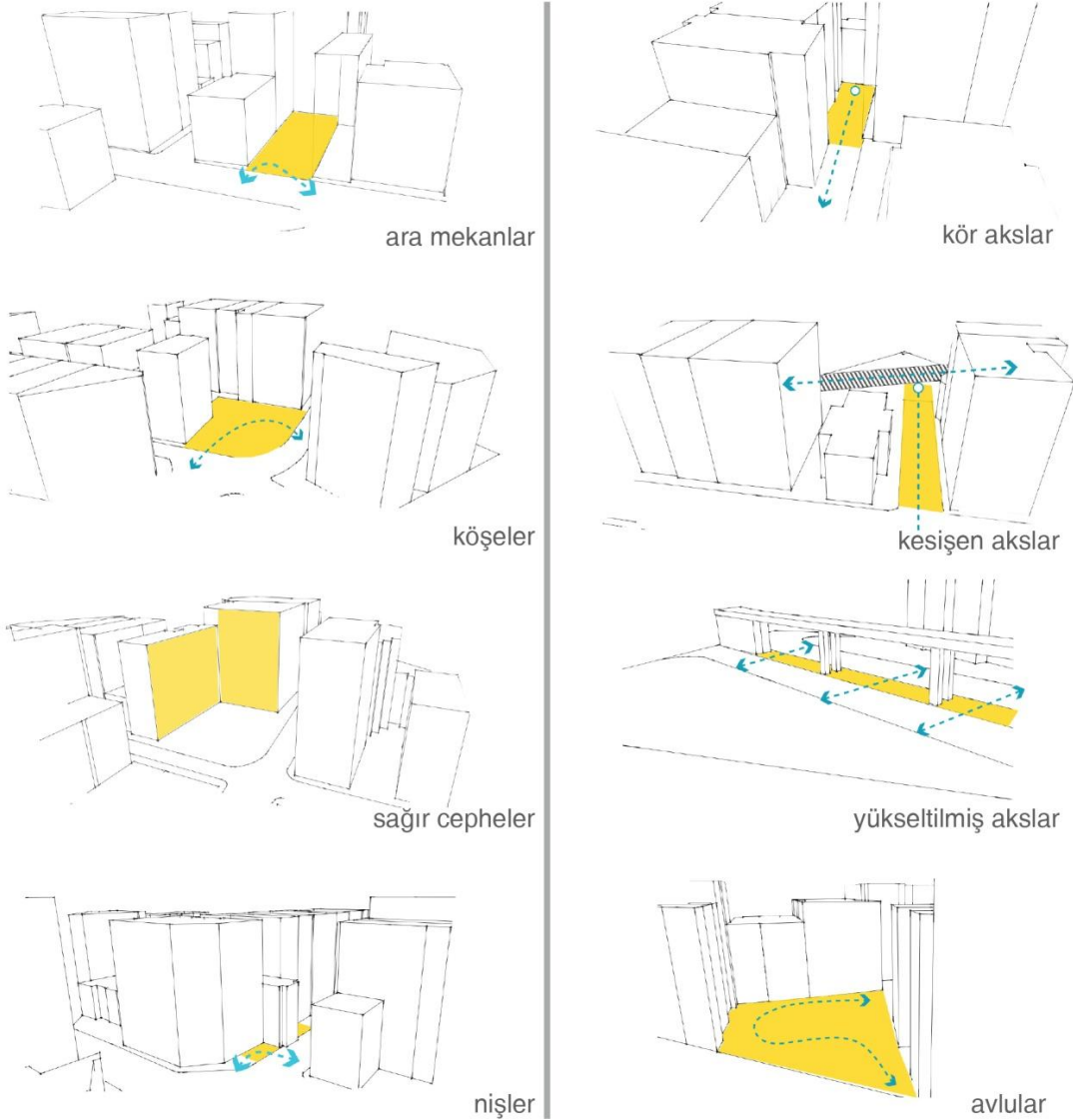

Şekil 4.28: Yeldeğirmeni atıl alan tipolojilerine ait şema.

Ara Mekanlar; yapı adalarında genelde iki yapı arasındaki kültürel miras değerine sahip tescilli yapı/yapının yıkımı ile oluşmuş alanlardır. (Bu konuda devreye giren

yasa ve yönetmeliklerden çalışma alanı başlığı altında atıl alanların oluşum süreçlerinin anlatıldığı 4.7.2 başlığında değinilecektir). Mevcutta işlevsiz durumda olabilirler ya da kendiliğinden bir işlev atanmış olabilir. Yıkılan yapının bir veya birden fazla oluşuna göre tekil veya çoğul ara mekanlar olarak ayırmak mümkündür. Tekil ara mekanlar genelde işlevsiz ve mülk sahibi tarafından çevrelendiği için geçirgenliğini kaybetmiş, sokak ile ilişkisi kesilmiştir. Kimi durumlarda tek katlı hafif bir yapı (depo gibi) da bu alanlar üzerinde konumlandırılmış olabilir ya da özel otopark işlevi getirilmiş olabilir. Birden fazla yapının yıkılması ile oluşan çoğul ara mekanlarda ise genelde boş olmayan ve otopark işlevi verilmiş alanlardan oluşmaktadır. Bunun sebebi araç parkına imkan vermesi nedeniyle daha işlevsel olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu alanların bazıları tescilli olmayan parsellerde de bulunmaktadır.

Şekil 4.29: Yeldeğirmeni atıl alan tipolojileri.

Köşeler; yapı adasının köşelerinde daha çok kültürel miras değerine sahip tescilli yapı/yapıların yıkımı ile oluşmuş, büyük çoğunlukla otopark işlevi getirilmiş alanlardır. Ticari otopark işlevine sahip köşeler genelde köşe yapıya bitişik nizamdaki bir ya da birkaç ilave yapının da yıkılması ile oluşan daha geniş atıl alanlardan oluşturmaktadır. Bitişik nizamdan dolayı köşeler düşey zemin ilişkisinde diğer alanlara göre kamu ile doğrudan ve iletişimi en yüksek olan alanlardır. Bu noktada en potansiyelli noktalar olarak görülmektedirler. Bu alanların bazıları tescilli olmayan parsellerde yer bulunmaktadır.

Sağır cepheler; düşey yüzeyleri oluşturan sağır duvarlar/atıl yüzeyler, yapı adasında meydana gelen ara mekanlar ve köşelerin doğası gereği oluşan ya da çekme mesafesinin özellikle geniş olduğu, kentsel dış mekan ile yapı çevre arasında geçişi sağlayan kısımlardır.

Genelde tescilli yapıların yıkımı ile ortaya çıkan sağır duvarlar bu alanları oluşturmaktadır. Süreçler neticesinde ve mimari karakterin getirdiği, bitişik nizamdan ileri gelen bir durumdur. Kamusal alanla etkileşimli olan cephelerde sokağa daha etkili bir girdi vermektedir.

Ulaşım aksları; bu tipoloji ulaşım alt yapısı sebebiyle oluşan alanları ifade eder ve üç alt başlık içinde değerlendirilebilir. Bunlar; kör, çapraz ve yükseltilmiş akslardır. Kör akslar, çıkmaz sokakların hiçbir suretle kullanılmayan kısımlarını ifade etmektedir. Çapraz akslar, ulaşım ağına ait iki elemanın kesişimi ile ortaya çıkan işlevsiz alanları oluşturmakta, çalışma alanı dahilinde bu durum araç-araç, ya da araç-demir yolu bağlamında oluşmaktadır. Genelde alanın sınırlarındaki baskın nitelikteki demir yolu yakın çevresinde şekillendiği görülmüştür. Yükseltilmiş akslar ise komşu mahalle sınırı arasında kalan araç yollarının bazı kesimlerinde mevcut olan viyadüklerin altında var olan hacimler bu kategoriye girmektedir.

Nişler; özellikle geniş çekme mesafelerinin olduğu, kaldırım mesafesinin bu sebeple genişlediği bölümlerde oluşan alanlardır. Genelde sağır cephelerin oluşumunu beraberinde getirmektedir.

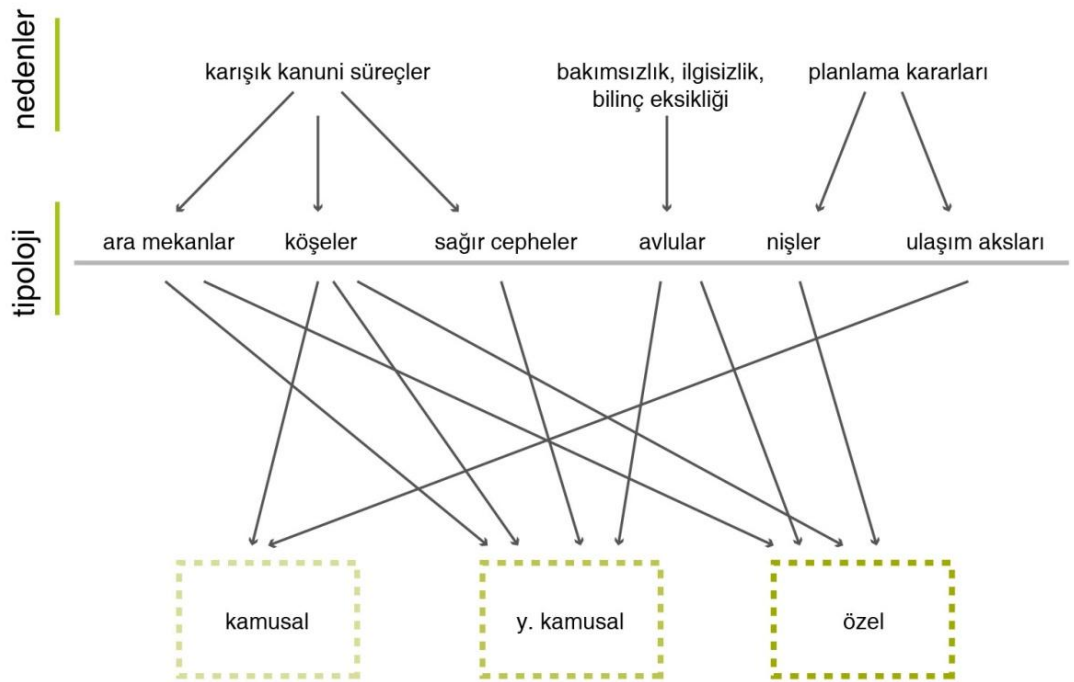
Avlular; avlular ızgara sistemin getirdiği yapı içerisinde yapı adaları içinde büyük çoğunlukla yeşil alan statüsünde bulunmaktadırlar. Kamusal geçirgenliği neredeyse olmayan bu kentsel boşluklar, bazı durumlarda yeşil alan niteliği taşımamakta ve atıl alan parçalar barındırmaktadır.

Yeldeğirmeni'ne özgü ve mülkiyetten bağımsız olarak oluşturulan 6 tipoloji atıl alan haritası üzerine işlenerek, haritalaştırılmıştır (Şekil 4.30). Bu tipolojilerden avlular, potansiyelleri öngörülmesine rağmen, bir önceki bölümde söz edildiği gibi gözlem imkanı bulunamaması nedeniyle bu çalışma için kapsam dışı tutulmuştur. Haritadan incelenebildiği gibi Yeldeğirmeni çok sayıda farklı niteliklerde ve potansiyelleri değerlendirilebilecek atıl alan varlığına sahiptir.

Şekil 4.30: Yeldeğirmeni tipolojik atıl alan haritası.

1981 yılında kentsel sit alanı ilan edilen, 1996'da koruma planı onaylanan yerleşmede 302 adet tescilli yapı bulunmaktadır (Arısoy, 2014).

5226 ve 3386 sayılı kanunlarla revize edilmiş 2863 sayılı yasa, koruma Yüksek Kurulu kararları bu konuda devreye giren karar ve yasalardır. Can'ın (2011) aktardığı üzere restorasyon aşamasında karşılaşılan karışık yasal süreçler, tescilli yapıların kaderine terk edilmesine neden olmaktadır. Kullanıcılar korumayı desteklenmesine rağmen, yapılar ayaktaarken Anıtlar Kurulu'nun uzun restorasyon süreçleriyle ilgilenmek istememekte ya da maddi zorluklarından yakınmaktadır. Ayrıca Can'ın (2011) yaptığı ankette mal sahipleri "daha kullanışlı olduğu için" tescilli parselleri otopark olarak kullandıklarını, fakat binanın tekrar inşa edileceğini belirtmişlerdir.

Şekil 4.31: Atıl alanların oluşum nedenleri ve kentsel mekan türleri bağlamında sınıflandırılması.

Atıl alanların oluşum nedenleri değerlendirildiğinde, çoğunlukla özel mülkiyette bulunan bu alanların oluşum nedenleri (Şekil 4.31) aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Koruma için getirilen kanunlar yapıların geri gelememesine ve kentsel mekanların atıllaşmasına neden olmaktadır.
- Planlama kararlarından kaynaklanan nişler ve ulaşım akslarının yarattığı bir atıllaşma söz konusudur.
- Kanun ve planlama kararlarından farklı olarak, kaderine terk edilmişlik içinde avluların bazı kısımlarının ilgisizlik ve bakımsızlığı alanların atıllaşmasına neden olmaktadır.

4.8 Yeldeğirmeni için Geçici Kullanım Tipolojileri ve Türlerinin Belirlenmesi

Önceki bölümlerde bahsedilen Yeldeğirmeni Canlandırma Projesinin (Bölüm 4.5) iki temel hedefinden biri kamusal alan yaratma diğeri ise sivil inisiyatifi teşviktir. Bu noktada Arısoy'un (2014).aktardığı gibi, yenileme çalışmalarında cazibe merkezi yaratmaktan kaçınarak soylulaştırmanın önüne geçmek için büyük ve gösterişli müdahalelerden kaçınmak, onun yerine daha çok küçük ölçekli müdahaleler ile sonuç elde edilmesi yöntemi benimsenmiştir

Küçük müdahaleler ile açık kentsel kamusal mekanlar oluşturulması ve bu sürecin katılımcı yapı ile desteklenmesi amacı geçici kullanımların pozitif özellikleri (ekonomik, katılımcı yapıyı destekleme, çok yönlü olabilme, hızlı sonuç elde etme, bir tecrübe ve sinama ortamı ve imkanı yaratma) ile örtüşmektedir. Bu noktada Yeldeğirmeni açık kentsel mekanları için geçici kullanımların katalizör etkisi yaparak anahtar bir çözüm olması muhtemeldir. Bu sebeple bölüm içerisinde Yeldeğirmeni için geçici kullanım türlerini belirlenmeye çalışılmıştır. Geçici kullanıma ait literatür, semtin kentsel açık alan kullanımına dair eksik görülen ve katkı sağlayacağı düşünülen yönlerden hareketle, potansiyel olduğu düşünülen geçici kullanım tipolojileri oluşturulmuştur. Olası ihtiyaç programı dahilinde ortaya konan bu sonuç tamamen subjektif bir bilgidir.

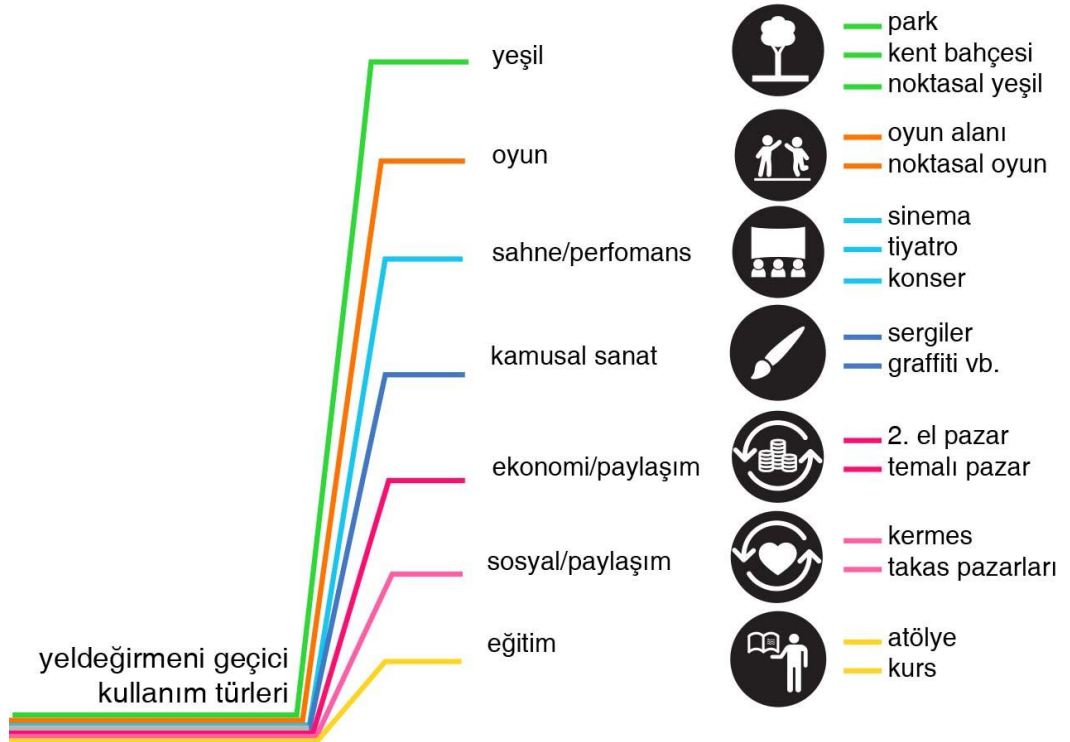
Çalışma alanı kentsel açık alanlarına dair dikkat çeken noktalar:

- İlk tespit kamusal yeşil alanlar ve çocuk oyun alanları ile ilgilidir. Daha önce bahsedildiği üzere yerleşim dokusundaki ızgara sistem içerisinde potansiyel yeşil alanlar olarak avlular bulunmakta fakat bu alanlar birkaç yarı kamusal nokta dışında (kafe ve pansiyon bahçesi) tamamen kapalı ve kamusal iletişimi olmayan yeşil alanlardır. Kamusal nitelikte ise toplam dört adet tanımlanmış park mevcuttur. Bunlardan en büyüğü 2013'te hizmete sokulmuş olan Ali İsmail Korkmaz Parkı'dır. Burada yeşil alan dışında oyun ve dinlenme niteliklerini sunulmaktadır. Bu alan mahallenin en büyük ve en çok kullanılan kamusal alanı niteliğindedir. Diğer park Mühendis Sarı Ali Sokağı'nda bulunan Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi kapsamında atıl bir alanı ele alarak değerlendirilen oyun parkıdır. Çocuk oyun ünitesi ve dinlenme nitelikleri sunmaktadır fakat yapılan gözlemlerde bu alanın kullanıcılar tarafından çok tercih edilmediği görülmüştür. Sınırlı yeşil alan niteliğine

sahip diğerk bir park alanı ise İskele Sokak bitiminde yer alan gene canlandırma projesi kapsamında ele alınmış ve spor alanı olarak değerklendirilmiş alandır.

- Açık alanda diğerk dikkat çekerek nokta, buluşma/toplanmaya ve etkinliklere imkan sağlayan ve hizmet edecek alan eksikliğidir. Izgara sistem dokusunda sokakların kesiştiğı yerlerde küçük meydancıklar bulunmaktadır fakat, tam olarak toplanmaya hizmet edecek nitelikte değildir. Çoğunlukla araçlar tarafından işgal edildiğı gözlemlenmiştir. Bahsi geçen alanların dışında İskele Sokak rıhtım girişinde bulunan Ladikli Ahmet Ağa Çeşmesi ve çevresinde küçük bir meydan işlevine sahip fakat kullanılmayan alan ve Karakolhane ve Halit Ağa Caddeleri kesişimi de yer alan toplanma ve dinlenme niteliklerine sahip heykel park bulunmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle genel bir değerklendirme ile mahallede kamusal yeşil, toplanma, dinleme, etkinlik ve oyun alanları açısından yoksun durumdadır. Şekil 4.32’da görülebileceğı gibi kamusal açık alan kullanımları konusunda eksiklikler ve ihtiyaç programı göz önüne alınarak Yeldeğirmeni için potansiyel olabileceğı düşünölen yeşil, oyun, sahne/performans, kamusal sanat, sosyal ve ekonomik paylaşım ile eğitim ana başlıklarında geçici kullanım türleri oluşturulmuştur.

Şekil 4.32: Yeldeğirmeni için potansiyel geçici kullanım türleri.

Bu kullanım türlerine kısaca değinilecek olunursa:

Yeşil; yeşil alanlar semtte, özel ya da yarı kamusal nitelikte bulunmakta fakat kamusal anlamda eksikliği yoğun şekilde hissedilmektedir. Bu kullanım türü parklar ya da daha küçük alanlarda dinlenme/buluşma niteliğinde olan ve daha küçük, noktasal yeşil alan uygulamaları şeklinde olabilir.

Daha çok konut ve karma bölgede, güneşlenme vb. uygun koşullara sahip alanlarda tarım uygulamaları, kent bahçeleri vb. çalışmalar bu tipoloji içinde değerlendirilebilir.

Oyun; semtteki eksikliği hissedilen diğer ana kullanımlardan biridir. Daha çok konut ve karma bölgede hizmet edecek şekilde olabilir. Trafiğin daha az olduğu, daha korunaklı alanlarda konumlandırılabilir. Oyun alanları dışında daha küçük alanlarda tekil oyun elemanları, noktasal uygulamalar şeklinde olabilir.

Sahne/performans; tiyato, sinema gösterimleri, müzik dinletileri, yerel grupların performansları bu gruba girmektedir. Konut, karma ve ticaret bölgelerinde konumlandırılabilir.

Kamusal Sanat; mevcutta var olan, mural festivalindeki gibi atıl cephelerin değerlendirilmesi ve geçici açık hava sergileri vb. bu gruba girebilir. Mahalledeki sanatçıların tanıtımı ya da eğitim kurumlarının işlerini sergileme fırsatı sunulabilir. Özellikle canlandırma projesi sonrası semtte sayıları artan sanat atölyeleri ile işbirliği sağlanabilir. Konut, karma ve ticaret bölgelerinde konumlandırılabilir.

Ekonomi/paylaşım; Ticari amaçlı satışlar bu gruba girmektedir. Daha çok ticari ve karma bölgede konumlandırılabilir. İkinci el satış ya da daha özel temalı pazarlar düzenlenebilir.

Sosyal/paylaşım; Tamamen ticari kaygıda uzak girişimler bu gruba girmektedir. Daha çok konut ve karma bölgede konumlandırılabilir. Özellikle mahalleli ihtiyaçları için takas pazarları kurulabilir ya da sosyal amaca hizmet edecek kermesler düzenlenebilir. Dışarıya kapalı bir yapı içerisinde avlularda paylaşımaya yönelik girişimlerde bu çerçevede değerlendirilebilir.

Eğitim; Mahalleliye yönelik eğitimler ve atölye çalışmaları düzenlenebilir. Daha çok konut ve karma bölgede konumlandırılabilir. Semtte ikamet eden sanat atölyeleri, eğitim kurumları ya da belediye bünyesinde kurulan eğitim merkezleri çalışmalar

düzenleyerek bilgi paylaşımını sağlayabilir. Aynı zamanda kent bahçeleri uygulamaları ile birlikte çalışacak bir sistem oluşturulabilir.

4.9 Yeldeğirmeni Atıl Alan Varlığının Geçici Kullanımlar Üzerinden

Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, Yeldeğirmeni için oluşturulan atıl alan tipolojileri ve kentsel açık alanlar için oluşturulan ihtiyaç programından yola çıkarak tipolojileştirilen öneri geçici kullanım türleri bir arada değerlendirilmiştir. Atıl alan tipolojileri, uygun olduğu düşünülen kullanımlarla eşleştirilerek potansiyelleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.33’de görülebileceği üzere her atıl alan kendi içinde potansiyeller taşımakta ve kentsel mekanın canlandırılması adına kullanımlara imkan vermektedir. Bazı tipolojiler ise bir ya da birden fazla kullanımın birlikte değerlendirilebileceği bir sinema ortamı yaratabilmektedir.

Atıl alan tipolojilerine uygun olduğu düşünülen geçici kullanım türleri değerlendirildiğinde:

Ara mekanlar; genel anlamda bütün kullanımlara imkan vermektedir fakat bazı noktalarda kamusal iletişim potansiyeli düşüktür.

Köşeler; kamusal iletişim potansiyeli yüksek ve tüm kullanım türlerine imkan vermektedir.

Sağır cepheler; kullanımında mevcutta mural festivali bünyesinde değerlendirilmesiyle ilgili örnekler bulunmaktadır. Bunların dışında oyun, yeşil (dikey bahçe uygulamaları) ve uygun alanlarda sahne/performansa (film gösterimleri) imkan vermektedir.

Avlular; kamusal geçirgenliği olmayan avlular daha çok erişimin sağlanabildiği yapılardaki kullanıcılara hizmet edecek kullanımlarla değerlendirilebilir. Yeşil kullanımı altında tarım uygulamaları, bununla entegre edilecek eğitim çalışmaları ve güvenli oyun alanları sunma potansiyellerine sahiptir.

Nişler; genellikle kamusal iletişimi yüksek olan nişler sanatın halka ulaşması adına yüksek potansiyela sahiptir. Bunun dışında bazı noktalarda yeşil kullanımı altında dinlenme/buluşmaya hizmet edecek kullanımlarla değerlendirilebilir.

Kör akslar; kamusal iletişimi düşük olan kör akslara getirilecek geçici kullanımlar daha çok avlularda olduğu gibi kendi içinde sokak sakinlerine hizmet edecek şekildedir. Bu noktada noktasal oyun elemanları ya da sokak sakinlerine yeşil tipolojisi altında dinlenme/buluşmaya imkan veren kullanımlar olabilir.

Kesişen akslar; oyun, kamusal iletişim potansiyeli daha yüksek alanlarda ise kamusal sanat uygulamaları, yeşil kullanımı altında dinlenme/buluşmaya imkan veren kullanımlarla değerlendirilebilir.

Yükseltilmiş akslar; semt sınırlarında yer almalarına karşın ulaşım aksalarının kesişimde bulunmaları nedeniyle kamusal iletişimi yüksek bu alanlar, kamusal sanat ve uygun sahne/performans kullanımları getirilerek potansiyelleri ortaya konabileceği düşünülmektedir.

Her iki tipoloji için birlikte yapılan çıkarımlar bir sonraki adımda Yeldeğirmeni atıl alan haritası üzerinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin yapılmasında alanların kullanımlar için sağladığı uygun büyüklük dışında, oluşturulan “alan kullanım haritalarından” da yararlanılmıştır. Şekil 4.34’ te görülen bu haritalar (bölgeler, ulaşım aksları, yeşil alanlar, eğitim; kültür-sanat) Google maps verileri ve uydu görüntüleri, alanda yapılan gözlemler, canlandırma projesi ve TAK Arşivi’nden sağlanan verilerle elde edilmiştir.

Bölgeler haritası; konut, karma ve ticari kullanımları, ulaşım aksları haritası; ana omurgalar ve ikincil nitelikteki akslar, yeşil alanlar haritası; daha yoğunlukla kamuya kapalı yeşil alan yoğunluğunu, eğitim haritası; okul, eğitim merkezleri, kütüphane ve yurtları, kültür-sanat haritası ise; tiyatro, kültür merkezleri ve sanat atölyelerini göstermektedir.

Bu noktada yapılan değerlendirme sonucunda; akslar (örneğin; canlandırma projesinde getirilen sanat, ticari aks vb.), yeşil alanlar, eğitim birimleri, kültür/sanat birimleri dikkate alınarak alanlara getirilen kullanımlar, atıl alan haritası üzerine işlenmiştir. Ek olarak ana yaklaşımda bölgeler haritası üzerinde her bölgenin kendi özelliğine uygun ve katkı sağlayacak kullanımlar (başlık 4.8’de bahsi geçen) getirilmesine dikkat edilmiştir. Burada kullanım haritaları geliştirilerek ya da yenileri eklenerek geçici kullanım deseni haritasını detaylandırmak mümkündür.

geçici kullanım türleri		atıl alan tipolojileri							
ara mekanlar									
köşeler									
sağır cepheler									
avlular									
nişler									
kör aks									
keşisen aks									
yükseltilmiş aks									
yeşil		✓	✓	✓	✓	✓		✓	
oyun		✓	✓	✓	✓		✓	✓	
sahne/performans		✓	✓	✓					✓
kamusal sanat		✓	✓	✓		✓		✓	✓
ekonomi/paylaşım		✓	✓						
sosyal/paylaşım		✓	✓		✓				
eğitim		✓	✓		✓				

Şekil 4.33: Atıl alanlar için potansiyel geçici kullanım türleri.

Şekil 4.34: Yeldeğirmeni alan kullanım haritaları (Arısoy, 2014; TAK arşivi; Url-33’den yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

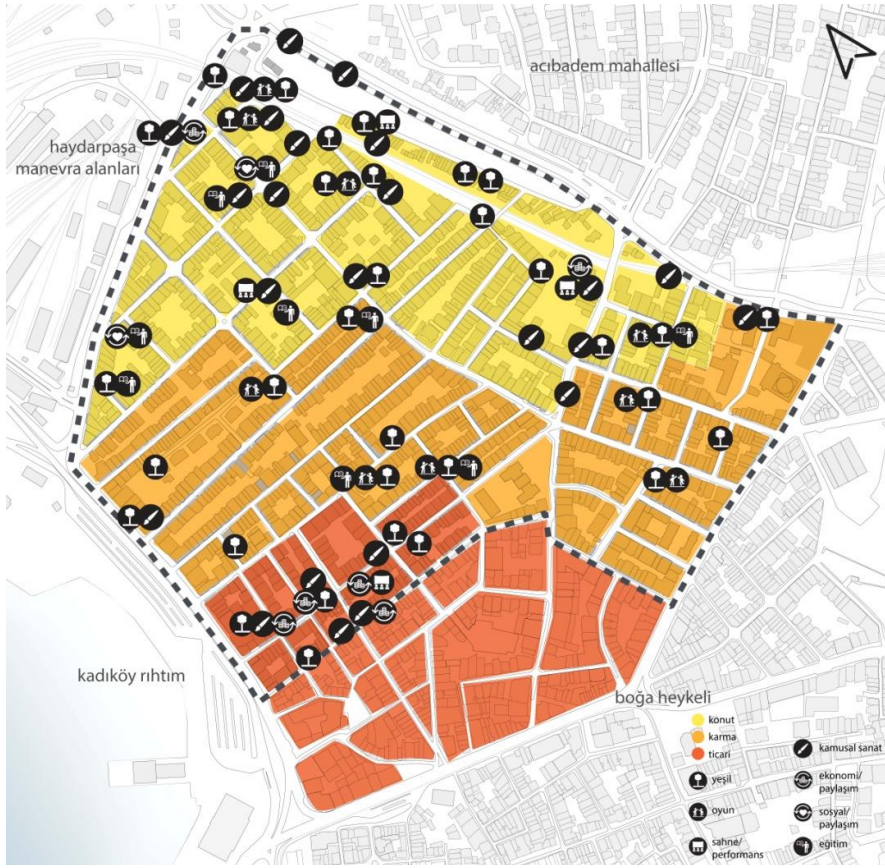
Atıl alan, öneri geçici kullanım tipolojileri ve alan kullanım haritaları üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda “geçici kullanım deseni haritası” oluşturulmuştur (Şekil 4.35). Bu noktada belirtilmesi gereken ilk konu, ortaya çıkan ürünün nihayi bir sonucu tarif etmemekle birlikte tamamen deneyimsel olduğudur. Harita etkinliklere dair fikir vermekte ve geçici kullanımlarla kamusal alanın canlandırılması adına sağlayabileceği katkı için bir öngörü yaratmaktadır. Geçici kullanım deseni ile elde edilen öngörü haritası üzerinde farklı kullanım türleri kombisnasyonlarıyla yeni yorumlamalar yapılabilir. Ayrıca belirli alanlarda yapılan uygulamalar sonrasında, kazanılan deneyimlerle yeniden değerlendirilen geçici kullanımlar, başka alanlarda yeniden test edilebilir.

Bu bilgilerden hareketle atıl alanlarının potansiyelleri değerlendirildiğinde:

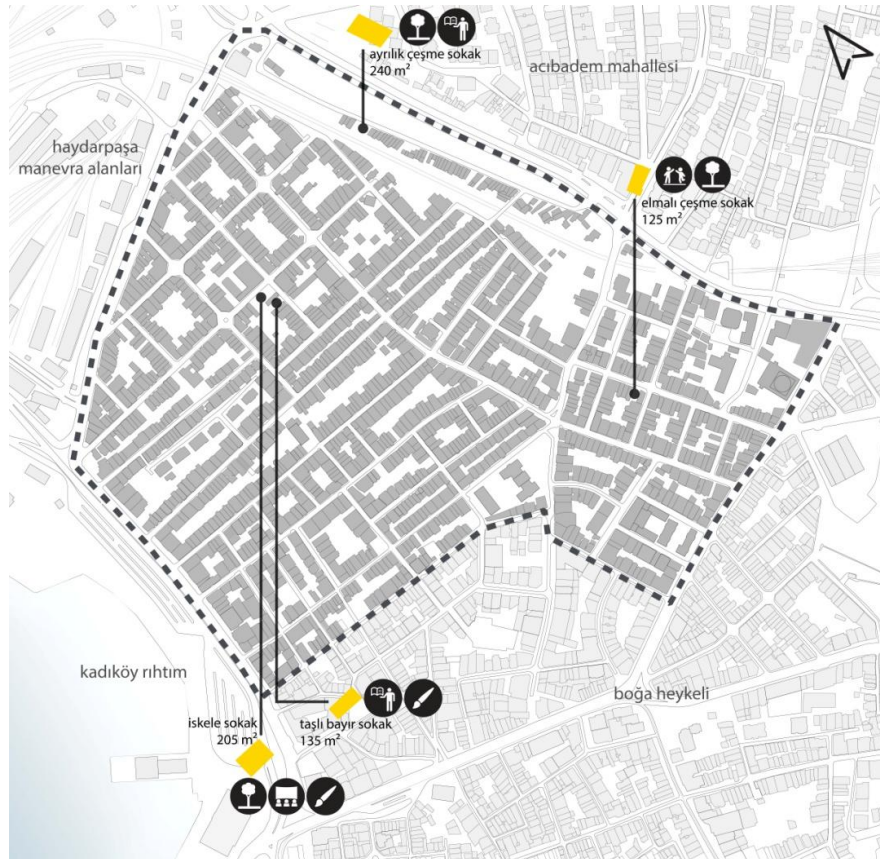
- Oluşturulan geçici kullanım deseni haritasından da görülebileceği gibi her mekan bir ya da birden fazla açık alan kullanımına ev sahipliği yapabilmektedir.
- “Köşeler“ ve “ara mekanlar” en çok aktivite türüne imkan vermektedir. “Köşeler” ayrıca kamuyla iletişim potansiyeli yüksek olmaları nedeniyle daha kapsamlı kullanımlara imkan sağlamaktadır.
- Küçük alanlar bile potansiyeller taşımaktadır
- Alanların boyutları ve bulundukları kullanım bölgesi vb. de potansiyellerini artırıcı ya da azaltıcı bir unsur olabilmektedir.
- Atıl alanların taşıdıkları potansiyellerin değerlendirilebilmelerinde ilk adım ise mülk sahibi rızası ve yapılan anlaşma ile başlamaktadır.
- Alanlara getirilecek geçici kullanımınların alanda kalma süreleri öncelikle mülk sahibi ile yapılacak anlaşma doğrultusunda belirlense de, şartlara göre organizasyonun belirlediği süre ya da mevsimsel koşullara göre takvimlendirilebilir.

Çalışma kapsamında bu harita üzerinden seçilen dört atıl alana geçici kullanım önerileri getirilmiştir (Şekil 4.36). Bu alanlar: İskele Sokak, Taşlı Bayır Sokak, Elmalı Çeşme Sokak ve Ayrılık Çeşme Sokak şeklindedir. Bu alanların büyük çoğunluğunu yıkılan tescilli yapılara ait tescilli parseller oluşturmaktadır. İskele Sokak’ta Ali İsmail Korkmaz Parkı yanı haricindeki alanlar (zaman zaman çocuklar tarafından kullanıldığı gözlenmiştir), mevcutta hiçbir kullanıma sahip olmadığı görülmüştür.

Şekil 4.35: Yeldeğirmeni atıl alanları için potansiyel geçici kullanım deseni haritası.

Şekil 4.36: Yeldeğirmeni atıl alanları için öneri tasarım alanları.

Bu alanlara getirilen kullanımlar aşağıdaki gibidir:

- Elmalı Çeşme Sokak-125², Çocuk oyun alanı
- Taşlı Bayır Sokak-135m², Açık hava kütüphanesi
- İskele Sokak-205m², Etkinlik alanı
- Ayrılık Çeşme Sokak-240m², Kent bahçesi

Elmalı Çeşme Sokak-çocuk oyun alanı; Elmalı Çeşme Sokak üzerinde bulunan bu alan, karma kullanım bölgesinde ve tescilli bir yapıya ait tescilli parseldedir.

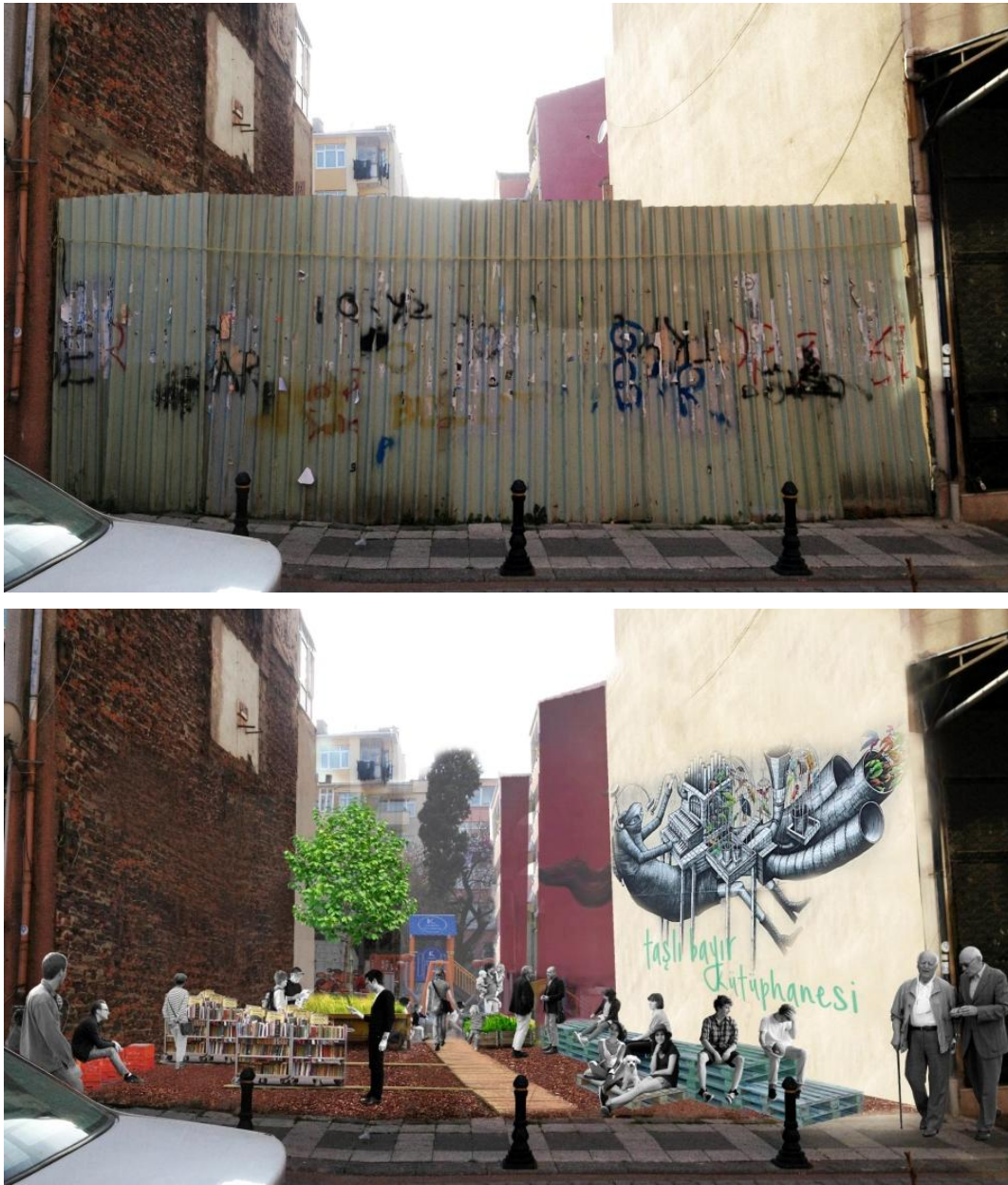

Şekil 4.37: Yeldeğirmeni, Elmalı Çeşme Sokak, çocuk oyun alanı (Url-44; Url-45; Url-46'den yararlanılmıştır).

Alan (kamusal oyun alanları semtin daha çok kuzeyinde bulunmakta) yakın çevresinde tam anlamıyla oyuna hizmet edecek kamusal alan bulunmaması nedeniyle oyun alanı önerisi getirilmiştir (Şekil 4.37). Basitçe çim tepeler ve kum havuzundan oluşan alanda, sağır duvarlar murallar ile canlandırılmış ayrıca eski lastikler tırmanma duvarı olarak işlevlendirilmiştir. Yine lastiklere çeşitli duvar oyunları ve bitki kabı olarak yeniden kullanım getirilmiştir.

Taşlı Bayır Sokak-kütüphane; semtin ana omurgalarından İskele Sokak kesişimindeki Taşlı Bayır Sokak üzerinde bulunan bu alan, tescilli bir yapıya ait tescilli parseldedir.

Şekil 4.38: Yeldeğirmeni, Taşlı Bayır Sokak, kütüphane (Url-47'den yararlanılmıştır).

Ali İsmail Korkmaz Parkı ile yapı adasındaki avlu tarafından komşu, aynı zamanda İskele Sokak'taki öneri etkinlik alanı ile de yakın bir konumdadır. Bu alanda hem toplanmaya hizmet edecek hem de bilgi paylaşımını sağlayacak bir açık hava kütüphanesi olarak kullanılabileceği düşünülmüştür (Şekil 4.38).

Alanın çift taraflı geçirgenliği sağlanarak park tarafından da erişime açılabilir, böylelikle park, kütüphane ve etkinlik alanı bütünlüğü sağlanabilir. Kitaplığı mahalleli bağışlarıyla oluşturulabilir, halk kütüphanesi birikimi ile zenginleştirilebilir.

Sabit yeri dışında ayrıca hareketli raflar (bisikletli taşıma ile) semtin uygun alanlarında gezici bir kütüphaneye dönüştürülebilir, duyurular ya da uygulamalar ile gezici kütüphane kısmının güncel yeri kullanıcılara bildirilebilir. Hava muhalefesinde kapatılan kitaplıklar, kütüphanenin kış aylarında kullanımının tamamen sonlandırılması ile yeni yerine taşınır.

İskele Sokak-etkinlik alanı; semtin ana omurgalarından İskele Sokak üzerinde bulunan bu alan, ana kamusal yeşil alan olan Ali İsmail Korkmaz Parkı'nın bitişiğindeki parselde bulunmaktadır. Sektin ana toplanma alanlarından birinin yanında bulunması, dolayısıyla kamuyla iletişim ve etkileşiminin yüksek olması bu alanı ayrıca önemli kılmaktadır.

Tez kapsamında oluşturulan Yeldeğirmeni atıl alan tipolojisinde bakıldığında hem kamusal canlılığın çok olabileceği hemde pek çok kullanım tipi için potansiyel olan “köşe” tipolojisine sahiptir. Canlandırma projesinde İskele Sokağına verilen sanat aksı misyonuna bağlı kalarak alanın etkinlik alanı olarak kullanılabileceği düşünülmüştür (Şekil 4.39).

Alana tiyatro, sinema gösterimleri ve küçük ölçekli sahne ve sanat performansları (yerel sanatçılar, belediye eğitim kurumlarındaki gençleri teşvik edecek programlar vb.ile desteklenebilir) sergilenebilecek bir kullanım getirilebilir. Bu noktada mevcutta var alan tel örgüler kaldırılarak alanın tam geçirgenliği sağlanabilir ya da etkinlik türü ve organizasyonun ihtiyacına göre belirli kısımlarda geçişe izin verilebilir. Bu geçirgenlik belirli yönlerde yerleştirilecek sergi panoları yardımıyla iki yönlü bir kullanıma hizmet edecek şekilde sağlanabilir.

Bunlara ek olarak modüler ve interaktif oturma birimleri ile gece ve gündüz kullanımına göre farklı kombinasyonlarla farklı bir deneyim ortamı yaratılabilir.

Gösteri programı dışındaki zamanlarda ise alan, özellikle toplanma/buluşmaya hizmet edecek ayrı bir kullanım getirilerek küçük bir meydan işlevine sahip olabilir.

Şekil 4.39: Yeldeğirmeni, İskele Sokak, etkinlik alanı (Url-48'den yararlanılmıştır).

Ayrılık Çeşme Sokak-kent bahçesi; Ayrılık Çeşme Sokak üzerinde bulunan bu alan, biri tescilli olmak üzere birde fazla yıkılmış yapının parseli içinde bulunmaktadır. Semt içindeki en büyük yeşil alanlardan biri olan tarihi Ayrılık Çeşmesi Mezarlığına ve yenileme çalışmaları devam eden tren yoluna komşudur. Alan büyüklüğü ve konumu nedeniyle daha büyük ölçekli etkinliklere ev sahipliği yapabilir. Ana yollardan uzak ve güneşlenme vb. koşulların uygun olduğu düşünülerek, potansiyellerden biri olarak görülen kent bahçesi önerisi getirilmiştir (Şekil 4.40).

Geri dönüşümlü malzemeler ile modüler bitki kasaları ve oturma birimleri, sağır duvarın bir bölümünde ise atık pet şişelerden dikey bahçeler oluşturulabilir. Yeldeğirmeni kent bahçesi, mahallenin birlikte ürettiği ve atölye çalışmaları ile eğitimlerin verildiği, bilginin paylaşıldığı bir merkez haline getirilebilir.

Şekil 4.40: Yeldeğirmeni, Ayrılık Çeşme Sokak, kent bahçesi

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentler kendine özgü dinamiklerinin etkisiyle sürekli bir değişim içindedir. Çalışma alanı özelinde baktığımızda Yeldeğirmeni kentsel mekanlarında; 1960'larda ivme kazanan, 1980'lerden sonra ise kalan kent boşlukların dolması ile devam eden bir apartmanlaşma süreci yaşandığı görülmektedir. Yaşanan bu gelişmelerle Yeldeğirmeni açık alan varlığının büyük bir kısmını yitirmiş, sosyal canlılığa ve yaşantıya hareket imkanı veren kamusal alan sıkıntısı belirmiştir. Yakın zamanda yapılan Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi ile kamusal alan yaratma ve mevcut alanların sağlıklılaştırılması adına çalışmalar yapılmış, proje ile başarılı sonuçlar elde edildiği görülmüştür.

Günümüzde Yeldeğirmeni kentsel açık alanları incelendiğinde kamusal açık alan sıkıntısının yaşandığı, kentsel mekanlar üzerindeki baskının devam ettiği (özellikle tescilli araziler üzerinde araç ve otoparkların yarattığı baskı) görülmektedir. Buna karşılık diğer taraftan ters işleyen bir durum ile kentsel boşlukların ve kullanılmayan, işlevsiz, atıl kentsel mekan potansiyelinin arttığı bir süreç tespit edilmiştir.

Tespitler ışığında kamusal açık alan eksikliği sorununun çözümüne yönelik, atıl alanların değerlendirilerek geçici kullanımlar üzerinden çözüm sağlanması önerisi getirilmiştir. Bu doğrultuda kısaca yöntem başlığında da ayrıntılı olarak açıklanan; atıl alanların tespit edilmesi, bu alanların altı ana başlık altında (ara mekanları, köşeleri, sağır cepheler, ulaşım aksları, nişler ve avlular) tipolojileştirilmesi ve oluşumlarının nedenlerinin ortaya konmuştur.

Geçici kullanım ile çözüm getirme amacıyla kullanım tipleri ihtiyaç programı dahilinde oluşturulmuş, iki veri birlikte değerlendirilerek yere özgü atıl alan tipolojilerinin geçicilik üzerinden potansiyelleri belirlenmiştir. Ardından Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi'nin yarattığı amaçlar ve altık dikkate alınarak sonuçlar halihazır haritaya aktarılmıştır.

Yeldeğirmeni alan çalışması sonucunda iki önemli tespitten bahsedilebilir: İlki atıl alanların oluşum nedenleri değerlendirildiğinde yere özgü bir atılma tanımı ortaya

çıkılmaktadır. Bu tarif Türkiye’deki tescilli yapılarla ilgili zamanında alınamayan önlem ve devamında koruma amaçlı imar planından gelen süreçler sebebiyle oluşan bir atıllık durumudur.

Genelde tarihi doku içerisinde imar planları ile koruma altına alınmış kültürel miras değerine sahip yapı stoğunun zamanla metruk hale gelmesi, yıkımını takiben karışık süreçler neticesinde tekrar canlanamayan yapının, aynen onun gibi tescilli arsanın atıl hale gelmesiyle oluşan mekan olarak tanımlanabilir. Yere özgü yapılan bu atıl alan tanımlaması zaman, mekanlar ve süreçler içinde sıkışıp kalmış bir alanı tariflemektedir. Tescilli yapıların fazlalığı ise atıl alan potansiyelini arttıran bir unsur olarak gözükmektedir.

Ek olarak, belirlenen atıl alanların bir kısmını tescilli yapı sonrası yıkılan yapılara ait tescilli parseller oluşturmakta olduğundan, yıkılan tescilli yapı ve arazilerinin tekrar inşa edilene kadar ki sürede kamusal kullanım adına geçici kullanımla değerlendirilmesi, hem bu alanların otoparklar tarafından işgal edilmelerinin önüne geçmek, hem de sınırlı mahalle kentsel mekanı içerisinde kamusal alanların canlandırılmaları adına rezerv alanlar olmaları açısından önemlidir.

İkinci tespit ise, Yeldeğirmeni atıl alanları incelendiğinde her atıl alan tipolojisi ayrı ayrı potansiyeller taşınmaktadır. Özellikle “köşeler” kamusal alanla iletişim ve kamuya mal olma açısından en potansiyelli alanlar olarak değerlendirilebilir. Bu alanlar daha büyük ölçekli geçici aktivitelerin en çok yapılabileceği alanlar olup, farklı fırsatlar sunmakta konusunda avantajlar taşımaktadır. Bu noktada katkılarının ortaya konması için her zaman çok büyük alanlara ihtiyaç yoktur. Küçük atıl alan mekanlar bile küçük müdahalelerle (canlandırma projesinde görülebilecek çalışmalar gibi) kamusal yaşama olumlu katkılar sunabilirler.

Genel olarak bir değerlendirilme yapıldığında çalışmanın bazı noktalarda katkılar sunacağı düşünülmektedir. Üç ana başlıkta aktarılabilecek bu faydalar şu şekilde sıralanabilir:

- Literatüre olan katkı,
- Yeldeğirmeni Canlandırma Projesine katkı,
- Çalışma alanı bazında Yeldeğirmeni için sağlayacağı faydalar.

Çalışmanın literatüre olan katkısı şu şekilde açıklanabilir:

- Literatürde gerek makaleler, gerekse tez çalışmaları ve kitaplarda yabancı kaynaklara sıkça rastlanmaktadır. Ülkemizde ise, atıl alanlar ve geçici kullanımlarla açık kentsel alanlar bağlamında bir arada ele alındığı az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu noktada bu bakış açısı ile ele alınacak çalışmalar için bir araya getirilen literatür, fikir vermesi açısından örnek teşkil edebilir ve katkı sağlayabilir.
- Buna ek olarak; kaynaklarda yer alan farklı atıl alan tanımlarının mümkün olduğunca bir araya getirilmesi, konuyla ilgili literatüre katkı sağlamakta ve bu konuda ileride yapılmak istenebilecek çalışmalar için yol gösterici olma açısından önemli görülmektedir.

Çalışmanın Yeldeğirmeni Canlandırma Projesine aşağıdaki konularda katkı sunacağı düşünülmektedir:

- Bu noktada canlandırma projesinin bir parçası olarak bazı işlevsiz, çöplük haline gelmiş alanların tekrar sokak yaşantısına katılmasıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır fakat, çalışmanın özgün tarafı konunun daha sistematik hale getirilerek ele alınmaya çalışılmış olmasıdır. Böylelikle semtteki atıl alan varlığı ve potansiyelleri daha net ortaya koyulup, değerlendirilmeleri yönünde daha geniş kapsamlı bir yaklaşım sergilenmiştir.
- Konunun sistematik hale getirilmeye çalışılması ve mevcut canlandırma projesine entegre edilebilecek bir yapıda olması, bağımsız bir çalışma yerine var olan yapıya eklenilerek projenin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

Yeldeğirmeni açısından değerlendirildiğinde çalışmanın sunacağı katkılar ise şu şekilde açıklanabilir:

- Sınırlı hareket imkanı içerisinde semtte kamusal alan yaratmaya imkan vererek rezerv alanı sağlama,
- Geçici kullanımlar ile kamusal canlılık için fırsatlar sunma,
- İşlev kazandırma ile kentsel mekanların devamlılığının sağlanması,
- Mülk sahipleri için alanın ücretsiz temizlenmesi, alanların bakım çalışmalarının yapılması,
- Mahallede mekan ve yaşam kalitesinin artması,
- Katılımcı yapı ile desteklenerek kullanıcılara yaşam çevrelerinin

şekillenmesinde söz sahibi olması. Böylelikle sahiplenilmiş kamusal alanlar yaratmaya imkan sağlama, aynı zamanda mahalledeki sosyal ilişkilerin gelişmesi ve iletişim kurulmasına ön ayak olma,

- Düşük maliyetle uygulama yapılmasına imkan vermesi ve geri dönüşümlü malzeme kullanımına uygun ortam sağlama ve teşvik etme,
- Geçici kullanımların sunacağı esnek yapı ile yeni ihtiyaçlar doğrultusunda tekrar şekillenerek yeni duruma kolayca adapte olabilme,
- Daha çok yaratıcı ve yeni deneyimler elde edilecek bir test ortamı sunması, olarak sıralanabilir.

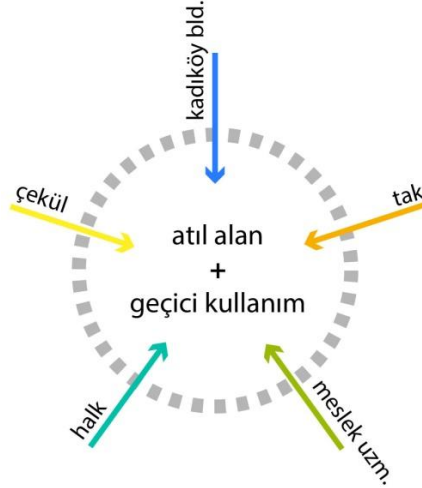
Yukarıda belirtilen faydalar dışında çalışmanın Yeldeğirmeni için yaratacağı bazı dezavantajlar da söz konusu olabilir. Bu noktada sağlıklı bir süreç için olası problemler ve çözümüne yönelik öneriler şu şekildedir:

- Özellikle literatür araştırmasında bahsi geçen soylulaşma tehlikesi üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Canlandırma projesi bahsi geçen bu soruna yönelik, büyük ölçekli yatırım ve müdahalelerden kaçınarak bu duruma engel olma stratejisine benimsemiştir. Bu noktada küçük ölçekli müdahale yaklaşımı konuyu biraz daha dengeleyen bir unsur olabilir. Kamusal canlılığı sağlayan fakat cazibe merkezi haline gelmesi engelleyecek dengeli uygulamalar yapılabilir.
- Diğer bir konu başta avantaj gibi görülse de özel mülkteki alanların sahiplenilmesi problemini doğurabilir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak kullanıcılara çalışmanın başlangıcında yapılacak detaylı bilgilendirme ile alanın geçici kullanılacağı, sonrasında halk iddia edilmemesi ve mülk sahibinin mağdur edilmemesi vurgusu yapılabilir.
- Dezavantaj olarak değerlendirilebilecek bir başka konu ise özellikle tescilli arazilerdeki atıl alanların değerlendirilmesinde teşvik edici amaçlı kiralama ücreti verilmesi önerisidir (Bu öneri başlığın son bölümünde ayrıca ele alınmıştır).

Başlangıçta alanların değerlendirilmesinde olumlu bir avantaj gibi gözükse de, sonrasında mülk sahipleri tarafından gelir kapısı olarak görülerek tescili yapıların yeniden yapılmasının önüne yeni bir engel oluşturabilir. Bu konuda miktarın çok düşük, sembolik olarak tutulması bu sorunun oluşmasında caydırıcı bir etki yapabilir.

Bahsi geçen ve üzerinde durulan konular ışığında çalışma alanı Yeldeğirmeni için bazı önerilerde bulunulabilir. Bu öneriler aşağıdaki gibidir:

- İlki Yeldeğirmeni atıl alanları için geçici kullanım paydaşlarının ve rollerinin iyi belirlenmesi konusudur (Şekil 5.1). Böylelikle proje geliştirme ve uygulama aşamalarında karışıklığın önüne geçilmesi ve sürecin daha verimli hale getirilmesi sağlanabilir. Bu noktada mahalleli ile daha sağlıklı iletişimin sağlanması ve organizasyonun yürütülmesinde TAK ve ÇEKÜL Vakfı'nın girişimci rolünü üstlenmesi önemlidir. Yasal altlığın oluşturulması, çeşitli teknik, eleman ve malzeme temini gibi konularda ise Kadıköy Belediyesi'nin tam desteği sağlanmalıdır. Yine yurt dışından incelenen örneklerde olduğu gibi bürokrasinin hızlı bir şekilde aşılaraq ilerleme sağlanması için belediye bünyesinde oluşturulacak bir ekibin yasal süreçlerin takibini yapması katkı sağlayacaktır.
- Yurt dışında bulunan belediye ve yerel yönetimlerin örnekleri ayrıca değerlendirilerek Yeldeğirmeni için geçici kullanım süreçlerine yönelik ayrıca bir rehber oluşturulabilir.

Şekil 5.1: Yeldeğirmeni atıl alanları için potansiyel geçici kullanım paydaşları.

- Diğer bir konu geçici kullanımların alana uygulanması aşaması için incelenen örnekler ve literatür ışığında bir işleyiş şeması önerisi getirilmesidir. Bu şema içine mevcutta var olan kıyı köşe programının daha iyi entegrasyonu ile süreç daha verimli hale getirilebilir (Şekil 5.2). Bu noktada Kıyı Köşe Programı Kadıköy'ün kullanılmayan ve atıl mekanlarında içeriği gereği kalıcı ya da geçici tasarım önerileri getirilmesini ön görmektedir fakat, bu süreçlerin yurt

dışından incelenen örneklerde olduğu gibi yarışmacılardan katılımcı yapıyı da barındıran süreçlerle elde edilmesi istenebilir. Ayrıca geri dönüşümlü malzeme kullanılması konusunda belediyenin sağlayabileceği ya da mahalleliye ilk aşamada yapılacak duyurularla geri dönüştürülebilecek materyaller istenebilir, malzeme envanteri program başlangıcında duyurulabilir. Ek olarak yarışmacılar belirli bölge ve yarıçap dahilinde tespit edecekleri tekrar kullanılabilir malzemeleri projelerinde kullanımı önerisi getirmeleri talep edilebilir, uygulama aşamasında ise belediye lojistik desteği sağlayabilir.

- Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi’nde uygulanan “iyi niyet anlaşmaları” üzerinde çalışarak geliştirilebilir. Örneğin arazi sahiplerine işin daha cazip kılınması adına belediye ile yapılacak protokolde yurt dışı örneklerinde olduğu gibi cüzi miktarlarda kısa süreli kiralama yapılması için eklemeler yapılabilir.

Konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olunursa:

İlk olarak çalışma sırasında karşılaşılan zorluklardan kısaca bahsedilebilir. İlk zorluk, atıl alan kavramının literatürdeki çok farklı tanımlarının bulunmasıdır. Bu durum konuyu araştırma ve kavramayı güçleştirmektedir. Diğer ise geçici kullanımlarla değerlendirilmeleri konusundadır. Kavramların özellikle dünyada popüler olması ve geniş kaynak çeşitliliği ilk bakışta olumlu gibi görülsede, tam tersi bir etki yaratarak yapılan araştırma ve proje örneklerinin fazlalığıyla konunun takibini ve literatürü yakalamayı zorlaştırmaktadır.

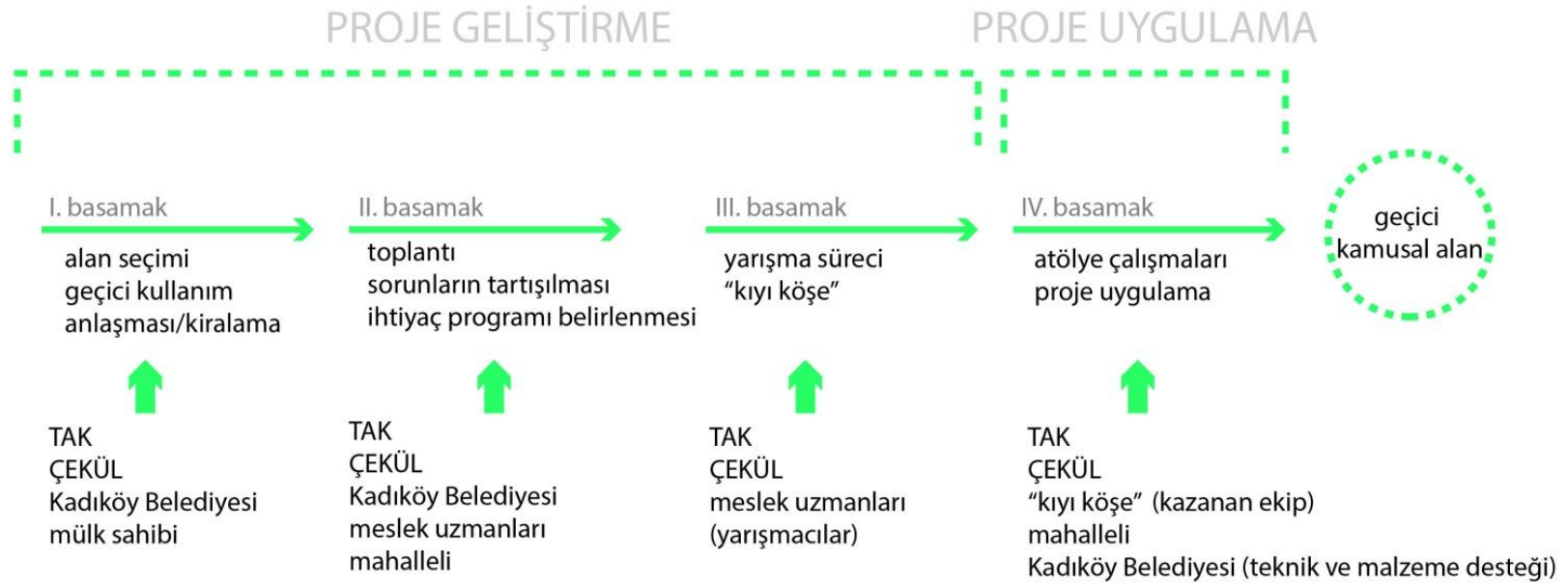
Atıl alanlar konusunda ise, pek çok olumsuzluğu barındıran bu alanlar, istenen kentsel bütünlüğün sağlanmasına konusunda fayda sağlayabilir, potansiyelleri belirlenip yeniden değerlendirilerek fırsatlar sunabilirler.

Ayrıca atıl alanların yeniden ele alınması hususunda yönetsel yaklaşım, mülkiyet, zaman ve ekonomik faktörler sebebiyle bu alanlara her noktada kalıcı tasarım çalışmaları yapılması ise pek mümkün görünmemektedir.

Özellikle bu çalışmanın da daha çok üzerinde yoğunlaştığı geçici kullanım (temporary/ interim uses) yaklaşımı, yapı adaları bazında küçük ölçeklerdeki alanların değerlendirilmesinde fırsat sunan önemli çözüm stratejilerinden biri olarak düşünülebilir.

Türkiye için genel bir değerlendirme yapılacak olunursa, ülkemizdeki planlama anlayışı içerisinde yürürlükteki mevzuatlar atıl alanların değerlendirilmesi ve kamusal alanı destekleyecek geçici kullanım konusunda fırsatlar sunmamaktadır. Alanların geçici kullanımına dair ilgili düzenlemelerin yapılması ve mahalle ölçeğinde oluşturulacak tasarım rehberlerine entegre edilmesinin olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu noktada öne çıkan konu köhneleşmiş ve rant odaklı bakış açısının ötesinde katılımcı bir ortamın oluşturulması ve açık kamusal alanların canlılığı için sağlanacak esnek bir yapı için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekliliğidir.

Şekil 5.2: Yeldeğirmeni atıl alanlarının geçici kullanımı için öneri işleyiş süreci.

KAYNAKLAR

- Akarsu, A.** (2002). *Kentsel Dış Mekan Yaşantısının Desteklenmesi Bağlamında Kent Unsurlarına İlişkin Sorunların Saptanması ve Çözüm Önerileri*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akaslan, P.** (2006). *Etkinliğini Yitirmiş Kentsel Mekanların Kent Yaşamına Katılması*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akbulut, M. F.** (1994a) Haydarpaşa. Akbayer, N. (Ed.), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 4, (s.27-29), İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı.
- Akbulut, M. F.** (1994b) Kadıköy. Akbayer, N. (Ed.), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 4, (s.329-339), İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı.
- Akı, A. ve Erdönmez, E.** (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *Megaron Dergisi*, 1(1), 67-87.
- Akkar, Z. M.** (2006). Kentsel Dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 36(2), 29-38.
- Arısoy, A.** (2014). *Yeldeğirmeni Deneyimi: Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Çekül Vakfı Yayınları.
- Bakan, K. ve G, Konuk.** (1987). *Türkiye’de Dış Mekanların Düzenlenmesi*. Ankara: TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Bala, H.** (2003). *Konut Alanlarında Kentsel Arayüzlerin Düzenlenmesine Yönelik Analitik Bir Çerçeve*. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Barışkın, E.** (1994). *Geç Modern ve Post Modern Yaklaşımların Kentsel Mekanlara Yansımaları*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Barkul, Ö.** (1994). Yeldeğirmeni. Akbayer, N. (Ed.), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7, (s.462-463), İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı.

- Berger, A.** (2006). *Drosscape: Wasting Land in Urban America*. New York: Princeton Architectural Press.
- Birsel, C.** (2009). Yeni Dünya Düzeninde Çözülen Kentler ve Kamusal Alan: İstanbul'da Merkezkaç Kentsel Dinamikler ve Kamusal Mekan Üzerine Gözlemler. Erişim: 21 Nisan 2016, <https://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/08/01/yeni-dunya-duzeninde-cozulen-kentler-ve-kamusal-alan-istanbulda-merkezkac-kentsel-dinamikler-ve-kamusal-mekan-uzerine-gozlemler-yazar-cana-bilsel/>.
- Bishop, P., Williams, L.** (2012). *The Temporary City*. New York: Routledge.
- Blumner, N.** (2006). Planning for the Unplanned: Tools and Techniques for Interim Use in Germany and the United States. *Occasional Paper*. Berlin: German Institute of Urban Affairs (Difu).
- Can, A.** (2011). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları ve Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakmaklı, D.** (1993). Kent Olgusu ve Kavramsal Değerlendirmeler. Çubuk, M. (Ed.), 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Post Modernizm ve Kentsel Tasarım*, (109-112). İstanbul: M.S.Ü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü İstanbul.
- Çiçek, İ.** (2014). *Kentsel Yenileme Alanlarının Sürdürülebilir Gelişim Modeli İle Değerlendirilmesi, Yeldeğirmeni Örneği*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çubuk, M., Yüksek, G., Karabey, H.** (1978). Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekanlar. *Yapı Dergisi*, 30, 25-54.
- Çubuk, M.** (1991). Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım. *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 15-17), İstanbul.
- Diesel, S.** (2012). *Mind the Gap, Interim Use on Urban Brownfield Sites*. (Master's thesis). University of Manchester, School of Environment and Development, Manchester.
- Doron, G. M.** (2000). The Dead Zone and the Architecture of Transgression. *City: analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, 4(2), 247-263.
- Doron, G. M.** (2007). Badlands, blank space...*Field Journal*, 1(1), 10-23.
- Douglas, G. C. C.** (2014). Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal "Improvement" Through Unauthorized Alteration. *City&Community*, 13(1), 5-25.

- Durmaz, M.** (2013). *Sürdürülebilir Toplum Gelişiminde Toplum Bahçelerinin Önemi Berlin Prensesler Bahçesi (Prinzessinnengarten)*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdönmez, E.** (2005). *Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı*. (Doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fernandez Per, A., Mozas, J., Arpa, J.** (2012). *A+t 38: Strategy and Tactics in Public Space*. Amsterdam: Architecture publishers.
- Franck, A., Stevens Q.** (2007). *Loose Space: Possibility and Diversity In Urban Life*. Newyork: Routledge.
- Girolamo, F.** (2012). Time and Regeneration: Temporary Use in Lost Spaces. *Planum The Journal of Urbanism*, 2(27), 68-101.
- Graham, S.** (2012). *Temporary Uses as Tools for Urban Development*. (Master's thesis). University of Manitoba, Faculty of Graduate Studies, Winnipeg.
- Groth, J., Corijn, E.** (2005). Reclaiming Urbanity: Indeterminate Spaces, Informal Actors and Urban Agenda Setting. *Urban Studies*. 42(3), 503-526.
- Gültekin, N.** (1999). Karma Kullanımlar ve Kentsel Tasarım. 1. *Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s.308-310), İstanbul.
- Gümüş, K.** (2005). Kültürel Sermaye-Kentsel Dönüşüm İlişkisi. Erişim: 26 Mart 2016, <http://www.arkitera.com/article.php?action=displayArticle&ID=59>
- Harvey, D.** (2006). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri* (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hayır, M.** (2012). Yaşayan Bir Organizma Olarak Şehir- Büzüşen Şehir Kavramı ve Leipzig Örneği. 7. *Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 310-323). Ankara.
- Haydn, F., Temel, R.** (2006) *Temporary Urban Spaces: Concepts for the use of City Spaces*. Basel: Birkhäuser.
- Henricson, E.** (2009). *Breakfast On A Street Corner, A Study on Temporary Land Use in Long-Term Planning in Stavanger*. (Master's thesis). Swedish University, Agricultural Sciences, Alnarp.
- Horne, M.** (2014). *Temporary Use Of Pop-Up Environment's Potential For Repurposing Neglected Buildings And Spaces*. (Master's thesis). Georgia State University, College of Arts and Sciences, Atlanta.

- Jacobs, J.** (2015). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı* (B.O. Doğan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, H.** (1993). Sokak İmgesi ve Sokak Kimliğinin Belirlenmesinde Yardımcı Bir Yöntem Olarak Paylaşımlı Yol Düzenlemesi. Çubuk, M. (Ed.), 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Post Modernizm ve Kentsel Tasarım* (s.145-152). İstanbul: M.S.Ü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Karakurt, E.** (2006). Kentsel Mekanı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı. Erciyes Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 26.
- Karaman, A.** (1993). Post Modernizm ve Kentsel Tasarım. Çubuk, M. (Ed.), 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Post Modernizm ve Kentsel Tasarım* (s.67-78). İstanbul: M.S.Ü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Kılınçaslan, T.** (1996). Kent Ulaşım Planlamasında Bisiklet Kullanımı. Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, (s.153-161). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü.
- Korkmaz, E.** (2007). *Kentsel Kamusal Mekanda Değer Yaratma Yaklaşımında Katılımcı Bir Model Önerisi*. (Doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kotval, Z., Machemer, P., Mullin, J.** (2010). Transformative temporary use. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 142, 233-241.
- Kuloğlu, N.** (2013). Boşluğun Devinimi: Mimari Mekandan Kentsel Mekana, *International Journal of Architecture and Planning*, 1(2), 201-214.
- Küçükbaş, E. V., Özkan, M. B.** (1999). Kemalpaşa Kentsel Dış Mekanlarının İrdelenmesi. *Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu*, (s.105-112). Kemalpaşa, İzmir.
- La Varra, G.** (2003). Post-it city: the other European public spaces. Multiplicity (Ed.), *Uncertain state of Europe*, Milan: Skira.
- Lehtovuori, P., Ruoppila, S.** (2012). Temporary Uses As Means Of Experimental Urban Planning. *Serbian Architectural Journal*, 4, 29-54.
- Lehtovuori, P., Ruoppila, S.** (2015). Temporary Uses Producing Difference in Contemporary Urbanism. Erişim: 26 Mart 2016, http://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.452237!/file/LehtovuoriRuoppila.pdf.
- Loukaitou-Sideris, A.** (1996). Cracks in the city: addressing the constraints and potentials of urban design. *Journal of Urban Design*, 1(1), 91-104.

- Lynch, K.** (1991). *Wasting Away-An Exploration of Waste: What It Is, How It Happens, Why We Fear It, How To Do It Well*. Southworth, M. (Ed.), New York: Random House Inc.
- Meydan, S. G.** (2013). Kent Planlama Sürecinde Çevre Bilinci ve Kentsel Rant İlişkisi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6 (1), 175-179.
- Sola-Morales, I.** (1995). Terrain vague. Davidson C.(Ed.), *Anyplace* (s.118-123), Cambridge, Mass: MIT Press.
- Nemeth, J., Langhorst, J.** (2013). Rethinking Urban Transformation: Temporary Uses For Vacant Land. *Cities Journal*, 40, 143–150.
- Nielsen, T.** (2002). The Return of the Excessive: Superfluous Landscapes. *Space and Culture*, 5(1), 53-62.
- Onur, S.** (2011). 19. yy. İstanbul’unda Cemiyete Ait Olma Hissi: Yabancı Devlet Okulları Olgusu ve Sürdürülebilir Koruma Önerileri. *Sigma Dergisi*, 3, 315-324.
- Oswalt, P., Overmeyer, K., Misselwitz, P.** (2009). Patterns of The Unplanned. Schwarz, T., Rugare, S. (Ed.). *Pop Up City, Urban Infill*, (2, s.3-15). Cleveland: Cleveland Urban Design Collaborative.
- Oswalt, P., Overmeyer, K., Misselwitz, P.** (2013). *Urban Catalyst: The Power Of Temporary Use*. Berlin: Dom Publishers.
- Otaner, Z. F., Keskin, A.** (2005). Kentsel geliştirmede kamusal alanların kullanımı. *İtü Dergisi*, 4(1), 107-114.
- Özeren, M.** (2012). *Yeşil Altyapı Sistemi Kapsamında Meles Deltası ve Çevresinin Kurgulanması*. (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Pagano, M. A., Bowman, A.** (2000). *Vacant Land in Cities: An Urban Resource*. Washington: The Brookings Institution Survey Series.
- Perkovic, J.** (2013). *Rethinking The Inflexible City: What Can Australian Planning Learn From Successful Implementation Of ‘Temporary Uses’ Across The World?.* (Master’s thesis). University of Melbourne, Melbourne School of Design, Melbourne.
- Sakal, A.** (2015). *İstanbul Kentsel Mekanında Gündelik Taktikler*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TAK Arşivi.** Tasarım Atölyesi Kadıköy Arşivi.
- Tekel, A.** (2009). Alışveriş Merkezlerinin Kamusal Mekan Nitelikleri Üzerine Bir Değerlendirme: Ankara Panaroma Alışveriş Merkezi Örneği. *H.Ü Türiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10, 141-154.

- Trancik, R.** (1986). *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Uluengin, Ö., Görgülü, T.** (2014). Mimarlıkta Bir Karşı Duruş Tavrı Olarak ‘Anarchitecture’. *Megaron Dergisi*, 9(4), 338-348.
- Ulushan, N.** (2004). *Çağdaş Kentsel Tasarım Paradigmaları, Yeni Kavramlar Ve Kentteki Yansımaları*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Villagomez, E.** (2013). Claiming Residual Spaces In The Heterogeneous City. Hou, J. (Ed.), *Insurgent Public Space: Guerrilla Urbanism and the Remaking of Contemporary Cities*. (s. 81-95), Newyork: Routledge.
- Yıldırım, S.** (1993). Modernist İşlev ve Tarih Anlayışının Değişimi Post Modern Mimarlık ve Kent Kavramları. Çubuk, M. (Ed.), 2. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Post Modernizm ve Kentsel Tasarım* (s. 60-65), İstanbul: M.S.Ü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Yurtsever, B., Polatoğlu, Ç.** (2015). Yenilenen Konut Alanlarında İkilem: Bomonti Örneği. *Conference: Housing-A Critical Perspective*, Liverpool: 8-9 Nisan.
- Vural, T., Yücel, A.** (2006). Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış. *İtü Mimarlık Planlama Tasarım Dergisi*, 5 (2), 97-106.
- Url-1**<http://www.agri.ankara.edu.tr/peyzaj/1356__1_KENTSEL_PEYZAJ_PLANLAMA.pdf>, erişim tarihi 02.06.2015.
- Url-2**<http://3.bp.blogspot.com/-aSEjjbJHD5Y/T-DeTbGvbKI/AAAAAAAAAG-U/UgFezsp0v_U/s1600/cuidado-2.jpeg>, erişim tarihi 11.04.2016.
- Url-3**<<http://www.arkitera.com/haber/20894/tum-sehir-dev-bir-oyun-alanina-donustugunde>>, erişim tarihi 11.04.2016.
- Url-4**<<https://www.nycgovparks.org/about/history/historicals/signs/listings?id=12811>>, erişim tarihi 18.05.2016.
- Url-5**<<https://www.nycgovparks.org/about/history/playgrounds>>, erişim tarihi 18.05.2016.
- Url-6**<<http://www.urbandcatalyst.net/index.php?lang=en>>, erişim tarihi 25.04.2016
- Url-7**<<https://blackdaffodill.wordpress.com/>>, erişim tarihi 18.05.2016.
- Url-8**<<https://theplayworkshop.wordpress.com/tag/adventure-playground>>, erişim tarihi 18.05.2016.
- Url-9**<http://www.template.com/think-pool/attach/download/1_UC_finalR_synthesis007b.pdf>, erişim tarihi 01.04.2016

- Url-10**<<http://www.helsinki.designweek.com/weekly/helsinki-design-week-2015-design-market-in-pictures/?lang=en>>, erişim tarihi 28.04.2016
- Url-11**<<http://occupywallstreetstories.com/wp-content/uploads/2013/06/6.jpg>>, erişim tarihi 28.04.2016.
- Url-12**<<http://www.city-analysis.net/wp-content/uploads/2013/06/Gezi-Park-Map.jpeg>>, erişim tarihi 28.04.2016.
- Url-13**<http://www.nytimes.com/2009/09/17/arts/design/17lent.html?_r=1>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-14**<<http://www.interboropartners.com/projects/lentspace>>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-15**<<http://landarchs.com/how-to-turn-a-derelect-urban-space-into-a-people-magnet/>>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-16**<<http://architectureau.com/articles/abeckett-urban-square/>>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-17**<<http://architizer.com/projects/rmit-university-abeckett-urban-square/>>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-18**<<http://ecosistemaurbano.org/english/placemaking-place-au-changement/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-19**<<http://www.publicspace.org/en/works/g027-place-au-changement>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-20**<<http://www.landezine.com/index.php/2011/10/place-au-changement-by-collectifetc/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-21**<<http://www.collectifetc.com/realisation/place-au-changement-opus-2/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-22** <<https://www.facebook.com/collectif.etc/photos/a.527624250649831.1073741827.527609417317981/1024432544302330/?type=3&theater>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-23**<http://assemblestudio.co.uk/?page_id=5>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-24**<<http://createlondon.org/event/2011-create-art-award/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-25**<<http://www.interimeast.org/folly-for-a-flyover/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-26**<<http://www.dezeen.com/2011/07/05/folly-for-a-flyover-by-assemble/>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-27**<<http://londonsartistquarter.org/content/franedgerley/folly-flyover>>, erişim tarihi 10.05.2016.
- Url-28**<<http://prinzessinnengarten.net/about/>>, erişim tarihi 13.05.2016.
- Url-29**<<https://urbannext.net/long-term-strategies-based-on-temporary-interventions/>>, erişim tarihi 13.05.2016.
- Url-30**<<http://www.uncubemagazine.com/blog/12651871>>, erişim tarihi 13.05.2016.
- Url-31**<<http://www.xaoxb.com/urbannext/long-term-strategies-based-on-temporary-interventions/>>, erişim tarihi 13.05.2016.

- Url-32**< <http://www.pps.org/places/lqc/abeckett-urban-square/>>, erişim tarihi 08.05.2016.
- Url-33**<<https://www.google.com/maps>>, erişim tarihi 08.04.2016.
- Url-34**<<http://www.gazetekadikoy.com.tr/haberDetay.aspx?haberID=6631>>, erişim tarihi 19.04.2016.
- Url-35**<<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=206>>, erişim tarihi 02.04.2016.
- Url-36**<<http://www.anadoluyakasi.net/wp-content/uploads/2014/03/ali-ismail-korkmaz-parki-480x259.jpg>>, erişim tarihi 19.04.2016.
- Url-37**<<http://www.kadikoy.gov.tr/tarihce>>, erişim tarihi 09.04.2016.
- Url-38**<<https://yandex.com.tr/harita/>>, erişim tarihi 08.04.2016.
- Url-39**<<http://takortak.org/atolye/kadikoy/>>, erişim tarihi 16.05.2016.
- Url-40**<https://issuu.com/tasarimatolyesikadikoy/docs/tasarimatolyesikad__koy_43f567adb015f5>, erişim tarihi 16.05.2016.
- Url-41**<<http://takortak.org/kiyi-kose.html>>, erişim tarihi 16.05.2016.
- Url-42**<<https://www.facebook.com/events/1626070654316846/>>, erişim tarihi 16.05.2016.
- Url-43**<<http://takortak.org/blog/mahalleni-fark-et/>>, erişim tarihi 16.05.2016.
- Url-44**<<http://www.curiouscatexpat.com/graffiti-art/>> erişim tarihi 23.05.2016.
- Url-45**<<http://mentalfloss.com/article/80370/googles-data-centers-are-getting-colorful-makeover/>> erişim tarihi 23.05.2016.
- Url-46**<<http://groggnards2011.blogspot.com.tr/2014/07/appunti-per-una-controeducazione.html?sprev=pi>> erişim tarihi 23.05.2016.
- Url-47**<http://lisadorenfest.com/wp-content/uploads/2015/02/Street-Art-Dunedin-February-2015-Manse-Street-Phlegm_Copy.jpg> erişim tarihi 21.05.2016.
- Url-48**<http://filmhafizasi.com/wp-content/uploads/2011/08/poster_hires.jpg> erişim tarihi 21.05.2016.

EKLER

EK A: Yeldeğirmeni Atıl Alan Haritası (*Ölçeksizdir*)

EK B: Yeldeğirmeni Tipolojik Atıl Alan Haritası (*Ölçeksizdir*)

EK A:

Şekil A.1: Yeldeğirmeni atıl alan haritası.

EK B:

Şekil B. 1: Yeldeğirmeni tipolojik atıl alan haritası.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Gökşen Ezgi Boz
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.06.1987/Gölcük
E-posta : goksenezgiboz@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2010, Ege Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

2014-2016, Peyzaj Mimarı, Cey Peyzaj, İstanbul

2015, Beylikdüzü Belediyesi Yaşam Vadisi, Köprü ve Bağlantıları Yarışması, 2. Mansiyon, Devrim Çimen, Sertaç Erten, Tansu Dinçer ve Gülay Elbasdı ile.

2014, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Odak Alanları Fikir Projesi Yarışması, 1. Ödül, 8artı Mimarlık ve Kentsel Tasarım ve Cey Peyzaj ile.

2014, Konyaaltı Sahili Mimari ve Kıyı Düzenlemesi Fikir Projesi Yarışması, Burak Pelenk, Eda Ekim ve Ceyda Özbilen ile.

2013, Riqualificazione degli spazi aperti del Campus Bonardi, 3. Ödül, Ekip üyesi

2012-2013, Erasmus Değişim Öğrencisi, Politecnico di Milano, Milano

2012, İTÜ Ayazağa Yerleşkesi Sınırlı Kentsel Tasarım ve Mimari Projesi Yarışması, Doç. Dr. Yüksel Demir yürütücülüğünde.

2012, İstanbul Tasarım Bienali-Öğrenci Sergisi, “Across the Urban Timewarp Grandbazaar”, İstanbul Teknik Üniversitesi

2011-2013, Freelance Peyzaj Mimarı, HAES Peyzaj Mimarlığı, İstanbul

2009, Gönüllü Programı, National Trust-Ham House and Garden, Londra

2009, Staj, Karaca Arboretum, Yalova